

ПЕРЕДПЛАТА-2020

Індекс	Назва видання	Періодичність виходу на рік	1 міс.	2 міс.	3 міс.	6 міс.	12 міс.
Вартість передплати, грн (без врахування послуги «приймання передплати»)*							
40123	Газета «СУЧАСНА ОСВІТА УКРАЇНИ»	50 р. на рік	150	300	450	900	1800
68832	ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК ДЛЯ ОСВІТЯН	12	150	300	450	900	1800
68836	СПЕЦВИПУСК ГАЗЕТИ «ОСВІТА УКРАЇНИ»	12	400	800	1200	2400	4800
68829	ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛАХ УКРАЇНИ	12	100	200	300	600	1200
68830	ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОНОМІКА В РІДНІЙ ШКОЛІ	12	100	200	300	600	1200
68838	УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛАХ УКРАЇНИ	12	100	200	300	600	1200
68833	ІСТОРІЯ В РІДНІЙ ШКОЛІ	6	—	100	—	300	600
68834	МАТЕМАТИКА В РІДНІЙ ШКОЛІ	6	—	100	—	300	600
30670	ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА УКРАЇНИ	6	—	100	—	300	600
68831	ІНОЗЕМНІ МОВИ В ШКОЛАХ УКРАЇНИ	6	—	100	—	300	600
68828	БІОЛОГІЯ І ХІМІЯ В РІДНІЙ ШКОЛІ	4	—	—	150	300	600
68839	ФІЗИКА ТА АСТРОНОМІЯ В РІДНІЙ ШКОЛІ	4	—	—	150	300	600
68840	ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В РІДНІЙ ШКОЛІ	4	—	—	150	300	600
68837	ТРУДОВА ПІДГОТОВКА В РІДНІЙ ШКОЛІ	4	—	—	150	300	600
23823	ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ (HIGHER EDUCATION OF UKRAINE)	4	—	—	150	300	600
68835	ОСОБЛИВА ДИТИНА: НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ	4	—	—	150	300	600
48764	ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	4	—	—	150	300	600

КОМПЛЕКТИ

98966	ІНФОРМАЦІЙНИЙ Газета «Сучасна освіта України», журнал «Інформаційний збірник для освітян»	300	600	900	1800	3600
89381	ВСЯ ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА Всі видання	—	—	—	9300	18600
08353	ВИЩА ШКОЛА Газети: «Сучасна освіта України», «Спецвипуск газети «Освіта України», «Педагогічна газета України»; журнали: «Інформаційний збірник для освітян», Вища освіта України (Higher education of Ukraine)	—	—	—	4800	9600
98964	ШКІЛЬНИЙ Газета «Сучасна освіта України», «Педагогічна газета України»; журнали: «Інформаційний збірник для освітян», «Біологія і хімія в рідній школі», «Географія та економіка в рідній школі», «Історія в рідній школі», «Іноземні мови в школах України», «Математика в рідній школі», «Фізика і астрономія в рідній школі», «Українська мова і література в школах України», «Всесвітня література в школах України», «Фізичне виховання в рідній школі», «Трудова підготовка в рідній школі», «Особлива дитина: навчання і виховання»	—	—	—	6300	12600

*Вартість послуги «приймання передплати» — згідно з затвердженими тарифами ДП «Преса», залежно від того, на скільки місяців оформлено передплату.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

№ 3, 2020

У ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ АСОЦІАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

ДУМКА ВЧЕНОГО

ІННОВАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

З ДОСВІДУ РОБОТИ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 48764

ПОСПІШАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ

ДОКЛАДНІШЕ НА PEDPRESA.UA

02094, м. Київ, вул. Полудренка, 54,
тел./факс: (044) 292-83-05
e-mail: 2345255@ukr.net
Рекламний відділ: тел. (044) 292-83-05
e-mail: info@pedpresa.ua

видавництво
**ПЕДАГОГІЧНА
ПРЕСА**
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО

ДОКЛАДНІШЕ –
НА САЙТІ
PEDPRESA.UA

видавництво
**ПЕДАГОГІЧНА
ПРЕСА**
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

від 21.08. 2020 № 335/2020 (витяг)

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Незалежності України

За значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм **постановляю:**

Нагородити орденом «За заслуги» II ступеня ГОМЕНЮКА Дмитра Васильовича – директора Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України

Президент України

В. ЗЕЛЕНСЬКИЙ

«ПЕДАГОГІЧНИЙ ОСКАР-2020» – ПРОФЕСІЙНИЙ КОНКУРС ІННОВАЦІЙНОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ

Матеріал читайте на с. 62 - 63

Переможці конкурсу професійної майстерності педагогічних працівників

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Матеріал читайте на с. 40 - 42

⇒ І. Карпенко-Карий «Сватання на Гончарівці»

⇒ Участь у Фестивалі української пісні

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Матеріал читайте на с. 51 - 53

⇒ Перші смачні результати здобувачів освіти з професії Кухар

⇒ До роботи готові. У кухні-лабораторії з дегустаційним залом

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

№ 3 (88) 2020

ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ

Склад редакційної колегії науково-методичного журналу
«ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР, ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Нелля Ничкало – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Валентина Радкевич – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Оксана Самойленко – доктор педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Людмила Базиль – доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Валентина Гордієнко – кандидат педагогічних наук, вчений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інна Гриценко – кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (відповідальний секретар)

Роман Гуревич – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Юрій Зінковський – доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри конструювання та виробництва радіоапаратури Національного технічного університету України «КПІ» імені Ігоря Сікорського

Тетяна Іщенко – кандидат педагогічних наук, професор, директор Державної установи «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» МОН України

Петро Коржєвський – начальник управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації освіти і науки України, МОН України

Катерина Мірошниченко – президент Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти

Василь Петрович – директор ДНЗ «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою»

Людмила Шевчук – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області

Ольга Щербак – доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент НАПН України, директор Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка, керівник Українського аналітичного центру професійної освіти «Національна обсерваторія»

Франтішек Шльосек – доктор педагогічних наук, професор надзвичайний Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, голова Наукового товариства «Польща – Україна», іноземний член НАПН України

Наталія Шульга – кандидат технічних наук, доцент, директор Вищого навчального закладу «Київський транспортно-економічний коледж» Національного транспортного університету

Ірина Шумік – генеральний директор Директорату професійної освіти МОН України

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ,
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Виходить чотири рази на рік. Заснований у 1997 році

Свідоцтво про державну реєстрацію

серія KB № 23535-13375ПР від 31.08.2018 р.

Схвалено вченою радою

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

(протокол № 10 від 27.08.2020 р.)

Передплатний індекс 48764

ЗМІСТ

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Ничкало Нелля. Пандемія безвідповідальності
за долю професійної освіти 2

У ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ АСОЦІАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Мірошниченко Катерина. Перезавантаження ВАПП:
формуємо сучасну та престижну професійну освіту разом 5

ДУМКА ВЧЕНОГО

Лузан Петро. Оцінювання якості професійної
підготовки фахівців: сучасні підходи 9

ІННОВАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Гончаров Едуард. Трансдисциплінарна парадигма
формування трудового потенціалу держави 14

Кравченко Людмила, Пустовгарова Ольга. Вебсайт закладу
професійної освіти в інформаційному освітньому просторі 17

Белова Ніна. Освітні та соціальні проекти міжнародних
громадських і гуманітарних організацій на Донеччині 19

Осипенко Сергій. Методика розвитку самоосвітньої компетентності
майбутніх кваліфікованих робітників–машинобудівників 22

Кулаласва Наталія. Методика організації дуальної
форми навчання кваліфікованих робітників: основні етапи 26

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА

Стойчик Тетяна. Підготовка конкурентоздатних фахівців
у закладах професійної освіти: результати експерименту 29

Опанасенко Анна, Ревякіна Світлана. Дуальне навчання
як відповідь на виклики сьогодення 33

Селізар Василь. Напрями модернізації освітнього процесу 35

Помаран Павло. Навчально-практичний центр –
інноваційний осередок закладу професійної освіти 41

ВИХОВАННЯ

Коваленко Любов. Формування національної
свідомості учнівської молоді 42

Грищенко Олег. Формування соціальної й громадянської
компетентності учнів 44

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА

Шевчук Людмила. Співпраця закладів професійної
та фахової передвищої освіти у підготовці кваліфікованого
персоналу для потреб економіки 47

З ДОСВІДУ РОБОТИ

Ткачук Ірина. Психологічний супровід професійного
самовизначення як напрям психосоціальної допомоги
учням закладу професійної освіти 50

Мосейчук Світлана. Інноваційні проекти у підготовці
фахівців готельно-ресторанної справи 53

Мартинюк Веронія, Станко Галина. Вплив регіонального ринку праці
на якість підготовки молоді до професійної діяльності 56

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Бородієнко Олександра. Публічно-приватне партнерство
у професійній освіті 60

ХРОНІКА

Лихогод Ніна. «Педагогічний ОСКАР – 2020» –
професійний конкурс інноваційності та креативності 64

© Усі права захищено. Жодні частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути скопійованими чи відтвореними в будь-якій формі і ніякими засобами – ні електронними, ні фотомеханічними, у тому числі й ксерокопіюванням, записом або комп'ютерним архівуванням, без письмового дозволу видавця.

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідають автори. Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення прийнятих до друку матеріалів. Рукописи не повертаються. У разі використання матеріалів посилання на журнал є обов'язковим.

© «Педагогічна преса», 2020

© «Професійна освіта», 2020

ПАНДЕМІЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Нелля НИЧКАЛО, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

На жаль, лише весною цього року я прочитала фундаментальну працю «Земля у рівновазі. Екологія і людський дух» (Earth in the Balance Ecology and the Human Spirit). Її автор Альберт Гор – колишній віце-президент США, відомий у світі політичний і громадський діяч, який відіграв значну роль у підготовці і проведенні Конференції ООН з Довкілля та Розвитку в Ріо-де-Жанейро (червень 1992 р.). Саме тоді було прийнято глобальну Програму дій «Порядок денний на XXI століття». Це стало відображенням всесвітнього консенсусу щодо прийняття політичних зобов'язань з питань довкілля на розвитку. Упродовж останніх років ми неодноразово зверталися до фрагментів цієї праці, інших публікацій А. Гора, цитували їх, намагаючись привернути увагу науково-педагогічної громадськості до цих надзвичайно гострих проблем на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Здавалося б, яке це має відношення до журналу «Професійна освіта», до закладів професійної (професійно-технічної) освіти і фахової передвищої освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів і молодших бакалаврів для різних економічних секторів? Відповідь, як говориться, лежить на поверхні. Адже вже самі назви трьох частин цієї унікальної праці («Рівновага у небезпеці», «Пошук рівноваги», «Встановлення рівноваги»), а також окремих параграфів (наприклад, «Розладнана цивілізація», «Екологія душі», «Нова спільна мета») свідчать про безпосереднє відношення цих ідей до підготовки сучасного виробничого персоналу, формування соціальної відповідальності за результати своєї діяльності, за наслідки господарювання, що негативно позначаються на всій системі життєдіяльності суспільства.

На наше переконання, це безпосередньо стосується широкого комплексу проблем підготовки фахівців у різних освітянських підсистемах. А якість цього процесу, його результативність залежать від дуже багатьох чинників. Один із них – науково-методичне забезпечення освітнього процесу в цих закладах.

Чи створено в нашій державі необхідні умови (законодавчі, нормативно-правові, фінансові, © Ничкало Н., 2020

матеріально-технічні та інші) для того, щоб це стало реальністю? На превеликий жаль, ні! І ще раз: ні! Чому ж так? А тому що в Україні ще від радянських часів залишилася небезпечна «хвороба» – недооцінка значення методичної служби у впровадженні результатів наукових досліджень (і не лише педагогічних, психологічних, а й технічних, природничих та інших) у підготовку фахівців. Унаслідок цього впродовж останніх трьох десятиліть з року в рік статус методичної служби системи професійної (професійно-технічної) освіти не підвищується, а навпаки, знижується. У чому ж це виявляється?

Як відомо, ще від 20–30-х років минулого століття укорінилися назви «методичний кабінет», «методичний центр профтехосвіти». Назва «науково-методичний центр» у більшості областей України так і не прижилася. І не тому, що в нашій державі немає працівників з високим науково-методичним потенціалом. Безумовно, вони є і їх немало. Та їхній статус в системі освіти й досі залишається дуже низьким...

Не раз і в офіційних документах і в багатьох публікаціях декларувалося, що методист – це найкращий педагог, покликання якого – бути «вчителем – учителів». Така декларація, безумовно, дуже правильна, але її реалізація здійснюється практично незадовільними темпами. Незважаючи на це, переважна більшість методистів працюють відповідально й творчо, виконуючи чимало додаткових функцій і завдань.

Безумовно, діяльність методичної служби розпочинається з методистів закладів професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти. Вони створюють методичні кабінети, вивчають та узагальнюють інноваційний досвід, виявляють його інноваційні ідеї, організовують роботу методичних об'єднань і секцій, надають допомогу викладачам і майстрам виробничого навчання й роблять багато іншого, що передбачено і не передбачено їхніми функціональними обов'язками.

Незважаючи на таку поліфункціональність й виконання багатьох важливих обов'язків і доручень, праця методистів навчально-методичних (науково-

методичних) центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти не поціновуються належним чином ні на загальнодержавному, ні на галузевому, ні на локальних рівнях.

Їхня атестація відбувається на підставі Типового положення про атестацію педагогічних працівників, що має досить загальний характер. У цьому документі не конкретизовано показники діяльності методистів, на підставі яких їм встановлюється та чи інша категорія. У Переліку кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 1109 від 23 грудня 2015 р., для посади «методист» не передбачено встановлення педагогічних звань. Чому? Не можна також зрозуміти, чому відпустка методистів є значно меншою, аніж в інших педагогічних працівників. Викликає подив і те, що посаду «методист» не внесено до переліку посад працівників, які мають право на пенсію за вислугою років. До цього додамо, що посадові оклади працівників цих центрів є вкрай низькими: директор НМЦ – 5865 грн; методист вищої категорії – 5087 грн; методист першої категорії – 4772 грн; методист другої категорії – 4456 грн... Така нерівність й реальна дискримінація не можуть сприяти залученню до роботи у якості методиста кращих педагогів, які покликані бути носіями інновацій у професійній освіті.

Відповідно до статутів, затверджених Міністерством освіти і науки України та зареєстрованих Міністерством юстиції України, науково-методичні центри здійснюють також видавничу діяльність. Так, Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, починаючи з 1993 року, здійснює випуск науково-методичного вісника «Професійна освіта» (видано 53 номери). Без перебільшення зазначимо, що це видання відіграє важливу роль у забезпеченні науково-методичного супроводу освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Упродовж багатьох років Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України та академічний Інститут професійно-технічної освіти (директор В. Радкевич) співпрацюють з навчально-методичними центрами і кабінетами більшості областей України і м. Києва. Ми маємо можливість особисто бачити, спостерігати й радіти успіхам наших колег з методичних служб професійної освіти різних регіонів нашої держави. Незаперечним є те, що інтелектуальний, науковий потенціал працівників центрів з кожним роком зростає. А якщо помножити його на професійну любов (так, є й така любов!) до дітей, до закладів, де вони працюють, то посилюється радість праці, завдяки якій зростають її ефективність, задоволення з неї, визнання у суспільстві.

Мимоволі виникає питання, чому ж у нашій державі панує така байдужість до надзвичайно важливих проблем науково-методичного забезпечення розвитку професійної освіти? У пошуках відповіді звернемося лише до окремих фактів. У зв'язку з прийняттям у 1998 році Закону України «Про професійно-технічну освіту» наказом МОН України від 31.07.1998 № 284 (міністр – М. Згуровський) було затверджено Положення про Республіканський (Автономна республіка Крим) обласний, Київський та Севастопольський міський навчально-методичний центр професійно-технічної освіти (далі – НМЦ ПТО), яким визначено його основні завдання і напрями діяльності. З-поміж них цим документом було визначено здійснення дослідно-експериментальної роботи, підготовку наукових розробок, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних працівників. Передбачалось створення кафедр підвищення кваліфікації за наявності не менше 200 слухачів у середньорічному обчисленні та навчальному навантаженні викладачів кафедри не менше 450 годин на рік. До речі, у додатку наводився навіть типовий перелік таких кафедр.

З урахуванням визначених напрямів роботи за поданням держадміністрацій Запорізької, Харківської та Хмельницької областей наказами МОН України НМЦ професійно-технічної освіти було реорганізовано у «Науково-методичні центри». Здавалося, радіти б. Проте, у силу свідомих злих або несвідомих задумів, Кабінет Міністрів України Постановою від 17 серпня 2002 року № 1133 знизив статус цих трьох центрів до рівня навчально-методичних (слово «Науково-» зникає).

Відтоді впродовж наступних півтора року точилася боротьба за відновлення статусу цих центрів. Результатом цього стало відновлення статусу та назви науково-методичних центрів (Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 року № 157). У 2013 році наказом МОН України було затверджено Положення про навчально-методичний (науково-методичний) центр (кабінет) професійно-технічної освіти.

Положенням окреслено такі основні завдання та напрями діяльності Центру, як: здійснення дослідно-експериментальної роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів навчання; участь у розробленні та апробації державних освітніх стандартів з конкретних професій, що затверджуються МОН України; організація і проведення науково-практичних конференцій, семінарів, методичних секцій, педагогічних читань, конкурсів, виставок навчально-методичної літератури та технічних засобів навчання; надання методичної допомоги авторським колективам, творчим групам, окремим педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів щодо розроблення проєктів програмно-методичної документації, підручників, навчальних і методичних

посібників, технічних засобів навчання та їх апробація; здійснення у межах компетенції видавничої діяльності: підготовка і випуск інформаційних, методичних матеріалів та періодичних видань. Зрозуміло, що все пов'язано зі сферою наукової діяльності й потребує висококваліфікованого наукового персоналу в Центрі.

Про позитивну тенденцію у прагненні методичних служб досягати наукової планки де-факто і де-юре свідчать також статuti цих закладів. Так, Статутом Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, затвердженим наказом МОН України (21.10.2014 № 1189) передбачено: «Здійснення дослідно-експериментальної роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів навчання. Участь у наукових дослідженнях з проблем професійно-технічної освіти, що здійснюються Державною науковою установою «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України, Національною академією педагогічних наук України, науково-методичними установами і закладами післядипломної освіти». Науковість, творчість, випереджувальний підхід у поєднанні з високим професіоналізмом уможливило присудження працівникам цього центру Державної премії в галузі освіти 2012 року в номінації «Професійно-технічна освіта» за цикл робіт «Форми і зміст курсового підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти».

Ознайомившись із Статутом НМЦ професійно-технічної освіти у Сумській області затвердженим наказом МОН України від 10.07. 2019 р. (директор кандидат педагогічних наук Н. Самойленко), я дістала глибоке науково-професійне задоволення від реального поступу в цій справі. Тут також передбачено і створення кафедр, і проведення експериментальної роботи, і співпраця з науковими установами, і визначення опорних освітніх закладів або із підрозділів як моделей упровадження інноваційних педагогічних практик, і створення регіонального фонду таких практик.

Така наукова планка цих та інших навчально-методичних центрів в областях пробуджує прагнення до нових експериментальних пошуків. У квітні 2019 р. розпочався експеримент всеукраїнського рівня за темою «Розвиток публічно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти з використанням технології стратегічного менеджменту» в державних професійно-технічних навчальних закладах «Роменське вище професійне училище», «Сумський центр професійно-професійно-технічної освіти та НМЦ професійно-технічної освіти у Сумській області». Доречно згадати, що нині експерименти всеукраїнського рівня проводяться у 13 областях, у тому числі 4 експерименти у Дніпропетровській області (з участю Науково-методичних і навчально-методичних центрів профтехосвіти).

Навіть цей досить стислий документальний аналіз дає підстави дійти висновку, що в Україні впродовж останніх трьох десятиліть відбувається боротьба двох течій. Перша, адміністративна, бюрократична, що йде від органів державної влади та управління різних рівнів – не дати методичним службам піднятися до наукового рівня (щоб і тут зекономити). Адже, на думку, неосвідчених «горе-державних службовців», методика – не наука. У зв'язку із цим нагадуємо, що видатний український дидакт С. Гончаренко писав: «Однак наше завдання полягає не в боротьбі з невігласами, а передусім у тому, щоб допомогти значній кількості освітян, особливо науковій молоді й практичним працівникам розібратися в тому, яке місце займає методика в системі педагогічних наук...».

А друга тенденція – прогресивна і перспективна. Її прихильників дуже багато. Вони вважають: методика – це важлива галузь педагогічної науки, що наука, випереджувальні наукові підходи вкрай потрібні для професійної освіти.

Вірю в перемогу другої тенденції. Як ми добре знаємо, в апаратах МОН України та інших органів центральної влади працює чимало розумних державних службовців та управлінців. Вони не мають права припуститися ще однієї помилки. На нашу думку, за цих умов та з врахуванням поліфункціональності навчально-методичних (науково-методичних) центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти доцільним, без жодного сумніву, є **їх подальше підпорядкування Міністерству освіти і науки України, як провідників державної політики в регіональні системи професійної освіти**, незважаючи на пропозиції щодо передачі методичних служб у підпорядкування регіональним органам управління освітою. У цій справі має бути єдина державна політика, методологія, стратегічне бачення і послідовна науково-обґрунтована дія. Зекономивши на і так мізерному фінансуванні, втратимо набагато більше...

Пропоную «ініціаторам» ще однієї «інновації» у професійній освіті прочитати в «Урядовому кур'єрі» (7 липня цього року) мудрі думки видатного українського вченого Бориса Патона: «Досі академії вдалося обстоювати своє право на існування, але зазіхання на нас не припинялося впродовж усього періоду Незалежності. Переважно з боку людей, які нічого не тямлять в особливостях науки та організації досліджень. І погано розуміють, навіщо країні «утримувати власну наукову галузь».

На початку ХХІ століття, коли відбуваються динамічні зміни на національному й регіональних ринках праці, ускладнюються технологічні процеси, посилюється інтелектуалізація професійної діяльності у різних галузях, у геометричній прогресії зростає значення наукового потенціалу, випереджувального науково-методичного супроводу підготовки фахівців. Професійна освіта і методична служба, ізольовані від науки, не матимуть достойного майбутнього.

19 червня 2020 року відбулася звітно-виборна конференція Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти, на якій було обрано новий склад керівних органів цієї громадської організації, визначено основні напрями діяльності на 2020–2024 роки.

За результатами голосування обрано керівний склад Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти, а саме: Президію, до якої увійшли голови регіональних осередків Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти та представники соціальних партнерів громадської організації; Раду Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти та Ревізійну комісію; Президентом Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти обрано **Катерину Мірошніченко**, віце-президентами **Руслана Недашківського** (директора Катюжанського вищого професійного училища Київської області) та **Олега Вєтрова** (директора Професійно-технічного училища № 36 смт. Новгородка Кіровоградської області).

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ВАПП: ФОРМУЄМО СУЧАСНУ ТА ПРЕСТИЖНУ ПРОФЕСІЙНУ ОСВІТУ РАЗОМ

Катерина МІРОШНИЧЕНКО, президент Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти, м. Київ

Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти (далі – ВАПП) розпочала новий етап своєї діяльності, спрямований на активну підтримку модернізації й розвитку професійної освіти України для забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб розвитку економіки країни та запитів особистості.

Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти у цьому році відзначає ювілей – 25 років громадської діяльності, організація була офіційно зареєстрована у Міністерстві юстиції України 17 липня 1995 року. Сьогодні це одна із найбільш потужних громадських організацій, яка об'єднує трудові колективи близько 700 закладів професійної (професійно-технічної) освіти та 25 регіональних Навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти.

Упродовж усіх років активну участь у діяльності ВАПП брали Національна академія педагогічних наук України, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та новачій, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Інститут модернізації змісту освіти МОН України, Федерація роботодавців України, профспілка працівників освіти та галузеві профспілки України, галузеві асоціації та об'єднання роботодавців при незмінній співпраці із відповідними органами управління професійною освітою Міністерства освіти і науки України та регіональних органів виконавчої влади.

Усі роки діяльність ВАПП спрямовувалася на реалізацію основної мети – забезпечення соціально-правового захисту учасників освітнього процесу: пра-

цівників та здобувачів професійної освіти, сприяння збереженню, розвитку та модернізації підготовки кваліфікованих кадрів і фахівців із урахуванням потреб ринку праці та запитів особистості щодо професійного становлення й кар'єрного розвитку.

На цьому шляху були здобутки і перемоги, невдачі й помилки, а головне – збережена єдність професійної спільноти, сформована суспільна думка щодо розуміння важливості існування професійної освіти як цілісної системи, що виконує надважливі завдання та поєднує економічну, соціальну і освітянську складову при формуванні людського капіталу нашої країни та становлення особистості.

За результатами звітно-виборної конференції ВАПП було обрано новий склад керівних органів громадської організації та визначено пріоритетні напрями діяльності на 2020–2024 роки.

З-поміж основних завдань:

- спрямувати зусилля регіональних осередків ВАПП на створення нового іміджу сучасної і престижної професійної освіти України, використання можливостей громадської організації для популяризації робітничих професій;

- забезпечити участь представників ВАПП у розробленні, обговоренні, імплементації нової редакції Закону України «Про професійну освіту» та інших нормативно-правових актів у сфері підготовки кваліфікованих кадрів;

- ініціювати внесення змін до нормативно-правових актів щодо забезпечення державної підтримки для розвитку і модернізації закладів професійної (професійно-технічної) освіти, гідної та недискримінаційної опла-

ти праці педагогічних працівників різних категорій, прирівнення стипендіального забезпечення здобувачів професійних кваліфікацій до рівня студентів коледжів;

- забезпечити представництво регіональних осередків ВАПП у складі робочих груп із розроблення Стратегії розвитку професійної освіти регіонів на період 2020–2027 років;

- забезпечити сприяння на рівні закладів професійної (професійно-технічної) освіти впровадженню Національної рамки кваліфікацій та інших нормативно-правових актів у сфері підготовки кваліфікованих кадрів;

- брати участь у роботі регіональних Рад професійно-технічної освіти для визначення напрямів і обсягів підготовки кваліфікованих кадрів, формуванні оптимальної мережі закладів професійної освіти;

- забезпечувати захист прав учасників освітнього процесу під час діяльності регіональних кадрових та атестаційних комісій;

- брати участь у роботі творчих груп із розроблення нових освітніх стандартів, упровадження дуальної форми освіти, інноваційних освітніх та виробничих технологій, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, забезпечення якості надання освітніх послуг у сфері професійної освіти;

- сприяти популяризації переваг професійної освіти, брати участь у профорієнтаційних заходах, залучати соціальних партнерів до модернізації закладів професійної освіти тощо.

Сучасна епоха характеризується значним зростанням ролі професійних компетентностей у всіх сферах життя суспільства, що потребує нових підходів до здобуття, усвідомлення їх ролі й можливостей, засвоєння та застосування упродовж життя. Це ставить перед системою професійної освіти завдання переосмислити свою роль у підготовці кваліфікованих кадрів та фахівців нової генерації.

12 червня 2019 року Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження № 419, яким ухвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Цей документ закладає підвалини для запровадження масштабних та всеосяжних змін системи професійної освіти через призму трьох основних напрямів:

- децентралізація фінансування та управління;
- забезпечення якості професійної освіти;
- запровадження державно-приватного партнерства та наближення до потреб ринку праці.

ВАПП має стати одним із ключових стейкхолдерів реформування, модернізації і популяризації можливостей оновленої професійної освіти. З-поміж позитивних аспектів реформування професійної освіти упродовж останніх років треба відзначити зміну загального розуміння регіонами важливості системи професійної освіти як одного з ключових постачальників кваліфіко-

ваних кадрів, які необхідні для економічного розвитку регіону і країни загалом.

Водночас збереглися традиційна для освітньої системи консервативність та брак дієвих інструментів фінансової підтримки впровадження сучасних виробничих та освітніх технологій, формуванні інноваційного освітнього середовища, визначенні пріоритетних професій, що сприятимуть розвитку регіону, глибокого моніторингу потреб ринку праці у професійних кваліфікаціях.

Майже відсутнє фінансування для виявлення, упровадження і поширення нових підходів до управління та визначення логістики освітнього процесу, розроблення освітніх стандартів і програм, що відповідають виробничим технологіям, інноваційним методикам викладання, видання нової навчальної і методичної літератури, дидактичних та інших матеріалів.

Сучасне державне та регіональне фінансування забезпечує витрати лише на так звані «захищені статті», тобто на заробітну плату, стипендіальне забезпечення, комунальні послуги, на підтримку підготовки за професіями загальнодержавного значення та створення на базі закладів галузевих навчально-практичних центрів. На жаль, залишаються поза увагою інші ключові елементи системи професійної освіти, що забезпечують її модернізацію, доступність, розвиток. Відсутні інвестиції у розвиток професійних навичок викладачів і майстрів виробничого навчання, упровадження нових управлінських практик, оновлення змісту освіти, створення та пілотування сучасних підходів до викладання й профорієнтації, розроблення нових підручників і посібників, діджиталізацію освітнього процесу.

Провідну роль у процесі формування нової сучасної моделі закладу професійної освіти має відіграти нова модель управління закладом, заснована на мотивації учасників освітнього процесу, логістичних підходах побудови освітньої траєкторії для різних категорій здобувачів освіти, модернізація технологічної бази підготовки кваліфікованих кадрів, забезпечення постійного оновлення змісту освіти та широкий підтримці розвитку креативності педагогічних працівників.

Тому в нових умовах ВАПП переформовує основні напрями своєї діяльності й поряд із традиційною сферою (захист прав і свобод педагогічних працівників, підвищення заробітної плати та стипендіального забезпечення учасників освітнього процесу, виважений підхід до оптимізації закладів професійної освіти, збереження стабільних показників регіонального та державного замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів), прагне сприяти створенню нового позитивного іміджу професійної освіти, формування нових підходів до фінансового забезпечення розвитку закладів та їх автономії, популяризації робітничих кваліфікацій, розвитку креативності педагогічних працівників, захисту свободи педагогічної творчості та їх авторських прав.

ВАПП вважає першочерговим завданням кожного осередку асоціації долучитися до визначення та реалізації на практиці ефективних організаційних форм і

методів управління освітнім, педагогічним, навчально-методичним, матеріально-технологічним, навчально-дидактичним, інформаційним процесами закладу освіти, визначити ключові завдання кожного закладу професійної освіти та забезпечити їх реалізацію спільними зусиллями трудових та учнівських колективів із залученням можливостей соціальних партнерів. Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти усвідомлює, що сформувати сучасну мережу закладів професійної (професійно-технічної) освіти та зберегти трудові колективи, спроможні забезпечити належну якість підготовки кваліфікованих кадрів, неможливо без визначення реальних потреб ринку праці у професійних кваліфікаціях із урахуванням запитів здобувачів професійної освіти щодо видів та напрямів професійної підготовки.

На сучасному етапі дослідження потреб сучасного ринку праці у кваліфікованих кадрах виявлено кілька нових викликів, що сформувалися у останні роки:

- свобода пропозиції робочої сили як наявність умов для добровільного вибору між зайнятістю і незайнятістю у суспільному виробництві, вільного вибору професії, виду діяльності з урахуванням як індивідуальних інтересів, так і суспільних потреб;
- свобода попиту на робочу силу як право вільного найму та звільнення роботодавцями при обов'язковому дотриманні норм трудового законодавства та захисту інтересів громадян у плані гарантій зайнятості, умов праці, її оплати;
- свобода вибору отримання доходів як вільний рух заробітної плати та інших законних видів доходів при дотриманні встановленого законом гарантованого мінімуму, що регулюється тільки через податкову систему;
- свобода переміщення робочої сили в межах держави та за її межами як важливий чинник мобільності й змінності попиту на кваліфіковані кадри.

Водночас підвищилися вимоги роботодавців до найманого працівника (затребувані висока професійна компетентність, ініціативність, організованість, здоровий спосіб життя, знання іноземної мови тощо), та вимоги працівників до робочого місця (відповідна заробітна плата, хороші умови праці, розпорядок робочого дня, що влаштовує працівника, перспектива росту тощо), тому пропозиції закладів професійної освіти щодо широкого вибору форм і видів набуття кваліфікацій та гарантування якості надання освітніх послуг набувають першочергового значення для збереження та розвитку галузі професійної освіти.

У сучасних умовах стан соціально-економічного розвитку регіонів та процеси, якими характеризується сфера зайнятості (зростання безробіття, посилення мобільності населення, відмирання старих і народження нових професій, розширення альтернативних форм зайнятості, наростання масштабів прихованої та потенційної робочої сили), потребує оперативного розроблення нових підходів, більш досконалого механізму і більш ефективних заходів для розв'язання проблем

підготовки кваліфікованих кадрів та забезпечення їх подальшої зайнятості. Саме тому одним із стратегічних завдань розвитку системи професійної освіти визначено формування оптимальної мережі закладів, що забезпечать якісну підготовку кваліфікованих кадрів.

Для педагогічних, учнівських та батьківських колективів оптимізація закладів професійної освіти є надзвичайно гострою проблемою, тому що призводить до конфлікту інтересів працівників закладу і здобувачів освіти із реальними потребами і фінансовими можливостями регіональної влади. ВАПП має долучитися до визначення критеріїв, що впливатимуть на становлення мережі сучасних закладів професійної освіти, при цьому важливо застосувати виважений підхід до встановлення чинників, умов, перспектив розвитку закладів, розроблення плану покрокових дій щодо їх модернізації, що має забезпечити належну якість підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб національного та регіональних ринків праці із урахуванням запитів здобувачів професійних кваліфікацій.

Нині в регіонах розпочалася робота із підготовки Стратегії розвитку освіти на 2021–2024 роки та Стратегії розвитку професійної освіти як складової частини загальної Стратегії розвитку.

Основними завданнями для підготовки Стратегії розвитку професійної освіти визначено:

- дослідження практичних механізмів ринку праці, що впливають на регулювання попиту на кваліфіковані кадри на рівні регіону, підприємств, організацій із урахуванням видів економічної діяльності та економічного потенціалу регіону загалом;
- вивчення стану і рівня зайнятості населення за видами економічної діяльності, формами власності, особливостями впливу економічних і соціальних наслідків безробіття для регіону, напрямками реалізації державної та регіональної політики в соціальному захисті безробітних;
- вивчення особливостей регіонально-галузових аспектів попиту та пропозиції кваліфікованих кадрів з урахуванням демографічної ситуації і рівня самозайнятості населення;
- визначення основних чинників, що впливають на індивідуальний попит на робочу силу та вибір професійної траєкторії, сприяють самозайнятості населення та стимулюють навчання упродовж життя;
- проектування основних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності закладів освіти, що здійснюють підготовку кваліфікованих кадрів для потреб ринку праці;
- прогнозування орієнтовних обсягів і структури попиту на кваліфіковані кадри та перспективні потреби у нових кваліфікаціях;
- аналіз спектру освітніх послуг, що пропонують заклади професійної освіти, результати їх навчально-виробничої діяльності;
- дослідження можливостей щодо модернізації матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення,

доступності ЗП(ПТ)О для всіх категорій здобувачів освіти, готовність до впровадження нових професій відповідно до перспективних потреб у нових кваліфікаціях;

- визначення напрямів, нових форм, методів та видів здобуття професійних кваліфікацій, надання рекомендацій щодо нових підходів до популяризації робітничих професій, професійної діагностики здобувачів освіти, використання можливостей сучасного інформаційного простору для формування нового іміджу професійної освіти.

Важливим завданням регіональних Стратегій розвитку є формування оптимальної мережі закладів професійної освіти, що має забезпечити:

- задоволення потреб національного та регіональних ринків праці у якісній підготовці кваліфікованих кадрів, що відповідають вимогам роботодавців та сучасного виробництва;
- ефективне використання бюджетних коштів на підготовку кваліфікованих кадрів шляхом створення потужних закладів професійної (професійно-технічної) освіти з контингентом 500 і більше осіб;
- упровадження внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості надання освітніх послуг у сфері професійної (професійно-технічної) освіти;
- модернізація матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти, упровадження сучасних виробничих технологій, діджиталізація освітнього процесу;
- забезпечення швидкого реагування закладів професійної (професійно-технічної) освіти на освітні потреби здобувачів професійних кваліфікацій всіх категорій населення відповідно до демографічного та економічного потенціалу окремого регіону;
- формування нового іміджу сучасної професійної освіти шляхом створення закладів нового типу, що можуть отримати статус центрів професійної досконалості.

На регіональному рівні заклади професійної освіти мають використовувати результати моніторингових досліджень ринку праці та сфери зайнятості для забезпечення відповідності пропозицій щодо надання освітніх послуг реальному попиту робочої сили в умовах конкретної території.

Проблема регіональних ринків праці щодо забезпечення підготовки відповідних кваліфікованих кадрів ще більш актуалізується, бо на зміну дефіциту трудових ресурсів прийшла надлишкова пропозиція робочої сили. Тому ВАПП вважає, що під час прийняття рішень про реорганізацію закладів професійної освіти та формуванні їх оптимальної мережі необхідно враховувати наступні чинники:

- діяльність закладів професійної освіти має орієнтуватися на споживачів робочої сили – роботодавців. Це передбачає виявлення їх груп і об'єднань у регіоні, вивчення запитів щодо використання трудових ресурсів, можливостей до реального найму працівників, оцінку їх вимог до переліку необхідних їм професій,

здійснення заходів щодо підготовки відповідних категорій кваліфікованих кадрів;

- спроможність своєчасної орієнтації закладів освіти на цілі, що висувуються іншими суб'єктами ринкових відносин – найманими працівниками: забезпечення здобуття відповідного кваліфікаційного рівня, професійних та «м'яких» компетенцій, здатності адаптуватися до умов мінливого попиту, їхніх вимог до рівня оплати праці, умов виробництва, режиму роботи і відпочинку, мотивацію поведінки;

- можливість закладу реалізовувати орієнтацію на системний підхід: усі види діяльності, пов'язані з наданням освітніх послуг праці, мають функціонувати синхронно. Це стосується питань фінансування, підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, формування та використання доходів отриманих від надання послуг населенню, стимулювання самозайнятості та сприяння працевлаштуванню випускників, забезпечення соціальної підтримки груп із особливими освітніми потребами;

- спрямованість орієнтації закладу на довгострокову перспективу, прийоми й методи його діяльності мають забезпечувати здобувачам кваліфікацій професійної освіти можливості бути більш поінформованими про кон'юнктуру ринку праці, основні тенденції його зміни, виробляти у випускників найбільш ефективні способи ринкової поведінки, розраховані не тільки на успішність у поточній ситуації, а й у перспективі, тобто проводити діяльність, спрямовану на задоволення потреб не лише споживачів робочої сили, а й потреб усього працездатного населення, що виходить на ринок праці і вступає на ньому в ринкові відносини.

В умовах поглиблення безробіття та посилення конкурентної боротьби на ринку праці заклади професійної освіти, що стануть осередком здобуття підходящої та привабливої роботи, забезпечать можливість особистості реалізувати свій професійний потенціал на ринку праці, підтвердять свою конкурентоспроможність, здатність до розвитку, завоюють своє право на місце в оновленій мережі закладів професійної освіти.

ВАПП звертається до центральних та регіональних органів виконавчої влади у сфері професійної освіти із пропозицією використовувати потенціал і можливості ВАПП та залучати представників громадської організації до складу робочих груп із розроблення Стратегій розвитку професійної освіти, проектів Закону України «Про професійну освіту» та інших нормативно-законодавчих актів, що стосуються важливих та знакових для професійної освіти питань.

Сподіваємось на щире зацікавлення усіх осередків ВАПП у розвитку та модернізації сфери професійної освіти, участь трудових і учнівських колективів у формуванні нового позитивного іміджу робітничих професій, а нове керівництво ВАПП докладе зусиль для створення потужної суспільної підтримки реформування сучасної професійної освіти України.

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Петро ЛУЗАН, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

Розкрито особливості оцінювання якості професійної підготовки кваліфікованих робітників, фахівців у закладах професійної освіти. Визначено сучасні принципи, обґрунтовано педагогічні умови оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів. Акцентовано увагу на застосуванні об'єктивних інструментів встановлення рівня навчальних досягнень тих, хто навчається, в оволодінні змістом навчальної дисципліни (теми, модуля та ін.) відповідно до вимог чинних освітньо-професійних програм чи освітніх стандартів.

Ключові слова: якість підготовки, педагогічне оцінювання, результати навчання, освітньо-професійна програма, критерії оцінювання.

Petro LUZAN

EVALUATION OF PROFESSIONAL QUALITY TRAINING OF SPECIALISTS: MODERN APPROACHES

The peculiarities of assessing the quality of professional training of skilled workers, specialists in vocational education institutions are revealed. Modern principles are determined, pedagogical conditions of assessment of competence achievements of pupils and students are substantiated. Emphasis is placed on the use of objective tools to establish the level of academic achievement of those who learn to master the content of the discipline (topic, module, etc.) in accordance with the requirements of current educational and professional programs or educational standards.

Keywords: quality of training, pedagogical assessment, learning outcomes, educational and professional program, assessment criteria.

Підвищення якості підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців зумовлено, насамперед, посиленими вимогами суспільства до кваліфікації випускників закладів професійної освіти, які вже з перших днів роботи за фахом мають результативно й творчо вирішувати суспільні та виробничі завдання, демонструвати уміння самоосвітньої діяльності, здатності продуктивно та безперервно опановувати інноваційні технології.

Безумовно, забезпечити необхідну якість професійної освіти неможливо без належного, об'єктивного, надійного оцінювання результатів професійної підготовки фахівців, перевірки адекватності застосування засобів, методів, форм, педагогічних технологій вимогам особистосто орієнтованої компетентнісної концепції. Аналіз літератури засвідчив, що аспекти моніторингу, діагностики, контролю результатів навчання здобувачів професійної освіти відображено в значній кількості ґрунтовних наукових праць [1; 2; 3; 4; 7]. Натомість поки педагогічною наукою ще не напрацьовано докладних і, разом з тим, зручних у застосуванні методик, технологій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання учнів (студентів). Тому педагогічні

© Лузан П., 2020

працівники часто інтуїтивно, на основі усталеного роками діагностичного інструментарію оцінюють результати навчання, які не завжди говорять про якість підготовки фахівців, про рівень опанування студентами компетентностями – динамічним поєднанням знань, розуміння, умінь та здатностей. Вказані положення переконують, що обґрунтування теоретичних і методичних засад оцінювання якості підготовки кваліфікованих робітників, фахівців у закладах професійної освіти нині є вкрай актуальним науковим завданням.

Мета дослідження – на основі аналізу сутнісних характеристик оцінювання якості підготовки кваліфікованих робітників, фахівців, особливостей компетентнісного підходу в професійній освіті визначити та обґрунтувати принципи та умови як теоретичний базис визначення та оцінювання відповідності результатів навчання вимогам стандартів, освітньо-професійних програм, роботодавців тощо.

Огляд наукових джерел свідчить, що з-поміж учених немає єдності думок щодо змісту поняття «якість підготовки фахівців». Це й не дивно: це поняття можна розглядати і як філософську, і як педагогічну (психологічну, політичну, управлінську) наукову категорію. Відповідно до Закону України

«Про фахову передвищу освіту», основним критерієм ефективності професійної підготовки фахівців у коледжах є якість фахової передвищої освіти, а саме: відповідність умов освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам фахової передвищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства, на основі здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти. На це задеклароване положення закону і будемо орієнтуватися у процесі наукового пошуку.

Так, відповідність результатів навчання вимогам законодавства та стандартів фахової передвищої освіти і є тим параметром ефективності освітнього процесу, який усталено називають якістю професійної підготовки. Справедливо виникає запитання: що варто розуміти під терміном «оцінювання якості професійної підготовки фахівців»?

Здебільшого сутність процесу педагогічного оцінювання учені пов'язують з систематичним збиранням та інтерпретацією даних, продукуванням на їх основі суджень для організації певних дій щодо поліпшення системи. При цьому найчастіше виокремлюється інформаційна (збір відомостей про студента, студентську групу, спеціальність тощо), інтерпретуюча (встановлення ступеня сформованості знань, умінь, окремих якостей особистості, рівня згуртованості студентського колективу, стану агроінженерної освіти та ін.) та коригуюча (внесення певних змін в освітній процес, оптимізація методів, форм, технологій навчання і виховання, надання методичної допомоги суб'єктам педагогічної взаємодії тощо) функції оцінювання результатів навчання студентів.

Варто погодитися з рекомендаціями учених, що педагогічне оцінювання може застосовуватися для різних цілей: для визначення навчальних досягнень студентів; для встановлення ефективності методів і форм організації навчання; для визначення ефективності діяльності закладу освіти; для визначення результативності обґрунтованого способу навчання, дидактичної технології та ін. У нашому випадку, будемо орієнтуватися на оцінювання «з метою розвитку, поліпшення та вдосконалення «for improvement» результатів компетентнісних досягнень студентів – їх професійної підготовки.

Отже, оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень студента/студентів в оволодінні змістом навчальної дисципліни (теми, модуля та ін.) відповідно до

вимог чинних освітньо-професійних програм чи освітніх стандартів. Основними компонентами оцінювання є встановлення фактичного рівня знань, зіставлення виявлених знань з еталонними, оформлення результату навчання студентів у вигляді оцінки-балів. Відповідно, виникає запитання: якими принципами варто керуватися в оцінюванні якості підготовки кваліфікованих робітників, техніків, технологів, менеджерів тощо?

Нагадаємо, що нова компетентнісна концепція вимагає перебудови узвичаєної системи освітнього процесу, удосконалення змісту, форм, методів, засобів навчання, інструментів та процедур оцінювання результатів навчальних досягнень студентів. І передусім, маємо суттєво оновити, модернізувати комплекс провідних принципів оцінювання результатів навчання. До таких основних правил сучасного оцінювання якості підготовки фахівців відносимо:

- *чітке визначення очікуваних результатів навчання*: заплановані для перевірки результати навчання мають бути конкретними, такими, які можна перевірити, досягнути; вони повинні відповідати освітнім цілям і завданням; освітні результати мають співвідноситися з достатнім терміном часу для їх опанування студентами. Тут доцільно скористатися рекомендаціями представників проєкту Тьюнінг щодо застосування таксономії Б. Блюма, який поділив цілі-результати навчання на три групи: цілі когнітивної (пізнавальної) групи, цілі афективної (емоційної) групи (виражаються через сприймання, інтереси, нахили, здібності) та психомоторні цілі (навички письма, мовні, трудові навички, фізичні). Наприклад, когнітивна (пізнавальна сфера) містить шість послідовних рівнів складності: *запам'ятовування, знання (назвати та показати конструктивні складові котушкового висівного апарату); розуміння (пояснити, як здійснюється передача крутного моменту від осі коліс до валу приводу висівних апаратів); застосування (розрахувати норму висіву, встановлену на сівалки за наведеними величинами кількості насіння, висіяного під час випробування); аналіз (проаналізувати шляхи зниження ущільнюючої дії на ґрунт ходових систем машинно-тракторних агрегатів); синтез (узагальнити причини низької якості зернових сівалок вітчизняного виробництва); оцінювання (оцінити, які методи захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів найбільш екологічно доцільні для вашого господарства (організаційно-господарський*

метод; агротехнічний метод; механічний метод; фізичний метод; біологічний метод; хімічний метод; інтегрований метод).

Так, для формулювання одного результату навчання маємо використовувати лише одне дієслово доконаного виду (*визначити, вибрати, обчислити, класифікувати, спроектувати, розробити, оцінити* та ін.), уникаючи неточних термінів (*знати, розуміти, ознайомитися* тощо) та складних речень.

- *об'єктивність оцінювання компетентнісних досягнень студентів.* Під об'єктивним оцінюванням розуміємо особливий вид педагогічної діяльності з установаження цінності (рівня) досягнутого студентом (шляхом порівняння початкового рівня з досягнутим і досягнутого рівня з еталоном – вимогами освітнього стандарту, освітньо-професійної програми). Мова про те, що маємо оцінювати не навчальні дії чи навчально-пізнавальну діяльність учня, не знання й навички як такі, а певний продукт, який учень отримав за результатами виконання діагностичного завдання. Цей продукт є синтезом певних елементів, які загалом і засвідчують ступінь досягнення еталону виконання завдання. Це дає змогу викладачеві «... виміряти й оцінити продукт учня з однозначною інтерпретацією та математичною точністю за кількістю представлених елементів» [6].

Наприклад: *З наведеного переліку виберіть зернові культури, що є і озимими, і ярими:*

1. Пшениця.
2. Ячмінь.
3. Просо.
4. Жито.
5. Овес.
6. Кукурудза.

«Еталоном» у наведеному завданні є відповідь 1; 2; 4 (пшениця, ячмінь і жито є і озимими, і ярими зерновими культурами). Якщо наш уявний учень вказав, що до таких культур відноситься пшениця і жито (1; 4), запропонований для перевірки зміст він опанував недостатньо, з трьох елементів йому зараховується лише 2. Відповідно, якщо вказано, наприклад, лише на пшеницю («1»), зараховується 1 елемент. Проте якщо у відповіді учень допустив помилку (1; 4; 6), вважається, що цей зміст ним не засвоєно, йому не зараховується навіть дві правильні відповіді! Але про те, що не варто вгадувати, а вказувати лише на те, що знаєш напевне, учні мають попереджуватися заздалегідь!

Додамо, що суб'єктивність оцінювання результатів навчання усувається і шляхом винесення діагностичних процедур за межі відносин «викладач–учень» (за прикладом

ЗНО, коли учнів оцінюють не ті вчителі, котрі навчали. У перспективі таке об'єктивне оцінювання кваліфікацій випускників закладів професійної освіти будуть здійснювати кваліфікаційні центри), а також через застосування об'єктивних методів оцінювання навчальних досягнень здобувачів (тестування, практичний контроль, графічна перевірка, проекти та ін.). Мірилом об'єктивності є й те, що на оцінювання знань не повинні впливати симпатії і антипатії викладача, особливості поведінки та здоров'я учня та ін.

Отже, принцип об'єктивності вимагає рівних, однакових умов за змістом, формою, способами оцінювання якості підготовки робітників, фахівців, однакових критеріїв оцінювання для всіх учнів. Це означає, що виставлені оцінки, бали, рейтинги мають збігатися незалежно від методів і форм перевірки та педагогічних працівників, які здійснюють процедуру оцінювання.

- *системність і систематичність оцінювання результатів навчання учнів:* оцінювання результатів навчальних досягнень учнів та їх аналіз мають відповідати структурним компонентам змісту освіти. Задля вчасного коригування освітнього процесу оцінювання якості підготовки студентів за освітньо-професійною програмою має здійснюватися регулярно, постійно протягом семестру та навчального року, на етапах попереднього, поточного, тематичного (модульного), підсумкового контролю освітніх результатів. Отже, процедура оцінювання результатів навчальних досягнень учнів має здійснюватися не стихійно, а з дотриманням певного плану, з яким треба заздалегідь ознайомити всіх учасників освітнього процесу;

- *єдності вимог:* контрольні завдання мають розроблятися на основі задекларованих стандартами (освітньо-професійними програмами) освітніх результатів, що набуваються здобувачами певної спеціальності у процесі опанування професійною компетентністю. Педагогічному працівнику важливо пам'ятати, що ті компетентності (знання, уміння, навички, особистісні якості та цінності тощо), які опановують учні при вивченні певної дисципліни, повинні корелювати з освітніми результатами, задекларованими в освітньо-професійній програмі. Природно, в навчальній програмі з дисципліни ці результати треба конкретно виписати і, що не менш важливо, заздалегідь ознайомити з ними учнів;

- *позитивний підхід до оцінювання результатів навчання учнів.* Оцінка як результат оцінювання має орієнтуватися на рівень досягнень і прогрес учня, не підкреслювати

його невдачі: лише такий підхід забезпечує реальний, стимулювальний вплив на розвиток навчально-пізнавальної діяльності майбутнього фахівця, пізнавальних потреб та мотивів учіння вихованців. Дотримання вказаного припису має: розвивати в учнів позитивне ставлення до самого себе, впевненість у своїх інтелектуальних здібностях і власних можливостях; заохочувати учнів експериментувати, удосконалювати, діяти нестандартно без ризику отримати за це негативну оцінку; давати змогу учням продемонструвати свої досягнення тими методами, які вони бажають вибрати. «Ви на правильному шляху, але спробуйте застосувати...» – це та модель комунікації, яку доцільно застосовувати на протигагу категоричному «неправильно», «не знаєте», «груба помилка» тощо.

- *індивідуальний підхід в оцінюванні результатів навчальних досягнень учнів* – забезпечення таких дидактичних умов, за яких враховується рівень навченості та інтелектуальні можливості здобувачів, знімається психологічне напруження, тривога учнів за об'єктивність оцінювання їх знань, створюється атмосфера доброзичливості, а справедлива оцінка стимулює кожного учня до систематичної навчально-пізнавальної діяльності, до ліквідації виявлених помилок і недоліків;

- *багатовимірність оцінювання результатів навчальних досягнень студентів* – оцінюватися мають одночасно всі визначальні складники професійної компетентності, що набувається майбутнім фахівцем. Зокрема, при підсумковому оцінюванні важливо визначити рівень професійних знань, умінь та навичок майбутнього фахівця, його ставлення до професійної діяльності, сформованість професійних якостей випускника тощо. Варто розробити такі діагностичні завдання, розв'язання яких засвідчить рівень навчальних досягнень учня.

- *адекватність інструментів оцінювання досягнень студентів на основі компетентнісного*. Система інструментів оцінювання (методів і процедур) має відповідати навчальним завданням, об'єктам і суб'єктам оцінки, стилям навчання студентів і функціям оцінювання.

- *дотримання балансу суб'єктів оцінювання*. Формальне оцінювання (викладачем, педагогічною громадськістю) має поєднуватися з самооцінками студентами результатів власних навчальних досягнень та взаємооцінками. Є думки про те, що «баланс суб'єктів оцінювання» має характеризуватися таким розподілом: 20 % оцінювання здійснює викладач, 50 % – сам студент, і 30 % оцінювання здійснюється через взаємооцінювання.

Дотримання вимог зазначених принципів можливе при забезпеченні певних умов оцінювання якості професійної підготовки фахівців, до яких відносимо:

1. Цілеспрямоване застосування валідних, надійних, точних методів об'єктивного оцінювання навчальних досягнень студентів. Наприклад, при тестовому оцінюванні результатів навчання термін «валідність» використовується для загальної характеристики тесту, який відповідає вимогам та меті тестування. Чітке і зрозуміле визначення валідності тесту дає А. Анастасі: валідність тесту – «...це поняття, котре вказує нам на те, що тест вимірює та наскільки добре він це робить». Валідність тестування є комплексним поняттям, яке складається з валідності інструментарію (валідність тестових завдань, валідність тесту), валідності методу (валідність змісту, валідність відповідності), валідності процедури тестування та валідності процедури оцінювання. Мова про те, що не тільки зміст тесту має відповідати поставленим цілям, а й процеси тестування та оцінювання мають відповідати вимогам об'єктивності.

Так, для оцінювання валідності тесту варто провести експеримент з групою студентів (не менше 50 осіб). Студенти послідовно виконують два види контрольної роботи: письмову роботу у вигляді впорядкованих традиційних питань та тест. Тест вважається валідним, якщо з імовірністю 95 % можна стверджувати: розподіли балів студентів за результатами цих контрольних заходів не відрізняються.

2. Застосування декількох інструментів оцінювання (учені називають від 2 до 4) якості підготовки фахівців (тестування, спостереження, проект, практичне завдання, обговорення, презентація, інтерв'ю, рольові ігри та ін.), кожен з яких є найбільш адекватним для оцінки відповідного об'єкта, що діагностується (складника професійної компетентності – професійних знань, умінь, навичок, ставлень, особистісних якостей тощо).

Наприклад, за даними С. Леу [4], для визначення рівня професійної компетентності учня закладу професійної освіти у Великій Британії, ППО (план підсумкового оцінювання – документ, що містить детальні інструкції щодо критеріїв, методів, процедур оцінювання кваліфікацій) повинен містити «... як мінімум два різні по суті та призначенню методи із широкого спектра форм та інструментів оцінювання» [4, 28]. Основними такими інструментами (методами) оцінювання у Великій Британії є:

- *спостереження* за роботою учня на робочому місці (вважається найбільш дієвим засобом оцінювання досягнень учня, оскільки

оцінювач впевнюється у можливості здобувача кваліфікації виконувати певні трудові дії та може задавати запитання в перебігу виконання завдання);

- *практична демонстрація* вмінь виконання професійної діяльності (проводиться в майстернях, в імітованих робочих зонах, у центрах оцінювання кваліфікацій на спеціальному обладнанні) з опитуванням кандидата під час чи на завершення випробувань;

- *тестування* для оцінювання (у більшості випадків) рівня знань учнів із застосуванням тестових завдань різних видів, як у паперовій, так і в електронній формі;

- *проект* як результат виконання учнем професійного практично спрямованого завдання, захист якого може поєднуватися з презентацією матеріалів проектування, співбесідою чи дискусією (у деяких професіях може передбачати виробництво продукції);

- *презентація* як форма представлення результатів окремому оцінювачу чи комісії з обов'язковим компонентом «запитання-відповідь» (запитання мають бути короткими і конкретними);

- *обговорення*: на вибір оцінювача, з дотриманням вимог-інструкцій ППО може бути одна із таких форм оцінювання: професійне обговорення; інтерв'ю (серія запитань до учня про різні аспекти професії); усний іспит; дискусія між оцінювачем та учнем щодо теоретичних чи практичних знань здобувача кваліфікації тощо.

3. Інструменти оцінювання якості підготовки фахівців мають бути релевантними об'єктам оцінки і особливостям учнів.

4. Продуктування висновків про якість підготовки кваліфікованих робітників, фахівців здійснюється на основі тріангуляційного методу підвищення надійності – урахування інформації з різних джерел, зокрема самооцінки учнів та взаємооцінки одногрупників.

5. Завчасне ознайомлення студентів із критеріями оцінювання якості їх підготовки у закладах професійної освіти. Щодо критеріїв оцінювання, то тут доцільно сказати про таке. Насамперед, критерії мають корелювати з цілями і завданнями перевірки. Найчастіше в інструктивних матеріалах щодо оцінювання навчальних досягнень тих, хто навчається, вказано такі критерії: 1) характеристика відповіді учня (елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча); 2) якість знань (правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність); 3) ступінь сформованості умінь (загально навчальних, професійних); 4) рі-

вень оволодіння пізнавальними операціями (вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки тощо); 5) досвід творчої діяльності (уміння виявляти й розв'язувати проблеми, формулювати гіпотези); самостійність оцінних суджень.

Отже, оцінювання якості підготовки кваліфікованих робітників, фахівців як процедура зіставлення визначених результатів навчання студентів із задекларованими в освітніх стандартах (освітньо-професійних програмах) компетентностями має здійснюватися з дотриманням схарактеризованих принципів та обґрунтованих педагогічних умов. Ознайомлення педагогічної громадськості, здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти з результатами системного, заздалегідь спланованого, об'єктивного оцінювання компетентнісних досягнень студентів має бути запорукою суттєвого поліпшення якості підготовки фахівців у закладах професійної освіти.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуємо з обґрунтуванням та розробленням методичної системи об'єктивного оцінювання якості підготовки фахівців у закладах професійної освіти та розробленням її структурної моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байназарова О. О., Ракчєєва В. В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: метод. посіб. / О. О. Байназарова, В. В. Ракчєєва. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 58 с.
2. Кошук О. Б., Лузан П. Г., Діденко О. В. Обґрунтування методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх інженерів / О. Б. Кошук, П. Г. Лузан, О. В. Діденко // Наука і освіта. – Одеса, 2018. – Вип. 4. – С. 118–129.
3. Леу С. О. Особливості стандартизації в системі професійної освіти і навчання Великої Британії: методичні рекомендації / С. О. Леу. – Київ, 2018. – 55 с.
4. Лук'янченко Н. Д. Проблема якості професійної підготовки фахівців / Н. Д. Лук'янченко, Г. В. Ларичева // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : наук. журн. – 2011. – № 16. – С. 50–53.
5. Пісарев В., Пісарєва В. Об'єктивне оцінювання – фундаментальне завдання / В. Пісарев, В. Пісарєва. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/6590/>
6. Рогова Т. В. Проблема управління якістю освіти в науковій літературі та освітній практиці / Т. В. Рогова // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Х.: «Смугаста типографія», 2015. – Вип. 51. – С. 211–218.

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНА ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Едуард ГОНЧАРОВ, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області, м. Краматорськ, Донецька область

Висвітлено застосування трансдисциплінарного підходу під час проведення теоретичних та практичних занять у закладах професійної освіти, позитивний вплив на їх якість та ефективність, особливості підготовки як викладачів, так і здобувачів освіти. Такі заняття проводяться для систематизації знань, формування переконань у взємозв'язку між предметами і є важливим етапом у формуванні світогляду, розвитку та мислення молодшої людини.

Навчально-методичний центр професійної освіти у Донецькій області підтримує такий підхід, щорічно проводяться семінари, вебінари, круглі столи, присвячені створенню міждисциплінарного простору за різними напрямками підготовки кваліфікованих робітників області.

Ключові слова: реформування, професійна (професійно-технічна) освіта, трансдисциплінарний підхід, систематизація знань, кваліфікований робітник, міждисциплінарний простір, розвиток особистості.

Eduard HONCHAROV

TRANSDISCIPLINARY PARADIGM OF THE STATE LABOR POTENTIAL FORMATION

It is highlighted that the application of a transdisciplinary approach in conducting theoretical and practical lessons in the system of vocational education has a positive effect on the quality and effectiveness of such classes and requires significant training of both teachers and students. Such classes are held to systematize knowledge, form beliefs in the coherence of subjects and are an important step in shaping the worldview, development, thinking of a young person.

Keywords: reform, professional (vocational) education, transdisciplinary approach, systematization of knowledge, skilled worker, interdisciplinary space, personal development.

Економіка будь-якої держави є складною багатовимірною системою, у якій одним з найбільш вразливих елементів є її трудовий потенціал. Тісний зв'язок трудового потенціалу з категоріями «робоча сила», «трудові ресурси» та «людський капітал» формувався історично і зумовив становлення його як самостійної економічної категорії. Нині трудовий потенціал являє собою найбільш повно збалансовану систему показників та характеристик людських здібностей і можливостей. Наявність сформованого трудового потенціалу забезпечує країні отримання значних конкурентних переваг. Водночас трудовий потенціал потребує постійного розвитку, передусім, за рахунок освіти та професійної підготовки.

Саме тому в сучасних соціально-економічних умовах наша держава потребує цілісної системи професійної освіти, що відповідає національним інтересам і світовим тенденціям, забезпечує підготовку кваліфікованих робітничих кадрів, здатних навчатися впродовж життя, підвищувати рівень своєї

кваліфікації, здобувати, за необхідності, іншу професію. Не варто забувати, що і ринок праці сьогодні потребує працівників високої кваліфікації, які мають здібності швидко опановувати нові знання, засвоювати вміння і навички, необхідні для ефективної роботи.

Останнім часом професійна освіта України зазнає суттєвого реформування, стає трансформаційним агентом, носієм змін, продукує нову реальність, нові соціальні стосунки, виступає механізмом формування й відтворення людського потенціалу, його життєдіяльності. Професійна освіта знаходиться у постійному русі та розвитку, орієнтується на реалії життя і вимоги сьогодення.

У сучасній професійній освіті України простежується тенденція розроблення, обґрунтування та застосування в освітній процес нових підходів і технологій. Одним із таких новітніх упроваджень є трансдисциплінарний підхід. Як відомо, що однією з проблем модернізації сучасної освіти є потреба у створенні інтеграційної цілісності знань, а трансдисциплінарний підхід, по суті, і є одним із шляхів інтегрування знань. Він передбачає поєднан-

© Гончаров Е., 2020

ня знань у контексті проблеми з метою її розв'язання. Проблема інтегрування знань пов'язана із можливостями пізнання людиною світу. Адже величезне розмаїття інформаційного ресурсу, яке оточує людину, змінюється із шаленою швидкістю. І в умовах інтеграції знань людина не лише не здатна засвоїти величезні обсяги інформаційного ресурсу, а й скласти з фрагментів інформаційних знань цілісну картину.

На відміну від традиційних освітніх технологій, які побудовані за жорстким дисциплінарним принципом та спрямовані на вивчення окремих структурованих дисциплін, технологія інтегрованого навчання спрямована на побудову цілісної системи знань. Інтегрування змісту конкретних дисциплін у практиках трансдисциплінарності передбачає не просто поєднання певної суми знань, які запозичені із низки дисциплін. Вона спрямована на створення певного міждисциплінарного простору, в якому продукується якісно новий освітній продукт.

Досвід закладів професійної освіти та методистів нашого Центру, які продовжують педагогічну практику в закладах освіти області, повною мірою підтверджують важливість та необхідність розвитку таких зв'язків. Протягом останніх років педагогічні працівники ЗП(ПТ)О Донецької області застосовують трансдисциплінарний підхід в інтеграції знань, так перетворюючи освітній процес у середовище розвитку і продукуючи проблемний характер навчання.

Так, найбільш цікавими й характерними останніми прикладами трансдисциплінарної інтеграції на Донеччині були:

1. Практичний семінар «Інтеграція і комплексний підхід як сучасна форма навчання» від 31 травня 2019 року на базі Курахівського професійного ліцею. Практичною частиною семінару стало проведення відкритого уроку-гри «Масони – вільні каменярі», на якому інтегрували англійську мову, інформатику та мулярні роботи.

2. Теоретично-практичний семінар «Інтегровані уроки: від теорії до практики» для викладачів природничо-математичних дисциплін та спеціальних предметів від 12 лютого 2020 року, на якому продемонстровано інтеграцію математики, хімії та спеціальних предметів. Учасники мали можливість ознайомитися з досвідом, який вдало поєднав знання з математики, хімії та професій сфери послуг. Було обговорено та продемонстровано нестандартні математичні задачі, незвичайні історичні факти, корисні поради, яскраві малюнки. Результати своєї роботи манікюр-

Інтегрований теоретично-практичний урок. Підключення кнопкових постів управління КУ до шахтних магнітних пускатрів

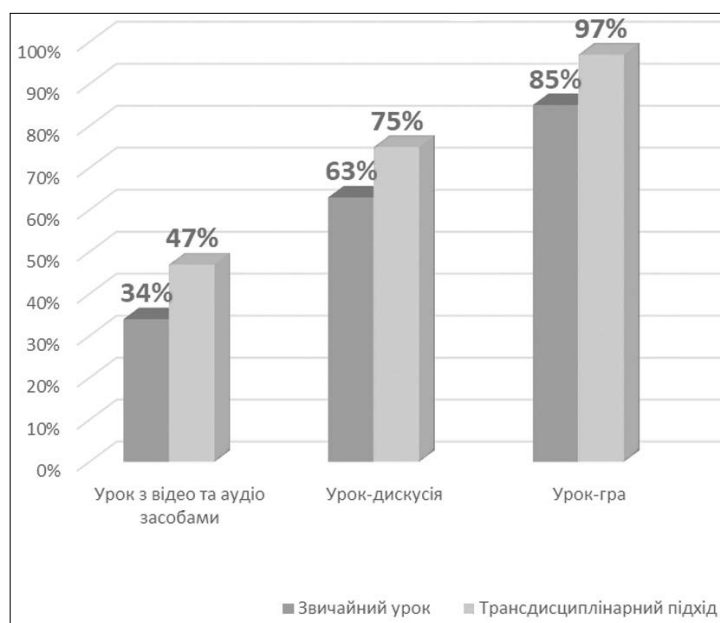
ниці й перукарі представили у вигляді демонстрації зразків геометричного манікюру, вражаюче яскравого дефіле моделей суконь колекції «Квіти» та моделей симетричних і асиметричних зачісок. Творча група кухарів представила борошняні вироби з дріжджового тіста різних геометричних форм до свята Масляної.

3. Відкритий інтегрований урок у Білозерському професійному гірничому ліцеї на тему: «Підключення кнопкових постів управління КУ до шахтних магнітних пускатрів», який провели викладач спеціального предмета «Гірнична електротехніка» та майстер виробничого навчання з професії «Електрослюсар підземний». Така форма проведення заняття сприяє поглибленню та розширенню знань здобувачів освіти, діапазону їх практичного застосування.

Отже, трансдисциплінарна інтеграція уроків – одна з розповсюджених та ефективних форм реалізації інтеграції знань із кількох навчальних дисциплін. Такі уроки дають змогу інтегрувати знання із різних галузей для розв'язання однієї спільної методичної проблеми і дають можливість застосувати отримані знання на практиці.

Упродовж минулого року кабінетами професійної та загальноосвітньої підготовки Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області проведено моніторингове дослідження впливу формату проведеного уроку на рівень засвоєння навчального матеріалу здобувачами професійної освіти. Результати проведеного опитування викладачів предметів спеціального та загальноосвітнього циклу, а також майстрів виробничого навчання закладів професійної

Мал. 1. Рівень засвоєння навчального матеріалу здобувачами професійної освіти

освіти Донецької області виявились дуже показовими (мал. 1).

Діаграма нам демонструє цікаву тенденцію більш ефективного засвоєння навчального матеріалу здобувачами професійної освіти під час зміни форм і методів проведення занять, а також при застосуванні трансдисциплінарного підходу на уроках:

1. Засвоєння матеріалу на уроках з використанням відео- та аудіозасобів – 34 %, а при інтегруванні навчальних дисциплін – 47 %.

2. На уроці-дискусії – 63 % засвоєння матеріалу, а при впровадженні міждисциплінарних зв'язків – 75 %.

3. Урок-гра – 85 % та відповідно з трансдисциплінарною складовою майже – 97 % засвоєння навчального матеріалу.

Тому ми з впевненістю можемо сказати, що сучасна молодь більш ефективно засвоює знання, коли заняття проходять у вигляді дискусії та гри, а найбільш якісно здобувачами освіти засвоюється навчальний матеріал із використанням трансдисциплінарного підходу. Причому цей результат стосується всіх предметів, які введені до трансдисциплінарного уроку: точні чи гуманітарні науки разом із спеціальними дисциплінами професійного спрямування, урок виробничого навчання разом з предметами теоретичного циклу. Залежно від змісту програмного матеріалу кожен такий урок має свої особливості, тому не може будуватися за встановленим шаблоном. Важливим етапом підготовки інтегрованого уроку є спільне, ретельне планування. Звичайно, ці уроки проводяться на етапі творчого застосування матеріалу і на них зосереджуються цікаві, практично значущі

й доступні здобувачам освіти проблеми на основі міжособистісної взаємодії. Результати роботи завжди мають практичну цінність.

Застосування трансдисциплінарного підходу на уроках потребує значної підготовки як викладачів, так і здобувачів освіти, тому, звичайно, їх неможливо проводити часто. Але такі уроки проводяться не заради зовнішнього ефекту, а для систематизації знань, формування переконань у зв'язності предметів, і є важливим етапом у формуванні світогляду, розвитку, мислення молодшої людини. Інтегровані уроки слугують засобом підвищення мотивації навчання, тому що створюють умови для практичного застосування знань, розвивають у здобувачів освіти навички самоосвіти, аналітичні здібності, винахідливість, мають величезний виховний потенціал.

На таких уроках є більше можливостей для вирішення пізнавальних завдань, висловлення пропозицій реалізації творчого потенціалу, створюються умови для повного розвитку особистості. Навчально-методичний центр професійної освіти у Донецькій області сприяє та рекомендує педагогам закладів професійної освіти поступово відходити від перенасичення навчального процесу інформаційним матеріалом, відкидати слабкий зв'язок між його дисциплінарними складовими, уникати формалізації навчальної діяльності.

Викладачі та майстри виробничого навчання закладів професійної освіти все частіше схиляються до того, що в основі інтегрованих уроків повинна бути гуманістична спрямованість. Це означає, що знання набувають особистісно важливих рис, близьких кожному здобувачу освіти. Зникає знеособленість знань, на перший план виходить соціальна важливість навчального матеріалу. Це спрямовує педагогічних працівників системи професійної освіти на пошук яскравих, живих прикладів, на особисту значущість навчального матеріалу для кожного здобувача освіти.

Отже, підсумовуючи викладене, можемо із впевненістю сказати, що використання трансдисциплінарного підходу в процесі створення інтеграційної цілісності знань на сучасному етапі реформування професійної освіти є необхідною умовою її розвитку, оскільки в сучасних умовах та в середньостроковій перспективі на ринку праці будуть затребувані кваліфіковані робітники, спеціалісти, чия професійна підготовка базується саме на основі такого універсального, багатопланового та ефективного підходу.

ВЕБСАЙТ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Людмила КРАВЧЕНКО, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Донецькій області, м. Краматорськ, Донецька область;

Ольга ПУСТОВГАРОВА, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Донецькій області, м. Краматорськ, Донецька область

В умовах цифровізації суспільства й реалізації нової освітньої парадигми навчання соціально-значущим явищем для закладів професійної (професійно-технічної) освіти є наявність власного вебсайта. Функціонування вебсайту сприяє підвищенню інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників закладу освіти, розширює горизонти для абітурієнтів, здобувачів освіти в оволодінні знаннями, має велике значення у формуванні єдиного інформаційного освітнього простору.

Ключові слова: освітній процес, інформатизація суспільства, інформаційний освітній простір, вебсайт, інформаційна компетентність, дистанційне навчання, профорієнтаційна робота.

Lyudmyla KRAVCHENKO, Olga PUSTOVGAROVA

VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTION` WEBSITE IN THE EDUCATIONAL INFORMATION SPACE

In the context of informatization of society and the implementation of a new educational paradigm of learning, the availability and operation of its own website is socially significant for the institution of vocational education. It helps to increase the information and analytical competence of pedagogical staff of educational institutions, expands the horizons of entrants, students in the acquisition of knowledge, is of great importance in the formation of a single information educational space.

Keywords: educational process, informatization of society, information educational space, website, information competence, distance learning, career guidance work.

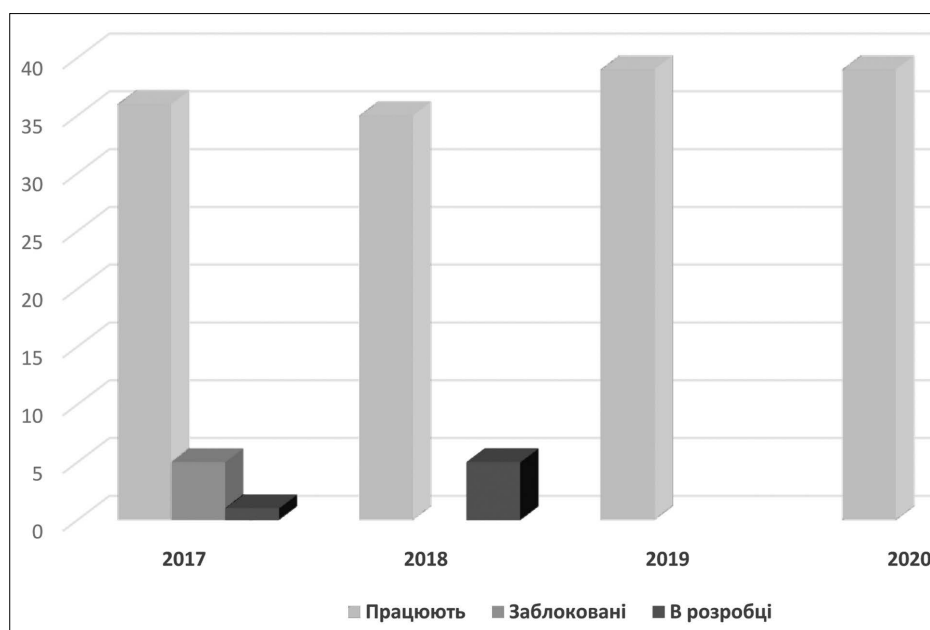
Наявність великої кількості ліцеїв, коледжів, гімназій, приватних шкіл, закладів професійної та вищої освіти спричиняє конкуренцію на ринку освітніх послуг, що й спонукає кожен заклад освіти шукати відповідь на питання, як вигідно представити себе серед різних освітніх установ, як запропонувати споживачу свої послуги, щоб той, обрав для навчання саме цей заклад?

Активне позиціонування освітніх послуг для педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків уможливорюється шляхом використання каналів глобального середовища та допомогою вебсайтів закладу освіти. Наявність вебсайту закладу освіти на сьогодні є обов'язковою умовою його успішної діяльності. Для учасників освітнього процесу вебсайт – це можливість швидко отримати необхідні методичні та навчальні матеріали, інформацію про заклад освіти, а також широке поле для обміну інформацією, досвідом та ідеями. Вебсайт закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) є одним із засобів створення єдиного інформаційного освітнього простору, а також системою, у якій задіяні на інформаційному рівні та пов'язані між собою всі учасни-

ки освітнього процесу. Вебсайт складається з пов'язаних між собою гіпертекстових документів (вебсторінок), розміщених на вебсервері за індивідуальною адресою. Вебсайт, який висвітлює на своїх сторінках всю необхідну інформацію, є найкращою візитною карткою закладу освіти.

На виконання річних планів роботи Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти (далі – НМЦ ПТО) в Донецькій області із 2016 р. проводиться моніторинг стану функціонування офіційних вебсайтів ЗП(ПТ)О. Щорічний моніторинг проводиться з метою поширення інформаційних технологій, забезпечення зручними інструментами взаємодії всіх учасників освітнього процесу: адміністрації, педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків, а також зручного інформування про діяльність ЗП(ПТ)О з використанням інтернет-ресурсу.

Ураховуючи Указ Президента України № 113/2017 щодо обмежувальних санкцій, відповідно до рішення РНБО про блокування російських сайтів з 17.05.2017 р., НМЦ ПТО в Донецькій області було організовано діяльність щодо оновлення електронних адрес вебсайтів ЗП(ПТ)О, інформації на сайтах ЗП(ПТ)О відповідно до вимог (на той час власні вебсайти мали 36 із 42-х ЗП(ПТ)О області, що становило 86 %;

Мал. 1. Динаміка розвитку сайтів ЗП(ПТ)О Донецької області

вебсайти п'яти ЗП(ПТ)О Донецької області на той час були заблоковані). Для об'єктивності оцінювання стану вебсайтів щороку створюються динамічні групи з методистів НМЦ ПТО в Донецькій області та досвідчених педагогічних працівників ЗП(ПТ)О області, які безпосередньо займаються роботою вебсайтів.

Відповідно до розроблених НМЦ ПТО в Донецькій області критеріїв оцінювання вебсайтів члени динамічної групи переглядають контент, зручність, динаміку, дизайн та технічні показники вебсайтів; за кожним розділом виставляють бали та вираховують підсумковий бал. На основі його результатів щорічно визначають 10 кращих вебсайтів ЗП(ПТ)О області. Найкращі вебсайти мають повний контент: інформацію про заклад (історія, матеріально-технічна база, адміністрація, викладацький склад), інформацію для педагогічних працівників (нормативно-правова база, накази й листи МОН України та регіональних керівних установ, розпорядчі документи, методичні рекомендації, посилання на різні навчальні сайти та сервери), інформацію для вступників, батьків, здобувачів освіти (правила прийому до закладу, зовнішнє незалежне оцінювання, державна підсумкова атестація, державна кваліфікаційна атестація, розклад занять, електронна бібліотека, базові підприємства, виробнича практика, робота предметних гуртків, спортивних секцій, корисні посилання тощо), наявна інформація про навчально-методичну роботу (методичні комісії, предметні тижні, відкриті уроки), виховну роботу, учнівське самоврядування, роботу психологічної служби. Завжди цікавою є рубрика «Фото та відеоматеріали», наявні посилання на власні вебканали, сторінки.

Результати останнього моніторингу, проведеного у 2020 р., свідчать про те, що 100 % ЗП(ПТ)О Донецької області мають і сайти (у порівнянні з 2018 р. сайти 3-х ЗП(ПТ)О знаходилися на стадії реорганізації). За 2017–2018 рр. 65 % ЗП(ПТ)О змінили електронні адреси сайтів. Протягом 2019–2020 рр. спостерігається позитивна динаміка в роботі сайтів: переважна більшість сайтів має оновлений, сучасний, оригінальний дизайн та стиль оформлення, зручні елементи управління, містить у собі цікаву й корисну інформацію, актуальні посилання (мал. 1).

Сьогодні система професійної освіти Донецької області, як і всієї України, функціонує в умовах змін. І річ не лише в тому, що розвивається суспільство, педагогічна наука, удосконалюються інформаційно-комунікаційні технології. З березня 2020 р. заклади освіти працюють в умовах карантину і педагоги змушені переформувати свою роботу в дистанційний режим. І ось тут українцями стали вебсайти ЗП(ПТ)О. Були створені або активно запрацювали розділи сайту «Дистанційне навчання». Саме в цьому розділі, починаючи з першого тижня карантину, розміщувалися навчальні матеріали, корисні посилання за темою уроку, а також завдання для здобувачів освіти. Зворотний зв'язок із здобувачами освіти педагогічні працівники забезпечували через власну електронну пошту, Viber, WhatsApp, пізніше ZOOM, Skype та ін.

У дистанційному навчанні ЗП(ПТ)О Донеччини активно використовували можливості Інтернет-платформ Classroom, ClassTime, середовище Гугл-класу, готували відеуроки, які викладали на особисті сайти викладачів та вебсайти закладів освіти.

ОСВІТНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОЄКТИ МІЖНАРОДНИХ ГРОМАДСЬКИХ І ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ДОНЕЧЧИНІ

Ніна БЕЛОВА, в. о. заступника директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області, м. Краматорськ, Донецька область

Висвітлено позитивний досвід співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти Донецької області з міжнародними громадськими та гуманітарними організаціями. На прикладі вже реалізованих проєктів висвітлено можливості та перспективи подальшої співпраці. Привернуто увагу до найбільш дієвих та вагомих результатів участі ЗП(ПТ)О Донеччини в освітніх та соціальних проєктах.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, міжнародні гуманітарні організації, міжнародні громадські організації, соціальні та освітні проєкти, програма формування ВЖН (важливих життєвих навичок), молодіжний центр, медіатор/медіаторка служби порозуміння.

Nina BELOVA

IMPLEMENTATION THE EDUCATIONAL AND SOCIAL PROJECTS OF INTERNATIONAL PUBLIC HUMANITARIAN ORGANIZATIONS OF DONETSK REGION

The positive experience of cooperation of vocational education institutions of the Donetsk region with international public and humanitarian organizations is highlighted. On the example of already implemented projects, the possibilities and prospects of further cooperation are revealed. The most effective and tangible results of the participation of vocational education institutions about the Donetsk region in educational and social projects are shown.

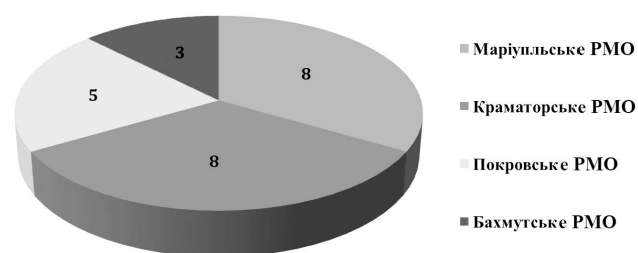
Keywords: professional (vocational) education, international humanitarian organizations, international public organizations, social and educational projects, the program of formation of important life skills, youth center, mediator of the consent service.

В умовах реформування освіти України триває і процес удосконалення національної системи професійної освіти відповідно до європейських стандартів. Трансформаційні зміни, що відбуваються в Україні, спрямовані на формування глобального мислення, толерантності, навичок міжкультурної комунікації, підготовку конкурентоспроможних спеціалістів на міжнародному ринку праці. При цьому варто підкреслити, що більшість іноземних програм допомоги завжди приділяли значну увагу регіональним можливостям. Для успішного спрямування освітнього процесу на досягнення позитивних результатів педагогам системи професійної освіти доводиться освоювати нові цікаві форми роботи із здобувачами освіти, знаходити однодумців і добровільних помічників, долучатися до співпраці з ними. Такими помічниками педагогам все частіше стають громадські організації.

У роботі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) Донецької області накопичено значний досвід співпраці з міжнародними громадськими та гуманітарними

© Белова Н., 2020

організаціями. Упродовж останніх чотирьох років більшість ЗП(ПТ)О Донецької області взяли участь у проєктах громадських організацій «Донбас СОС», «Ла Страда-Україна», Данської ради у справах біженців, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, міжнародної гуманітарної організації Arche poVa за участю Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» та ГО «Маріупольська спілка молоді» (мал. 1).

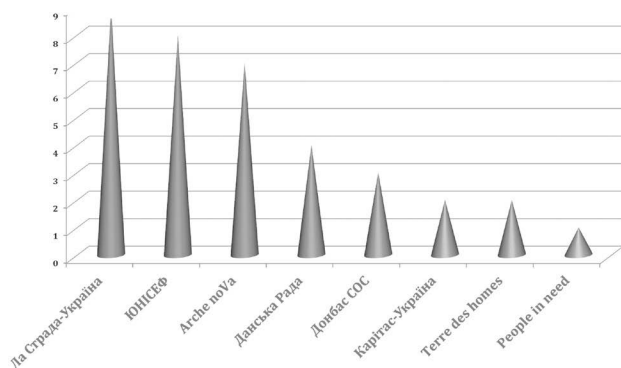
Мал. 1. Заклади професійної освіти – учасники міжнародних гуманітарних проєктів по регіональних методичних об'єднаннях (РМО)

Основною формою взаємодії ЗП(ПТ)О Донецької області з міжнародними громадськими та гуманітарними організаціями є реалізація конкретних проєктів – комплексів

взаємопов'язаних заходів, призначених для досягнення протягом заданого терміну поставлених завдань з чітко визначеними цілями. Він має окреслені початок і кінець, конкретну мету та завдання, приводить до отримання реальних результатів, за нього несе відповідальність окрема особа або структура.

Проект вимагає фінансових затрат, витрати часу, передбачає використання різноманітних ресурсів. Основною формою фінансування, що здійснюють міжнародні організації є грант – благодійний внесок (пожертва), що надається донорською організацією для реалізації неприбуткового проекту або програми.

Тобто, по суті проект – це інструмент для здійснення змін. Упровадження пілотних проектів дає можливість педагогам системи професійної освіти Донецької області перейняти сучасний міжнародний досвід роботи з молоддю, а керівникам ЗП(ПТ)О дає змогу залучати гуманітарну фінансову допомогу, забезпечивши оперативне реагування на потреби здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. Так, потреба ЗП(ПТ)О у залученні додаткових ресурсів стимулює керівників будувати партнерські зв'язки з громадськими організаціями, реалізовувати спільні проекти (мал. 2).

Мал. 2. Кількість ЗП(ПТ)О Донецької області – учасників міжнародних проектів

Пілотні програми і проекти, запроваджені та реалізовані в ЗП(ПТ)О Донецької області, спрямовані на:

- психологічну реабілітацію молоді з інвалідністю, створення для них середовища для інклюзії, організацію заходів соціальної інтеграції до місцевих громад;

Учасники Проекту «Поліпшення інфраструктури охорони здоров'я та освіти, а також соціальної згуртованості внутрішньо-переміщених осіб з громадами в буферній зоні через мульти-секторне втручання в Східній Україні»

- формування толерантності і попередження конфліктів та злочинів на ґрунті ненависті з-поміж підлітків;

- протидію всім формам ксенофобії та забезпечення рівності, зокрема рівні умови для осіб, які належать до меншин та вразливих груп;

- розвиток життєвих навичок молоді в закладах професійної освіти Донецької області з метою підвищення їх компетентності та конкурентоспроможності, мотивацію випускників до активної підприємницької ініціативи та професійної самостійності.

Так, у 2017–2019 рр. німецькою гуманітарною організацією arche noVa впроваджувався проект «Поліпшення інфраструктури охорони здоров'я та освіти, а також соціальної згуртованості внутрішньо-переміщених осіб з громадами в буферній зоні через мульти-секторне втручання в Східній Україні» в рамках розроблення і впровадження програми формування важливих життєвих навичок (ВЖН) у здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти (фото).

Основна діяльність у рамках проекту була спрямована на створення і пілотування програми ВЖН, навчання педагогів пілотних ЗП(ПТ)О методології впровадження програми, розроблення інструментів для оцінки ефективності окремого заняття і програми загалом, підготовки і реалізації учнівських проектів соціальної спрямованості. Проект був реалізований у семи закладах професійної освіти Донецької області.

Реалізована програма надала позитивний ефект на розвиток життєвих навичок здобувачів освіти, поліпшення їх здібностей,

налагодження контакту в колективах, розвиток індивідуальних можливостей. Крім того, за результатами реалізації проекту стало очевидним, що педагоги, які пройшли навчання й упроваджують програму, відзначили підвищення рівня професійної компетентності, розширення методів і форм практичної роботи із здобувачами освіти, використання тренінгових активних методів у педагогічній роботі. Так, участь у програмі підвищила не тільки особистісний та професійний рівень учасників, а й вплинула на якість навчання, статус закладу освіти, формування рейтингу в умовах реформування системи професійної освіти.

Останні чотири роки в ЗП(ПТ)О тривала робота над проектом «Формування толерантності та попередження конфліктів і злочинів на ґрунті ненависті в середовищі підлітків та молоді, які постраждали внаслідок конфлікту та проживають в регіонах з найбільшою кількістю внутрішньо-переміщених осіб». Ініціатором проекту виступив Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Учасники проекту мали змогу обговорити особливості підліткового віку від дитинства до дорослості, ознайомитися із просвітницько-профілактичною програмою «Вчимось бути здоровими», мали змогу попрацювати над формуванням позитивного ставлення до себе, постановки цілей та побудови перспективних планів на шляху до реалізації позитивної життєвої перспективи. У ньому взяли участь вісім ЗП(ПТ)О області.

Вагомим результатом співпраці з міжнародними громадськими та гуманітарними організаціями стало відкриття молодіжних центрів на базі ДНЗ «Краматорське вище професійне торгово-кулінарне училище», ДНЗ «Маріупольський центр професійно-технічної освіти» та Слов'янського багатопрофільного регіонального центру професійної освіти імені П. Кривоноса. Їх відкриття стало важливим етапом реалізації проекту «Соціально-правовий захист, життєзабезпечення і життєва підтримка постраждалих від конфлікту груп населення південного сходу України».

Відкриттю передувала кропітка і плідна робота багатьох людей. Представництво Датської Ради у справах біженців в Україні стало ініціатором проекту, уряд Сполучених Штатів Америки профінансував його, представники Маріупольської Спільноти Молоді доклали максимум зусиль для того, щоб приміщення Центрів було красивим, сучасним та комфортним, адже молодіжний центр – це простір для організації дозвілля молоді, хороша

можливість реалізувати свій потенціал, розвиватися і знаходити однодумців. Це місце, де кожен може почуватися вільно, знайти собі заняття до душі.

Важливою подією для ЗП(ПТ)О Донецької області стало також впровадження програми освітнього тренінгу для здобувачів освіти «Базові навички медіатора/медіаторки служби порозуміння закладу освіти».

Програма передбачала залучення здобувачів освіти та педагогічних працівників до ненасильницьких методів комунікації та вирішення конфліктів, проведення тематичних заходів з популяризації медіації, створення служб порозуміння для впровадження медіації за принципом рівний – рівному та вирішення конфліктів мирним шляхом.

Для цього в ЗП(ПТ)О проводилися тренінги з навчання медіаторів-ровесників, проведені Кола різних класифікацій, інформаційно-просвітницькі заходи. У результаті сьогодні в усіх ЗП(ПТ)О Донецької області відкриті та працюють «Служби порозуміння», які використовують у діяльності практику відновлювальної медіації – це процес, у якому медіатор створює умови для відновлення здатності людей розуміти одне одного і домовлятися про прийнятні для них варіанти розв'язання проблем, що виникли внаслідок конфліктних або кримінальних ситуацій. Упровадження медіації в закладах освіти спрямовано на вирішення конфліктів між учасниками освітнього процесу без застосування сили та маніпуляцій, відновлення відносин між сторонами конфлікту та поліпшення атмосфери в закладі освіти.

У 2018–2020 рр. Міжнародний благодійний фонд «Карітас-Україна» впроваджує в ЗП(ПТ)О Донецької області «Програму підтримки дітей та молоді з інвалідністю». Проект спрямований на створення середовища для інклюзії та інтеграції здобувачів професійної освіти з інвалідністю до суспільства, їх психологічну та фізичну реабілітацію, а також супровід та допомогу.

Отже, можемо стверджувати, що пріоритетним завданням діяльності сучасного закладу освіти є формування полікультурної особистості, відкритої до діалогу з представниками інших країн, готової до інтеграції у світовий культурний простір. Саме тому педагогічні колективи ЗП(ПТ)О Донецької області перебувають у постійному пошуку ефективних способів і засобів міжнародного співробітництва і продовжують активно співпрацювати з міжнародними громадськими і гуманітарними організаціями, реалізуючи різноманітні освітні та соціальні проекти.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ-МАШИНОБУДІВНИКІВ

Сергій ОСИПЕНКО, директор Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей», м. Дніпрорудне, Запорізька область

Розглядається методика розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. Самоосвітня діяльність учнів є логічним продовженням освітнього процесу, що забезпечується відповідними педагогічними технологіями і методиками. Для цілеспрямованого формування і розвитку навчальної мотивації учнів використовуються методи проблемного навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький та інші.

Ключові слова: самоосвітні компетентності, професійно-технічний навчальний заклад, учні, методи навчання, виробничі технології та обладнання, кваліфіковані робітники.

Sergey OSIPENKO

METHODOLOGY OF DEVELOPMENT OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF FUTURE QUALIFIED WORKERS-MACHINE BUILDERS

The method of development of self-educational competence of future skilled workers is considered. Self-educational activity of students is a logical continuation of the planned classes, is provided by appropriate pedagogical technologies and methods. For purposeful formation and development of educational motivation of students should implement methods of problem-based learning – problem-based presentation, partial-search, research methods.

Keywords: self-education competencies, vocational school, students, teaching methods, production technologies and equipment, skilled workers.

Методика розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників – це сукупність методів, форм, прийомів, технік, технологій і засобів, застосування яких в освітньому процесі закладу П(ПТ)О машинобудівного профілю забезпечує продуктивний розвиток самоосвітніх здатностей учнів в перебігу опанування дисциплін загальнопрофесійної, професійно-теоретичної і професійно-практичної підготовок. Методика розвитку самоосвітньої компетентності має структурувати декілька технологічних складників. По-перше, маємо визнати, що самоосвітня діяльність учнів є логічним продовженням планованих занять, що забезпечується відповідними педагогічними технологіями і методиками. З іншого боку, самоосвітні здатності учнів розвиваються ними самими (*курсів наш – С. О.*) в перебігу самоосвітньої діяльності, яка також потребує певних методик і технологій. Ці аспекти і будемо мати на увазі при розробленні методики забезпечення педагогічних умов розвитку самоосвітньої діяльності учнів.

Для цілеспрямованого формування і розвитку навчальної мотивації учнів передусім маємо реалізувати методи проблемного навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький та інші. На важливості розвиваль-

ного впливу на учнів цих методів наголошував М. Махмутов: «Проблемне навчання – це нова система правил застосування раніше відомих прийомів учіння і викладання, побудована з урахуванням логіки мисленнєвих операцій... воно найбільше забезпечує розвиток розумових здібностей... Не виключаючи, а використовуючи всі надбання дидактики, проблемне навчання справді стало розвивальним навчанням, засобом формування наукових понять, ... усебічно розвинутої особистості, її інтелектуальної активності» [1].

Іншою, вкрай важливою для розвитку самоосвітніх здатностей учнів є технологія навчального проектування, яка сьогодні набула особливої ваги у професійній освіті [2]. Це не дивно: навчальне проектування ґрунтується на проблемному навчанні і відкриває перед кожним учнем можливості самому розв'язувати складну задачу, розробляти оригінальний об'єкт чи улаштування. На основі власного досвіду учень сам визначає напрями розв'язання проблеми, шляхом спроб і помилок знаходить оптимальний варіант рішення проблеми, самостійно визначає методи і прийоми роботи, сам несе відповідальність за власний розвиток.

В умовах наявних різнотлумачень цієї методики (метод проектів, проектна методика, проектна технологія та ін.) варто визнати, що і вчені,

і практики єдині в одному: навчальне проєктування як інноваційна практико-орієнтована інтерактивна технологія навчає учнів самостійно здобувати знання для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань [3].

У «Енциклопедії освіти» (за ред. В. Кременя) метод проєктів визнано системою навчання, за якої учні опановують знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань – проєктів, що поступово ускладнюються [4]. Додамо, що в системах освіти прогресивних країн світу технологія навчального проєктування нині займає домінуючі позиції, оскільки поєднує сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Для прояву пізнавальної активності і самостійності учнів застосовують принципи і способи імітаційно-ігрового навчання – системи навчання, що ґрунтуються на суб'єкт-суб'єктних взаєминах в умовах імітації і гри. Учені переконують що з одного боку, імітаційно-ігрові методи сприяють поглибленню та вдосконаленню знань, а з іншого – розвивають творчі здібності, самостійність у розв'язанні проблем, проблемних та виробничих ситуацій. Імітаційно-ігрові методи тісно переплітаються з проблемно-пошуковими та словесно-діалогічними методами. Коротко охарактеризовані форми навчання, а саме: проблемно-розвивальне, проєктне та імітаційно-ігрове – є інноваційними, зокрема інтерактивними технологіями. Безумовно у виконанні проєктів, і розв'язанні імітаційно-ігрових ситуацій домінує самостійна робота учнів.

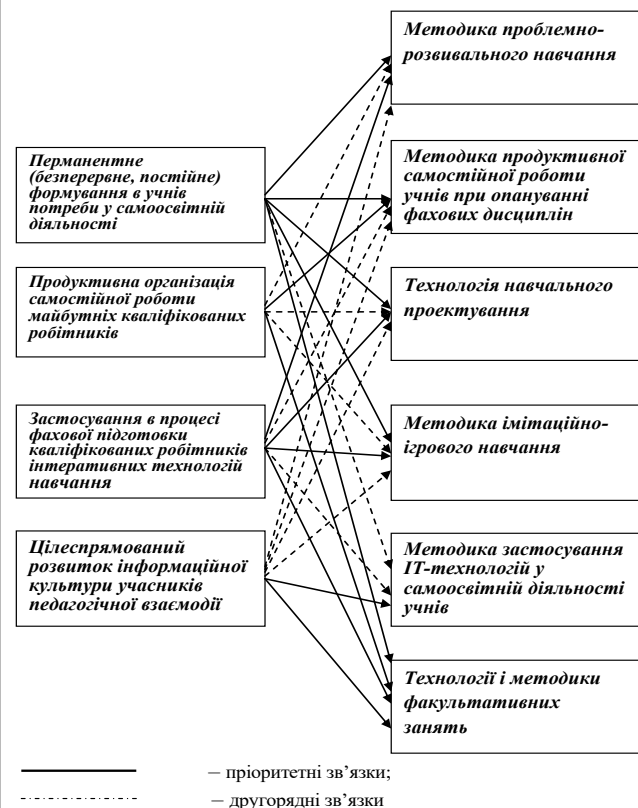
Зазначимо, що сучасні тенденції переорієнтації освітнього процесу закладів професійної освіти всіх рівнів на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форми актуалізують проблеми розроблення докладної, продуктивної методики самостійної роботи учнів чи студентів. На жаль, нині вкрай недостатньо навчально-методичної літератури з питань організації самостійної роботи учнів, зокрема ЗП(ПТ)О машинобудівного профілю.

Сьогодні вкрай актуальними є відповіді на такі питання: як забезпечити персоналізоване і гнучке керівництво самостійною роботою учнів?; які програмні засоби самонавчання, самоконтролю та самокорекції маємо застосувати в самостійній роботі учнів?; на яку продуктивність самостійної роботи учнів маємо розраховувати при застосуванні ІТ-технологій?; як наблизити зміст самостійної роботи учнів до реальних умов майбутньої професійної діяльності?; як підвищити мотивацію учнів до самостійної роботи?; як в індивідуальних завданнях до самостійної роботи врахувати індивідуальні особливості

учнів?; як в системі поєднати репродуктивні та проблемні, навчально-дослідні завдання для самостійної роботи учнів? Ці та інші питання організації самостійної роботи учнів маємо враховувати при розробленні методики цілеспрямованого розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників-машинобудівників.

Варто наголосити, що запропонована методика має забезпечувати обґрунтовані педагогічні умови (мал.) та цілісно розвивати визначені компоненти самоосвітньої компетентності – мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, організаційно-вольовий, рефлексивно-оцінний.

Забезпечення першої педагогічної умови (*перманентне формування в учнів потреби у самоосвітній діяльності*) здійснюється, насамперед, методиками проблемно-розвивального і імітаційно-ігрового навчання, продуктивної самостійної роботи учнів, технологіями навчального проєктування та проведення факультативних занять. При цьому другорядну роль, як це показано на мал. відводилося методиці застосування ІТ-технологій у самоосвітній діяльності. Для відзначення цієї позиції, на схемі забезпечення педагогічних умов розробленими методиками і технологіями відзначено пріоритетні і другорядні зв'язки між цими двома об'єктами.

Мал. Педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності учнів

Друга педагогічна умова (*продуктивна організація самостійної роботи учнів*) реалізується відповідними методиками організації власне самостійної роботи учнів; педагогічна умова щодо застосування інтерактивних технологій навчання забезпечується технологіями проблемно-розвивального та імітаційно-ігрового навчання, навчального проектування, технологіями проведення факультативних занять та ін.

Висвітлимо технологічні аспекти розроблення та застосування *схарактеризованих інтерактивних технологій* і методик розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників-машинобудівників.

Одним з основних завдань професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі є не звичайне засвоєння учнями певного унормованого обсягу знань, а активізація їх пізнавальної діяльності, розвиток самоосвітніх здатностей, формування здібностей до творчого пошуку та самостійного вирішення проблем, які повсякчас трапляються в умовах сучасного виробництва. Успішному досягненню окреслених завдань сприяють методи проблемно-розвивального навчання, які передбачають побудову освітнього процесу не за предметними, а за проблемними ситуативними ознаками. Лише у такій навчальній діяльності майбутній фахівець навчиться самостійно діяти у нестандартних робочих ситуаціях, буде професійно мобільним. Отже, принцип проблемності є однією з основних умов інтелектуального розвитку учня: у проблемному навчанні провідними стають пізнавально-спонукальні мотиви, тому що проблема викликає внутрішню зацікавленість учня, є чинником активізації навчального процесу та ефективності навчання.

Проблемне навчання найчастіше розглядають як дидактичну систему, що ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, містить поєднання прийомів і методів викладання і навчання, яким властиві основні риси наукового пошуку. Наразі проблемне навчання є одним з найперспективніших напрямів розвитку творчих здібностей, необхідних сучасному фахівцю.

Зміст проблемного навчання полягає в пошуковій діяльності учнів, яка починається з постановки питань, розв'язання проблем і проблемних завдань, закладених у навчальних програмах і підручниках, у проблемному викладі й поясненні знань викладачем чи майстром, у різноманітній самостійній роботі учнів. У проблемному запитанні, на відміну від неproblemного, завжди є прихована суперечливість.

Так *навчальна проблема, проблемна ситуація та проблемне завдання* одностайно визнаються основними ланками проблемно-розвивального

навчання. Поняття «проблема» учені узгоджено тлумачать як складне теоретичне або практичне питання, суперечлива ситуація, що потребує розв'язання, вивчення й дослідження. Відповідно, навчальна проблема (теоретична чи практична) відображає логіко-психологічну суперечність процесу засвоєння знань, під час її розв'язання учні опановують суб'єктно нові знання і вміння. Натомість суперечлива ситуація є тоді, коли існує дві або кілька позицій щодо її розв'язання, причому, вони можуть бути протилежними, і для їх правильного пояснення учневі необхідно отримати нові знання.

Тепер звернемося до розкриття значення поняття «проблемна ситуація», розглянемо умови її виникнення та компоненти, з яких вона складається. Як особливий вид розумової взаємодії суб'єктів освітнього процесу розглядає проблемну ситуацію відомий психолог О. Матюшкін, переконуючи, що цей феномен характеризується таким психічним станом учня під час розв'язання завдань, який потребує отримання нових знань або виявлення нових способів діяльності [5]. Іншими словами, такий психічний стан виникає лише тоді, коли в учня бракує наявних знань і він має вдатися до самостійного їх пошуку. Проблемна ситуація передбачає три основні компоненти: необхідність виконання такої дії, під час якої в учня виникає пізнавальна потреба в нових знаннях; невідоме, яке потрібно розкрити у проблемній ситуації, що виникла; можливості учнів у виконанні поставленого завдання, в аналізі умов, відкритті нового.

Запропонована М. Махмутовим система методів проблемно-розвивального навчання обґрунтована на основі принципів діяльності, цілепокладання і проблемності [1]. Структурно система означених способів навчальної роботи охоплює загальні методи навчання, які характеризуються видом діяльності викладача і загальною цільовою установкою. Таких методів виокремлено сім, зокрема: монологічний (метод монологічного викладу); показовий (метод показового і розмірковувального викладу); діалогічний (метод діалогічного викладу); евристичний (метод евристичної бесіди); дослідницький (метод дослідницьких завдань); алгоритмічний (метод алгоритмічного припису); програмований (метод програмованих завдань). Кожний загальний метод охоплює поєднання різних бінарних методів, які, як підсистема загальних методів, передбачають п'ять методів навчання. Зокрема бінарні методи розподіляються на методи викладання і методи учіння.

Необхідно вказати, що в класифікації методів навчання на основі характеру навчально-пізнавальної діяльності учнів виділяється також п'ять способів навчання, які дещо збігаються з наведеним вище групуванням. Як бачимо, об-

ґрунтовані І. Лернером і М. Скаткіним п'ять методів навчання (пояснювально-ілюстративний або інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний виклад, частково-пошуковий або евристичний, дослідницький) ніби зіставляються з методами учіння (виконавський, репродуктивний, частково-пошуковий, пошуковий, практичний) М. Махмурова і не суперечать логіці їх виокремлення. Необхідно враховувати таку послідовність способів навчально-пізнавальної діяльності учнів, за якої їх активність вибудовується від виконавських, репродуктивних рівнів, до продуктивно-пошукових, творчих.

Отже, розглянута методика розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників забезпечує обґрунтовані педагогічні умови (перманентне формування в учнів потреби у самоосвітній діяльності, продуктивна організація самостійної роботи учнів, застосування в процесі фахової підготовки кваліфікованих робітників інтерактивних технологій навчання, цілеспрямований розвиток інформаційної культури учасників педагогічної взаємодії), складається з відповідних методів, форм, прийомів, технік, технологій і засобів, застосування яких в освітньому процесі сприятиме досягненню

учнями високого рівня самоосвітніх здатностей, а також ґрунтується на проблемно-розвивальному навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Махмуров М. И. Организация проблемного обучения в школе. Книга для учителя / М. И. Махмуров. – М., 1977. 240 с.
2. Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах. Монографія / [В. М. Аніщенко, М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський та ін.] ; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Київ : ПТО НАПН України, 2017. 208 с.
3. Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг-курс: навч. посібник / [В. М. Аніщенко, М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, Н. В. Кулалаєва, М. М. Шимановський та ін.] ; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Київ : ПТО НАПН України, 2018. 180 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. Василь Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
5. Матюшкин А. М. Проблемні ситуації у мисленні і навчанні / А. М. Матюшкин. – М. : Директмедіа Паблішинг, 2008. – 392 с.

УВАГА, ПЕРЕДПЛАТА!

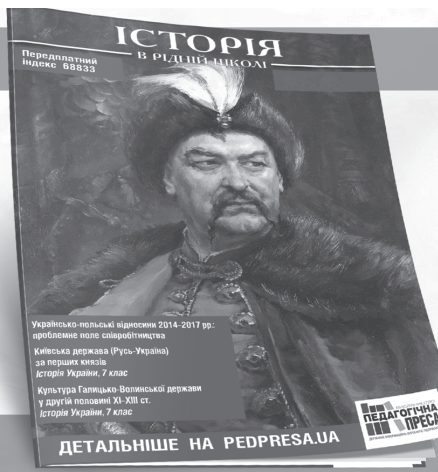
ІСТОРІЯ В РІДНІЙ ШКОЛІ

Науково-методичний журнал

У виданні публікуються офіційні інформаційні матеріали МОН України, висвітлюються питання з методики, практики і досвіду у галузях історії і суспільствознавства, коментарі та статті провідних науковців галузі, тестові завдання ДПА і ЗНО, друкуються розробки уроків з історії України, всесвітньої історії, правознавства, етики, курсу «Людина і світ».

ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68833

УВАГА, ПЕРЕДПЛАТА!

ІНОЗЕМНІ МОВИ В ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Науково-методичний журнал

У виданні публікуються офіційні інформаційні матеріали МОН України, висвітлюються сучасні методичні тенденції, а також досвід провідних науковців і вчителів, нові технології вивчення іноземних мов, пропонуються розробки уроків, сценарії позаурочних заходів

ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68831

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ: ОСНОВНІ ЕТАПИ

Наталія КУЛАЛАЄВА, завідувач лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент, м. Київ

Розглянуто суть, структуру, зміст та основні етапи методики організації дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, розробленої співробітниками лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України в рамках виконання наукового дослідження «Методичні засади впровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, машинобудівної галузей, сфери обслуговування та громадського харчування».

Ключові слова: дуальна форма навчання, методика організації дуальної форми навчання, професійна підготовка, заклади професійної освіти, майбутні кваліфіковані робітники.

Natalia KULALAEVA

The main stages METHODICS OF DUAL FORM OF EDUCATION ORGANIZATION FOR FUTURE QUALIFIED WORKERS VOCATIONAL TRAINING

The article considers the essence, structure, content and main stages of dual form of education for professional training of future qualified workers organization methodics, developed by the staff of the laboratory of vocational training technologies of the Institute of Vocational Education of NAPS of Ukraine within "Methodical bases of introduction of elements of a dual form of training in vocational training of the future qualified workers of building, machine-building branches, service industry and public catering" science research execution.

Keywords: dual form of education, methodics of dual form of education organization, vocational training, vocational education institutions, future qualified workers.

Постановка проблеми. Останнім часом все більше вітчизняних закладів професійної освіти (ЗПО) запроваджують дуальну форму навчання, актуальність, своєчасність і затребуваність якої не викликає сумніву. До основних переваг її застосування доцільно віднести: відповідність підготовки кваліфікованих робітників з високим рівнем професійної компетентності вимогам конкретних суб'єктів господарювання (СГ); можливість для здобувачів освіти поєднувати навчання за фахом із відповідною працею, що фінансово забезпечується та здобути професійний досвід; швидка адаптація випускників ЗПО до виробничих умов і оволодіння корпоративною культурою тощо [1].

Так, за даними Департаменту професійної освіти МОН України у 262 ЗПО протягом 2017–2019 рр. започатковано здобуття освіти за дуальною формою. Загальна кількість професій, що здобувають майбутні кваліфіковані робітники за дуальною формою за монопрофесіями становить 190, за інтегрованими – 183. Для запровадження дуальної форми здобуття освіти СГ укладено 1160 двосторонніх і 7150 тристоронніх угод. Загальна кількість здобувачів професійної

освіти, які навчаються за дуальною формою становить 12444 осіб [2].

Однак, запровадження в ЗП(ПТ)О дуальної форми навчання уповільнюється низкою проблем, пов'язаних з відсутністю її нормативно-правового забезпечення, повною залежністю від наявності потужних роботодавців – замовників робітничих кадрів, складністю пошуку відповідних СГ і укладання угод з роботодавцями та їхнім небажанням укладати угоди з учнями на початку їхнього навчання (1 курс), недосконалістю механізмів реалізації багатоканального фінансування професійної освіти, застарілістю матеріально-технічної бази багатьох ЗПО, недостатньою готовністю педагогічних працівників і наставників з СГ до її запровадження, нерозробленістю методичних основ запровадження дуальної форми навчання тощо.

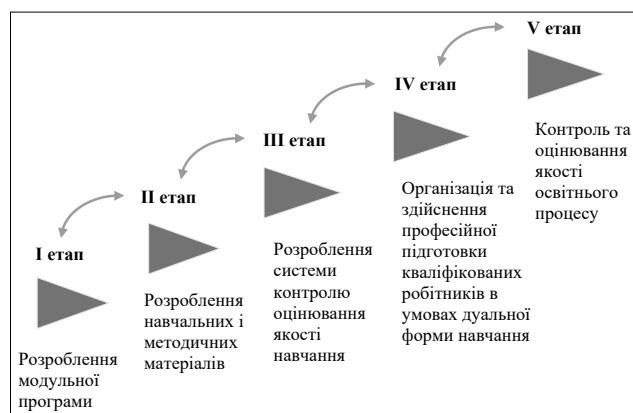
З огляду на це постала необхідність забезпечення науково-методичного супроводу професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання.

Мета статті – розглянути суть та структуру методики організації дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зміст її етапів для успішного

й ефективного застосування в закладах професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Співробітники лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України протягом 2019 – 2021 рр. здійснюють наукове дослідження «Методичні засади впровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, машинобудівної галузей, сфери обслуговування та громадського харчування». У процесі роботи було розроблено методiku організації дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що охоплює п'ять етапів (мал.).

На *першому* етапі – розробляють модульну програму (вона відображає основні вимоги та сферу професійної діяльності здобувачів освіти), що має необхідну логіку, послідовність, прозорість, забезпечує спадкоємність з вітчизняною дидактичною традицією, яка добре відома і широко використовується у світовій практиці. Вона являє собою комплект документів, що відображає зміст стандарту професійної (професійно-технічної) освіти, і складається із сукупності навчальних модулів, спрямованих на оволодіння професійними та ключовими компетентностями, необхідними для присвоєння кваліфікації за професією чи спеціальністю.

Мал. Методика організації дуальної форми навчання у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників

Необхідно наголосити на важливості участі в її розробленні спільно із педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О й представниками СГ, на яких здійснюватимуться виробниче навчання та практика здобувачів освіти. Крім того, представники роботодавців заздалегідь мають підготувати відповідні пропозиції для ЗП(ПТ)О щодо наявних вакансій, потреби в кваліфікованих робітниках на найближчі три роки й зазначити кількість робочих місць або навчально-виробничих ділянок для проходження професійно-практичної підготовки здобувачами освіти.

На *другому* етапі розробляють навчальні і методичні матеріали для здобувачів освіти, викладачів, майстрів виробничого навчання (на основі структури модулів та пропонованого рівня компетентностей), необхідні для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання. Означені посібники, методичні рекомендації, навчальні зошити тощо мають повною мірою відображати зміст професійної підготовки, висвітлювати новітні виробничі технології і відповідати сучасній професійній дидактиці. Крім того, на особливу увагу заслуговує щоденник здобувача освіти – це документ, котрий послідовно відображає процес здобуття кваліфікацій професійної освіти та результати навчання здобувача за дуальною формою. У ньому ведуться поточні записи здобувача освіти, майстра виробничого навчання, наставника, координаторів дуальної форми здобуття освіти щодо виконання графіка освітнього процесу, набуття здобувачем освіти професійних і ключових компетентностей, визначених освітньою програмою / стандартом професійної освіти, дані поточного оцінювання результатів навчання. Його форма затверджується керівником закладу освіти за погодженням із роботодавцем [3].

На *третьому* етапі – розробляють систему контролю оцінювання якості навчання з урахуванням відповідних дидактичних принципів (систематичність, об'єктивність, наочність, гласність), функцій (контролююча, навчальна, розвивальна, діагностична, прогностична, виховна), методів (спостереження, усні, письмові, програмовані, практичні) та форм контролю (індивідуальні, групові, фронтальні, заліки тощо).

Відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [4] (стаття 26. Контроль знань, умінь та навичок здобувачів освіти, їх кваліфікаційна атестація) та «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» [5], ЗПО, органи управління освітою, засновники організовують та здійснюють поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль знань, умінь та навичок здобувачів освіти, їх кваліфікаційну атестацію. Вони самостійно обирають форми поточного та тематичного контролю результатів навчання здобувачів освіти, а форми, періодичність проміжного та вихідного контролю визначаються навчальним планом. При цьому представники роботодавців, їх організацій та об'єднань долучаються до тематичного, вихідного контролю знань, умінь та навичок здобувачів освіти та безпосередньо беруть участь у кваліфікаційній атестації.

Під час підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О використовують як традиційні методи контролю результатів на-

вчання (усне опитування, письмові контрольні роботи, самостійні роботи, технологічні, технічні диктанти, практичні, лабораторні роботи, заліки тощо), так і інноваційні (захист проєктів, есе, опитування, анкети, портфоліо, кейс-технології). При цьому в кожній компетентності виділяють ключові поняття і терміни, які можуть бути покладені в основу кросвордів, головоломок, ребусів, вікторин тощо [6].

У цьому процесі особливого значення набуває практико-орієнтоване навчання, більший відсоток навчального часу передбачено на лабораторні, практичні заняття, професійно-практичну підготовку. У ході виконання цих робіт проводять поточне оцінювання конкретних здобутих компетентностей. За підсумками засвоєння модулів, оцінюють усі здобуті компетентності.

На четвертому етапі – організовують та здійснюють безпосередньо професійну підготовку кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання. Її особливістю є гармонійне поєднання професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовок.

Відповідно до потреб освітньої програми / стандарту професійної освіти та укладених угод (двосторонніх – між підприємствами та цими закладами та тристоронніх – між здобувачем освіти (у разі досягнення ним повноліття) або його батьками, іншими законними представниками, цими закладами та підприємствами) здобувачам освіти для здійснення професійно-практичної підготовки надають робочі місця або навчально-виробничі ділянки виробничих підрозділів. Важлива роль у цьому процесі належить майстрам виробничого навчання, які спостерігають за дотриманням навчального плану, виконанням освітньої програми та якістю підготовки. Вони мають відвідувати здобувачів освіти на виробництві щонайменше раз на тиждень. СГ призначають наставників, які передаватимуть здобувачам освіти досвід та знання під час практичної підготовки та сприятимуть їхній адаптації до робочого місця, а також проводять з ними вступний інструктаж. Крім того, за потреби представники СГ можуть провести вхідний контроль для визначення наявного рівня знань здобувачів освіти та, згодом (через проміжні й випускні оцінювання) відстежити їхні успіхи. У щоденнику дуальної форми здобуття освіти здобувачі освіти фіксують отримані знання і навички, майстри та наставники робитимуть свої записи.

На п'ятому етапі – здійснюється контроль та оцінювання якості освітнього процесу в умовах дуальної форми навчання. ЗП(ПТ)О спільно із СГ беруть участь у моніторингу результатів здобуття професійної освіти здобувачами освіти за дуальною формою.

ЗП(ПТ)О впродовж навчання здійснює проміжну кваліфікаційну атестацію, а також моніторинг працевлаштування випускників та їхньої успішності на роботі за півроку та рік після випуску. Після завершення професійно-практичної підготовки представники СГ беруть участь в оцінюванні результатів навчання здобувачів освіти. Вони входять до складу Державної кваліфікаційної комісії. До того ж СГ може надавати ЗП(ПТ)О зворотний зв'язок щодо працевлаштування учнів, рівня задоволеності робочим досвідом. Зрозуміло, що успішне використання наведеної методики цілком залежить від усвідомлення спільних цілей усіма суб'єктами освітнього процесу, узгодженості їхніх дій, а також систематичних консультацій та обговорень процесу та результатів професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання.

Висновки. Отже, дуальна форма навчання активно впроваджується в системі професійної освіти України. Чітке розуміння педагогами суті, структури, змісту та основних етапів запропонованої методики організації дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сприятиме її ефективному застосуванню в закладах професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Natalia Kulalaieva, Snizhana Leu. Dual education as a tool for assurance the education of sustainable development. International Journal of Pedagogy, Innovation and New Technologies. – 2019. – № 6 (2). – s. 104-115.
2. Дуальна освіта у 2020-му. Офіційний сайт МОН України. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita/dlya-zakladiv-profosviti> (дата звернення: 25.06.2020).
3. Наказ МОН України від 12.12.2019 № 1551 «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти». – [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text> (дата звернення: 25.06.2020).
4. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10 лютого 1998 року №103/98. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.06.2020).
5. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006 № 419. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06> (дата звернення: 21.03.2019).
6. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практ. посіб. / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. – Житомир: «Полісся», 2019. – 304 с. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718500/> (дата звернення: 25.06.2020).

УДК 377

ПІДГОТОВКА КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Тетяна СТОЙЧИК, кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виробничої роботи Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область

Викладено результати узагальнювального етапу експериментальної роботи всеукраїнського рівня з проблеми «Педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю у закладах професійної освіти». Висвітлено інновації у діяльності закладів професійної освіти гірничого профілю.

Ключові слова: якість підготовки, конкурентоздатний фахівець, експериментальна робота, заклад професійної освіти.

Tatyana STOYCHIK

TRAINING OF COMPETITIVE SPECIALISTS IN VOCATIONAL INSTITUTIONS: EXPERIMENTAL RESULTS

The results of the generalizing stage and the results of the experimental work of the all-Ukrainian level on the problem "Pedagogical conditions for the formation of competitiveness of mining specialists in vocational education institutions" are substantiated. Innovations are presented based on the results of the implementation of the ideas of the experiment.

Keywords: quality of training, competitive specialist, experimental work, vocational education institution.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційного суспільства неможливий без усвідомлення його пріоритетної ролі та всебічного оновлення, де реформи освіти виступають необхідною умовою національного розвитку та національної безпеки. Освітня сфера для багатьох розвинутих країн є засобом позитивних змін, оскільки створює найпотужніший інвестиційний ресурс – людський потенціал [2].

Сьогодні перед системою професійної освіти постала потреба не просто істотного підвищення рівня людського потенціалу, а забезпечення якісно нової сутності, яка забезпечила б їх готовність до успішної діяльності [1].

З цією метою та на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 13.06.2016 № 65 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня на базі Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею» в період 2016–2019 рр. реалізовано завдання констатувального, формувального та узагальнювального етапів експериментальної роботи з проблеми «Педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю в закладах професійної освіти» за підтримки наукового керівника Л. Сергеевої та наукового консультанта Н. Ничкало.

Соціальними партнерами в рамках експерименту стали: ПАТ «Кривбасзалізрудком», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний ком-

бінат», ПрАТ «СУХА БАЛКА», ТОВ «МЕТІНВЕСТ-ПРОМСЕРВІС».

Мета статті – проаналізувати результати експериментальної роботи завершального етапу всеукраїнського рівня з проблеми «Педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю в закладах професійної освіти» (січень 2016 – грудень 2019 рр.).

Виклад основного матеріалу. На виконання завдань експериментальної роботи у 2019 р. розпочато виконання заходів узагальнювального етапу, з урахуванням проміжних результатів формувального етапу та проведено таку роботу:

1. *Теоретично обґрунтовано модель формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю у закладах професійної освіти у вигляді комплексу етапів із визначенням форм і методів, які представлено у змістовно-процесуальному компоненті. У змодельованому процесі, відображено послідовність двох етапів із обґрунтуванням умов та організаційно-методичним супроводом, що забезпечують розвиток базових профільних та особистісних компетенцій, а саме:*

- I етап «Формування якісного складу споживачів освітніх послуг»;
- II етап «Формування професійної компетентності фахівців».

Завершальним у змістовно-процесуальному блоці є третій етап, що характеризується здійсненням підсумкового контролю, моніторингу, працевлаштування, аналізу та коригування професійної підготовки.

Критеріально-діагностичний компонент моделі передбачає опис складників професійної компетентності фахівців.

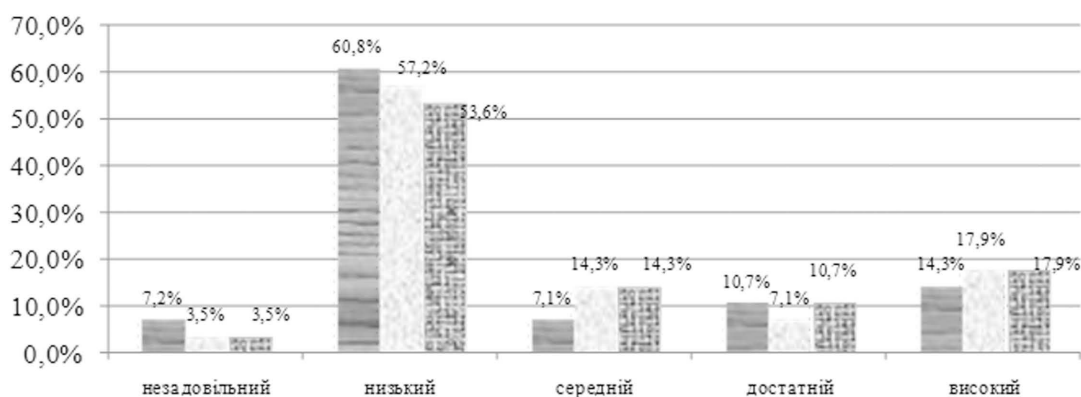
Динаміку сформованості структурних складових професійної компетентності вимірюють показниками високого, достатнього, середнього, низького рівнів та визначають за критеріями: сформованості мотивації до майбутньої професійної діяльності, особистісних якостей, рівнем засвоєння знань, сформованістю навичок та умінь.

2. Удосконалено навчально-методичний комплекс формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю, а саме: розроблено положення про рейтингове оцінювання діяльності педагогічних працівників; програму розвитку молодіжного центру «PR KPGTL»; діагностичний комплекс для абітурієнтів щодо виявлення їх професійних здібностей; щодо оволодіння здобувачами освіти професійними компетентностями з професії «Прохідник»; методичні рекомендації «Використання методології Adjial та Scrum у формуванні конкурентоздатності фахівців», «Територія успіху:

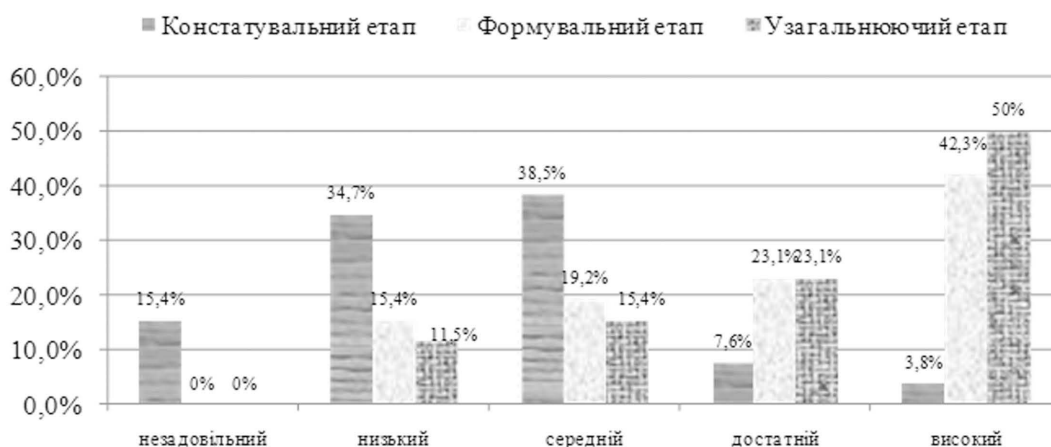
формування лідерських якостей майбутніх фахівців гірничого профілю»; 6 програм тренінгів; мобільний додаток доповненої реальності «AR KPGTL»; створено 3-d фільм «Буріння шпурів за допомогою бурової установки Boomer S1D фірми Atlas Copco»; макет «Заміна тягового двигуна електровоза К-14 в умовах горизонту шахти, що будується»; науково-методичний банк даних із матеріалами, напрацьованими під час проведення експериментальної роботи.

3. Творчою групою здійснено експериментальну перевірку ефективності технології формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю.

За результатами опитування абітурієнтів щодо сформованості мотивації до вибору професій, збільшилась кількість респондентів, які отримали фахову допомогу від педагогічних працівників, спостерігається підвищення достатнього та високого рівнів сформованості мотивації в експериментальній групі, а в контрольній групі хоча і є позитивна динаміка, але вона незначна, що підтверджує ефективність застосованої методики (мал. 1).

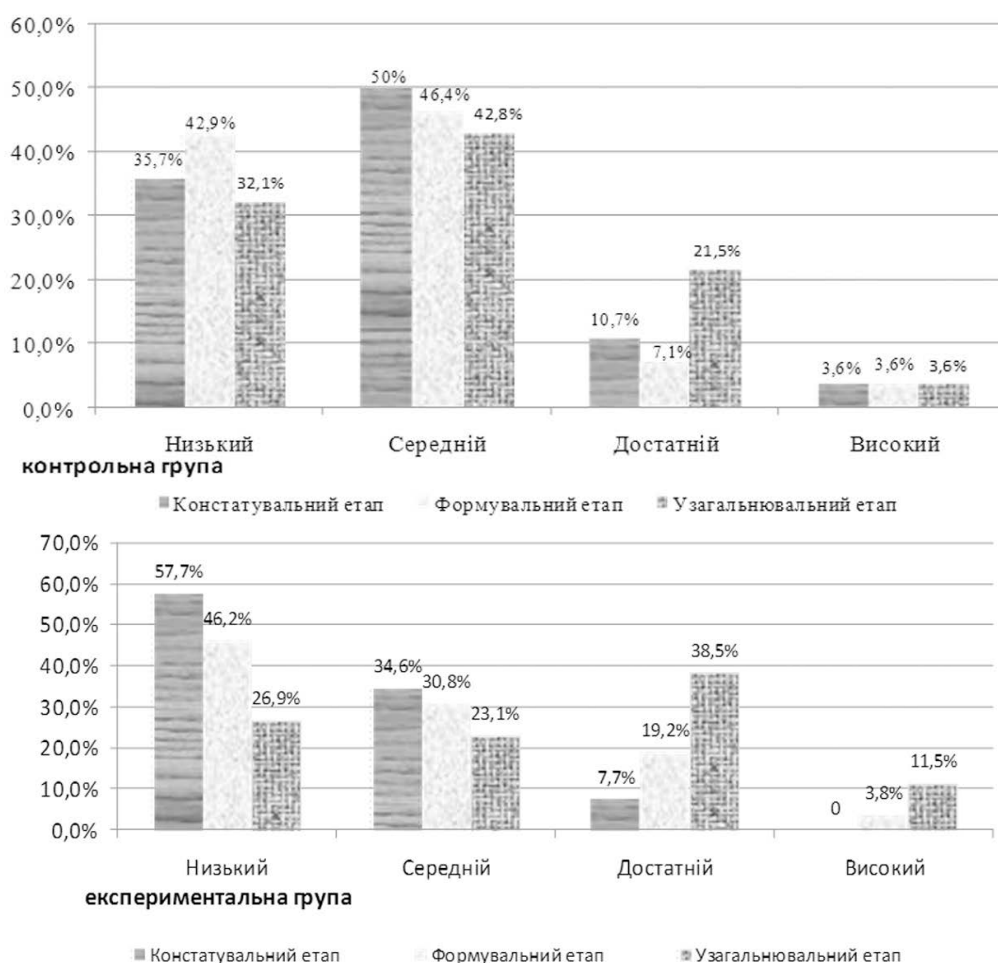

контрольна група

експериментальна група

Мал. 1. Результати аналізу мотивації до професійної діяльності в абітурієнтів контрольної та експериментальної груп

Мал. 2. Співвідношення рівнів засвоєння знань і сформованості вмінь здобувачів освіти з дисциплін професійно-теоретичного та професійно-практичного циклів

Зріз рівня засвоєння знань і сформованості вмінь здобувачів освіти показав несуттєве збільшення показника достатнього рівня в контрольній групі; в експериментальній групі – збільшення достатнього та високого рівнів (мал. 2).

Позитивні зміни в експериментальній групі підтверджують і результати опитування здобувачів освіти щодо стану професійної підготовки, під час якого виявлено збільшення рівня використання мультимедійних засобів, оновлення змісту підготовки. Респондентами експериментальної групи також відзначено збільшення уваги під час навчання до формування якостей, необхідних для самореалізації в професійній діяльності.

Дослідження стану сформованості особистісних якостей здобувачів освіти засвідчує зростання показників після завершення експерименту в експериментальній групі та незначне – в контрольній. Так, спостерігається зростання показників високого та достатнього рівнів у експериментальній групі за критеріями: комунікабельність, дисциплінованість, інтелектуальний розвиток, ініціативність, здатність до навчання, творчий потенціал, лідерські якості.

За результатами опитування роботодавців щодо якості професійної підготовки майбутнього фахівця, можна констатувати позитивні якісні зміни в експериментальній групі та незначний рівень підвищення показників – у контрольній.

За результатами опитування керівних кадрів закладів професійної освіти регіонів України, зменшилась кількість респондентів, які вважали, що тільки навчально-матеріальна та матеріально-технічна база є найбільш ефективним засобом у підготовці конкурентоспроможних фахівців та однією з дієвих альтернатив вважають упровадження елементів дуального навчання.

Отримані результати експериментального дослідження доводять, що впровадження технології формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю забезпечує ефективність означеного процесу та підтверджує вірогідність вихідної гіпотези.

Загалом, протягом чотирьох років проведення експериментальної роботи розроблено та впроваджено в практику підготовки конкурентоздатних фахівців гірничого профілю у закладах професійної освіти:

- 2 підручники (гірничо-прохідницькі машини і комплекси, гірничі роботи), 4 навчальних посібники (охорона праці в гірничорудній галузі, термінологічний довідник для закладів професійної освіти гірничого профілю, історія розвитку гірничо-прохідницької техніки, комплекс навчальних модулів з оволодіння професійними компетентностями з професії «Прохідник»), із яких 3 рекомендованих МОН України, 1 схвалений ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

- три державні стандарти (прохідник, люковий (гірничі роботи), машиніст електровоза (гірничі роботи)), зокрема одну на модульно-компетентнісній основі (проект);

- 6 програм тренінгів (10 кроків до мрії, я у світі професій, публічні виступи, майстерність комунікацій та вирішення конфліктів, розвиток підприємницької ініціативи, нестандартне мислення – як складова у підвищенні конкурентоздатності);

- 7 методичних рекомендацій (щодо підготовки фахівців за індивідуальною формою навчання, дистанційною, з упровадженням елементів дуальної форми навчання, щодо проведення професійно-практичної підготовки в умовах виробництва, щодо формування лідерських якостей фахівців, використання технологій Adjial та Scrum, щодо формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю у закладах професійної освіти);

- 4 навчально-контролюючих комплекси (збірники завдань вихідного контролю, пакет контрольно-оціночних матеріалів з професії «Прохідник», діагностичний комплекс для визначення професійних нахилів абітурієнтів);

- 1 мобільний додаток доповненої реальності «AR KPGTL»;

- 1 навчальний 3-D фільм (буріння шпурів за допомогою установки Boomer S1D фірми Atlas Copco);

- 8 організаційних документів (положення про експериментальну роботу, міжнародну діяльність, про профорієнтаційний центр, про впровадження дистанційного навчання, про стажування педагогічних працівників в умовах виробництва, про молодіжний центр, про електронну бібліотеку, про рейтингове оцінювання діяльності педагогічних працівників);

- 5 анкет опитування (абітурієнтів щодо мотивів вибору професії, здобувачів освіти щодо дослідження сучасного стану якості підготовки, педагогічних працівників щодо визначення рівня професійної компетентності та самоосвіти, роботодавців щодо якості надання освітніх послуг закладами освіти, керівних кадрів закладів професійної освіти);

- *видано 3 збірники праць за результатами науково-практичних конференцій 2017, 2018, 2019 роки;*

- *створено 4 навчальних макети (заміна тягового двигуна електровоза К-14 в умовах горизонту*

шахти, що будується; фрагмент промислової частини міста Кривого Рогу з підземного видобутку залізної руди; проведення горизонтальних виробок із застосуванням високопродуктивної техніки фірми Atlas Copco; відпрацювання рудного експериментального блоку 140 – 142 гор. (1220 м) із застосуванням навантажувально-доставочної машини); електронну бібліотеку на сайті закладу з науково-методичним банком даних експериментальної роботи;

- *реконструйовано 4 навчальні кабінети та оновлено систему комплексно-методичного забезпечення (охорони праці, технології та комплексної механізації гірничих робіт; будови та експлуатації прохідницьких машин, електротехніки);*

- *придбано 25 комплектів комп'ютерної техніки, 1 інтерактивну дошку, мультимедійний комплекс Cam Touch.*

Висновок. *Наукова новизна і теоретичне значення результатів експериментального дослідження полягають у тому, що: вперше обґрунтовано педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю; розроблено модель та технологію формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю у закладах професійної освіти; визначено критерії оцінки ефективності формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю; уточнено сутність понять «конкурентоздатний фахівець», «педагогічні умови формування конкурентоздатних фахівців»; з'ясовано основні компоненти умов формування конкурентоздатності фахівців.*

Підсумки інноваційної експериментальної роботи заслухано та схвалено 13 лютого 2020 року на засіданні комісії з професійної педагогіки, психології та змісту професійно-технічної освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

Результати впроваджено у закладах освіти 8 областей України: Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Чернівецькій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поцелуйко В. Особливості підготовки конкурентоздатних фахівців харчової галузі в ПТНЗ / В. Поцелуйко // Матеріали Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання», 25–26 квітня 2019. – Т. : ТНТУ, 2019. – С. 305–306.

2. Сергеева Л. М. Професіоналізм як основа конкурентоздатності / за наук. ред. Л. М. Сергеевої, Т. І. Стойчик // Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці: зб. матеріалів наук.-практ. конф., Кривий Ріг, 6 квітня 2017 р.– Кривий Ріг: КПГТЛ, 2017. – 469 с. – С. 450–453.

ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анна ОПАНАСЕНКО, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області, м. Краматорськ;
Світлана РЕВЯКІНА, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області, м. Краматорськ

Висвітлено особливості експериментальної роботи регіонального рівня щодо впровадження елементів дуальної системи навчання в практику підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Донецької області впродовж 2020–2022 років. Обґрунтовано переваги підготовки кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи як практико-орієнтовної, гнучкої, інноваційної системи підготовки кадрів, заснованої на тісній партнерській взаємодії закладів освіти та роботодавців.

Ключові слова: дуальна система, дослідно-експериментальна робота, кваліфікований робітник, творчі групи, професійна освіта.

Anna OPANASENKO, Svetlana REVYAKINA

DUAL LEARNING AS AN ANSWER TO CHALLENGES TODAY

The urgency and peculiarities of the experimental work of the regional level on the introduction of elements of the dual system of training in the practical training of future skilled workers in vocational (vocational) education institutions of the Donetsk region during 2020–2022 are highlighted. The advantages of training skilled workers using elements of the dual system as a practice-oriented, flexible, innovative training system based on close partnership between educational institutions and employers are substantiated.

Keywords: dual system, experimental work, skilled worker, creative groups, professional education.

За умов глобалізації економіки країни, посилення конкурентності, виходу підприємств України на міжнародні ринки виникає потреба в робітниках із високим інтелектуальним потенціалом, творчими здібностями і креативним мисленням, з високою відповідальністю, самодисципліною та прагненням до постійної самоосвіти.

Основним людським ресурсом у ХХІ ст. стає високопрофесійний потенціал країни загалом та кожного підприємства, організації чи установи окремо. Цей ресурс ґрунтується на виконанні вимог державних і міжнародних освітніх та професійних стандартів, творчому підході до їх реалізації та розвитку, напрямом оптимізації освіти, максимального задоволення освітніх потреб особистості та суспільства, диференціації професійної підготовки, вхід нашої країни до світового освітянського простору. Головним завданням сучасної професійно-технічної освіти в умовах стрімких змін, що відбуваються у світі, є підготовка кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, здатних до самореалізації, швидкого реагування до потреб ринку праці, активної участі у соціально-економічних і культурних процесах країни та світу. Тому останнім часом помітно зростає цікавість до

тих освітніх технологій, моделей і інновацій, які здатні забезпечити високу якість підготовки кваліфікованих робітників та реалізації освітніх державних стандартів і програм.

У 2017 р. в Донецькій області зроблено перші кроки з упровадження елементів дуальної форми навчання кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О). На початку до експерименту долучилися 3 заклади Донецької області, нині в експерименті беруть участь 19 ЗП(ПТ)О (48 %), які уклали угоди з 27 підприємствами та розпочали навчання контингенту з упровадженням елементів дуальної форми навчання з 30 професій за галузями: машинобудування, залізничний транспорт, транспорт, металургія, будівництво, електротехнічне виробництво, гірничодобувна промисловість, швейне виробництво, громадське харчування, сфера обслуговування тощо.

Під час експерименту Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Донецькій області робить впевнені кроки, пов'язані з вивченням, узагальненням та поширенням позитивного досвіду з упровадження елементів дуальної форми навчання в освітній процес для підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Постійно відбувається обмін таким

© Опанасенко А., Ревякіна С., 2020

досвідом, проводяться науково-практичні конференції, семінари, круглі столи.

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Донецькій області щорічно проводить інтернет-конференцію «Реалізація дуальної освіти при підготовці кваліфікованих робітничих кадрів», у якій беруть участь представники директорату професійної освіти МОН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, працівники Навчально (науково) – методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти України, ЗП(ПТ)О України, які безпосередньо займаються цією проблемою. Крім того, на сайті Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області створено рубрику «Дуальна форма навчання», де зібрано нормативні документи, що регламентують упровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників. Водночас матеріали з досвіду впровадження елементів дуальної форми навчання в освітній процес ЗП(ПТ)О області, розміщені на сайтах закладів, які беруть участь у експериментах різного рівня означеної тематики.

Аналіз впровадження елементів дуального навчання в ЗП(ПТ)О Донецької області можна відстежити за динамічними показниками (мал. 1).

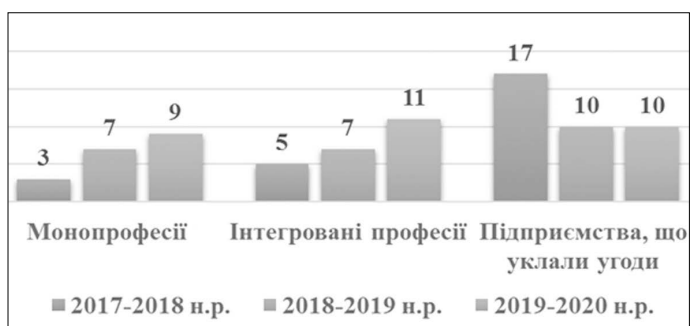
Упровадження дуального навчання здійснювалося зокрема, з монопрофесій: 2017–2018 н. р. – 3; 2018–2019 н. р. – 7; 2019 – 2020 н. р. – 9. Загалом – 19 професій; інтегрованих професій: 2017–2018 н. р. – 5; 2018 – 2019 н. р. – 7; 2019 – 2020 н. р. – 11. Загалом – 23 професій. Кількість підприємств, установ, організацій, що уклали двосторонні угоди для впровадження здобуття освіти за дуальною формою: 2017 – 2018 н. р. – 17; 2018 – 2019 н. р. – 10; 2019 – 2020 н. р. – 10. Загалом – 37 підприємств. За дуальною формою освіти в ЗП(ПТ)О Донеччини навчаються – 1354 здобувачи професійно-технічної освіти. Частка працевлаштованих випускників, що здобували

освіту за дуальною формою, зокрема працевлаштовані на базових підприємствах області: 2018 – 2019 н. р. – 70 %, 2019 – 2020 н. р. – 75 % працевлаштування.

У квітні 2020 р. за підтримки Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, а саме: *Наталії Кулалаєвої* – завідувачки лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктора педагогічних наук, доцента, *Тетяни Герлянд* – старшого наукового співробітника лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника, згідно з Наказом Донецької обласної державної адміністрації Департаменту освіти і науки 128/163-20-ОД від 08 квітня 2020 року Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Донецькій області, спільно з Краматорським вищим професійним училищем, розпочато дослідно-експериментальну роботу регіонального рівня за темою «Розроблення засобів навчання для професійної підготовки кваліфікованих робітників з професій верстатник, кухар, кондитер в умовах дуальної форми здобуття освіти». Заявка затверджена на проведення дослідно-експериментальної роботи за цією темою та програмою на 2020–2022 роки.

До роботи над експериментом також долучився Проєкт USAID «Економічна підтримка Східної України», який готовий залучати інвестиції та допомагати регіону бути сильним, креативним та привабливим для роботи й життя. 19 червня 2020 року відбулася онлайн-фокус-група з представниками закладів професійної освіти з питань покращення якості послуг у сфері обслуговування.

Підсумовуючи, зазначимо, що Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Донецькій області визначено пріоритетні напрями експериментальної роботи з проблеми дуального навчання, що сприятиме переходу на якісно новий рівень підготовки і перепідготовки кадрів для високотехнологічного виробництва.

Мал. 1. Динаміка показників впровадження дуального навчання в ЗП(ПТ)О Донецької області

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Василь СЕЛІЗАР, в.о. директора Державного навчального закладу «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького», м. Хмельницький

Висвітлено досвід професійної підготовки учнівської молоді в державному навчальному закладі «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького». Схарактеризовано особливості співпраці закладу з роботодавцями, організації виробничого навчання та проведення виробничої практики, матеріально-технічного забезпечення, використання в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано напрями роботи учнівської телерадіостудії та гуртка медіакультури. Окреслено завдання і перспективи створеного в училищі учнівського бізнес-центру.

Ключові слова: професійна освіта, професіоналізм, готовність до підприємницької діяльності, учнівський бізнес-центр.

Vasyl SELIZAR

DIRECTIONS OF MODERNIZATION THE EDUCATIONAL PROCESS

The experience of professional training of students in the state educational institution "Higher vocational school № 11 of Khmelnytsky" is highlighted in the article. The features of cooperation of the institution with the employers, organization of industrial training and conducting of production practice, material and technical support, use in the educational process of information and communication technologies are characterized.

The areas of work of the student television and radio studio and the circle of media culture are described. The tasks and perspectives of the created Student Business Centre at the vocational school are determined.

Keywords: vocational education, professionalism, readiness for entrepreneurship, Student Business Centre.

Сучасна система професійної освіти потребує випереджувального підходу, постійного оновлення змісту відповідно до соціально-економічних умов розвитку виробництва. Ефективність цих змін залежить від ефективної взаємодії виробництва та закладів освіти, своєчасного вивчення попиту на сучасні вимоги до рівня кваліфікації робітників на ринку праці. Це зумовлює потребу в модернізації професійної підготовки кваліфікованих робітників у системі професійної (професійно-технічної) освіти.

Одним із важливих завдань, над вирішенням якого працює Державний навчальний заклад «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького» (далі – ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького»), є формування системи якісної підготовки кваліфікованих робітників. Завдяки співпраці закладу освіти з підприємствами міста та області проводяться заняття з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки здобувачів освіти в умовах виробництва. Це сприяє: оновленню системи професійної підготовки; підвищенню рівня якості знань учнів; більш швидкій адаптації учнів до умов виробництва; вирішенню проблеми працевлаштування.

Наш педагогічний колектив усвідомлює, що активна взаємодія з підприємствами надає мож-

© Селізар В., 2020

ливості для здійснення комплексу заходів щодо підвищення ефективності та подальшого розвитку системи професійної освіти, створення умов для підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до вимог сучасного виробництва. Нині ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» здійснює первинну професійну підготовку кваліфікованих робітників на основі базової загальної середньої освіти та повної загальної середньої освіти, професійне навчання, підвищення кваліфікації робітників для потреб підприємств Хмельниччини.

Якість підготовки кваліфікованих робітників залежить від професійного рівня педагогічних працівників та створеної матеріально-технічної бази. Враховуючи вимоги сьогодення та інтереси молодого покоління, дирекція закладу освіти робить все можливе, щоб іти в ногу з часом. Під'єднано до інтернету усі навчальні кабінети, майстерні та лабораторії; встановлено сервер, за допомогою якого впроваджена платформа для організації освітнього процесу, акумулювання методичних здобутків педагогічними працівниками тощо. Сервер забезпечує якісний доступ до глобальної мережі Інтернет й сприяє більш ширшому використанню хмарних технологій в освітньому процесі.

Методики викладання в ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» постійно осучаснюються,

педагогічні працівники опановують сучасні технології, методи навчання під час стажування на підприємствах та підвищення кваліфікації у Науково-методичному центрі професійно-технічної освіти підвищення кваліфікації у Хмельницькій області. Склад педагогічних працівників училища невтомно працює над удосконаленням своєї педагогічної майстерності. У рамках самоосвітньої роботи вивчаються можливості хмарних технологій та способи їх впровадження в освітній процес для організації індивідуальної, колективної та групової роботи. Педагоги створюють демонстраційні, навчальні, контрольні та інші дидактичні матеріали, необхідні для удосконалення освітнього процесу.

Значна увага приділяється використанню інтерактивних методів навчання, оскільки саме ці методи найбільш спонукають здобувачів освіти до опанування знаннями. Останнім часом активно впроваджуються в освітній процес дидактичні матеріали, створені в середовищах online сервісів Web2.0. Такий підхід забезпечує раціональне використання телефонів та інших гаджетів в освітньому закладі під час уроків. За час існування закладу освіти склалася відповідна система співпраці з підприємствами-замовниками робітничих кадрів. Укладено договори про підготовку кваліфікованих робітників, створено навчально-виробничі дільниці на базах підприємств (НВД при ПАТ «Завод «Темп», НВД при ПрАТ «Хмельниччина-Авто», НВД при ХКП «Електротранс», НВД при ДП «Красилівський агрегатний завод», НВД при ПП Бацуца В. І.).

Створення навчально-виробничих дільниць дало змогу проводити на виробництві: уроки теоретичного та виробничого навчання, які спрямовані на удосконалення вмінь та навичок учнів, виконання комплексних і складних видів робіт у виробничих умовах; заняття-спостереження, під час яких учні спостерігають за діяльністю передових робітників у реальних виробничих умовах; заняття-практикуми, які проводяться після спостереження за роботою робітників підприємства. Така співпраця сприяє створенню належних умов для проведення виробничого навчання на підприємстві та проходження виробничої практики учнями, їхньої участі у виробничих процесах та виготовленні продукції; організовується стажування майстрів виробничого навчання, викладачів професійно-теоретичної підготовки. Виробниче навчання та виробнича практика на підприємствах – завершальні етапи професійної підготовки кваліфікованих робітників. На цих етапах відбувається подальше відпрацювання основних методів і прийомів професійної діяльності та вдосконалення набутих умінь і навичок, які визначатимуть рівень професійної майстерності випускника.

Успішно діє учнівський бізнес-центр. Головна мета його діяльності – реалізація завдань щодо вдосконалення практичної підготовки учнів, упровадження новітніх виробничих та педагогічних технологій, підготовка до відкриття власної справи. Співпраця з підприємствами, а також створення учнівського бізнес-центру дає можливість учням розвинути підприємницькі здібності, спробувати себе в ролі керівника підприємства, менеджера, агента, уміння рекламувати свої послуги відповідно до обраної професії, виготовляти власну продукцію. Бізнес-центр став майданчиком для проведення експерименту всеукраїнського рівня з формування готовності учнівської молоді до підприємницької діяльності (Наказ МОН України від 12.11.2018 № 1227), що здійснюється під науковим керівництвом Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Активно й креативно діє учнівська телерадіостудія «Завжди разом» та гурток «Медіакультура». Метою створення інноваційних форм позаурочної роботи з учнівською молоддю є сприяння розвитку медіаосвіти для забезпечення якісної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей. Започаткування в позаурочній роботі практики медіаосвіти стало головною інтеграційною ланкою поетапного формування в навчальному закладі цілісної системи медіаосвіти, забезпечення медіаосвіти при підготовці кваліфікованих робітників, урахування завдань медіаосвіти в процесі реалізації інноваційних проектів.

У такій роботі кожен учень має змогу відпрацьовувати навички як аналітика, здатного працювати з інформацією і вести діалог зі спільнотою, так і практика, який уміє не тільки писати й аналізувати, а й добре володіє медіазасобами. Телерадіоцентр (учнівське телебачення, радіо та видавництво) є однією з форм упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес. Це – засіб інформації, освіти, формування аудіовізуальної культури учнівської молоді, основним змістом роботи якої є творча діяльність, спрямована на гармонійний розвиток особистості учня, розуміння осмислювання можливостей ЗМІ, активізацію внутрішнього світу молоді людини й системи ціннісних орієнтацій.

Медіаосвіта і для педагогів відкриває багато нових можливостей щодо застосування креативного підходу в організації освітнього процесу. Упровадження медіаосвіти допомагає модернізувати професійне навчання за допомогою сучасних медіазасобів, використання яких є необхідним у більшості професій. У ДНЗ «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького»

працює учнівське самоврядування, основними напрямками роботи якого є: допомога керівництву училища в організації освітнього процесу, створенні умов для залучення учнів до різноманітних видів творчої діяльності (культурно-просвітницької, спортивно-масової, суспільно-гуманістичної, правоохоронної тощо); сприяння пошуку та підтримці талановитих, обдарованих учнів, надання їм всебічної допомоги; здійснення контролю за дотриманням учнями дисципліни та правил внутрішнього розпорядку училища, підвищення їх загального культурного рівня; допомога в організації самоврядування в навчальних групах, пропаганда його ідей та цінностей, узагальнення передового досвіду, навчання лідерів та активу; забезпечення захисту прав та інтересів учнів в органах державної влади та управління, сприяння задоволення їхніх потреб у сфері навчання, оздоровлення, відпочинку та працевлаштування; організація молодіжних акцій, конкурсів професійної майстерності, виставок, тематичних свят, предметних тижнів, спортивних змагань та іншої колективної діяльності.

Найважливішим чинником підвищення якості професійного навчання, адаптації молодих робітників до нових економічних умов, закріплення їх на робочих місцях у нинішніх умовах ринку праці є партнерство освітнього за-

кладу та підприємства. Педагогічний колектив освітнього закладу розуміє, що має працювати на випередження і швидко адаптацію випускників у виробничу сферу. Саме тому впроваджує в практику своєї роботи різноманітні прогресивні прикладні програми, інноваційні, інформаційно-комунікативні та інші сучасні технології навчання та виробничі технології. Це дає змогу посилювати мотивацію учнів до навчання, забезпечує належний рейтинг закладу, вибудовує стабільні, міцні, партнерські стосунки з підприємствами-замовниками робітничих кадрів. Діяльність педагогічного колективу ДНЗ «Вище професійне училище №11 м. Хмельницького» спрямована на виховання здорової, компетентної, соціально-адаптованої особистості з вираженою потребою в самореалізації. У своїй діяльності ми виходимо з того, що вітчизняна професійна освіта має орієнтуватися на європейський ринок, готуючи професійно-мобільних та креативних кваліфікованих робітників, здатних швидко адаптуватися до змін на виробництві, постійно підвищувати свій професійний рівень. Саме така організація освітнього процесу уможливить навчання і виховання молодого покоління, яке буде здатним забезпечити економічну стабільність країни та її прогресивний розвиток.

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ЦЕНТР – ІННОВАЦІЙНИЙ ОСЕРЕДОК ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Павло ПОМАРАН, директор Державного професійно-технічного навчального закладу «Роменське вище професійне училище», м. Ромни, Сумська область

Висвітлено роль навчально-практичних центрів у інноваційному розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти, задоволенні потреб замовників освітніх послуг, сприянні розвитку економіки регіону і держави.

Ключові слова: навчально-практичний центр, публічно-приватне партнерство, кваліфіковані робітники.

Pavlo POMARAN

EDUCATIONAL AND PRACTICAL CENTER IS AN INNOVATIVE COMPONENT OF A VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTION

The role of educational and practical centers in innovative development of vocational (vocational and technical) educational institution, customizing educational services, contributing to the development of regional and state economy is highlighted.

Keywords: educational practical centers, public and private partnership.

Модернізацію системи професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до викликів соціально-економічного

© Помаран П., 2020

розвитку суспільства, інтеграції у європейський та світовий освітній простір визнано важливим напрямом реформування системи освіти України.

У «Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» акцентується увага на проблемі невідповідності підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства. Така ситуація спричинена низкою чинників, зокрема, недостатнім обсягом фінансування професійної (професійно-технічної) освіти; низьким рівнем оплати праці працівників закладів П(ПТ)О; браком гармонізованої продуктивної співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти, роботодавців і бізнес-партнерів. І негативна дія помітно впливає на стан ресурсної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а саме, на якість кадрового забезпечення, розвиток матеріально-технічної бази та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

Одним із можливих шляхів розв'язання проблем закладів професійної (професійно-технічної) освіти вбачаємо створення на їх базі сучасних навчально-практичних центрів. Завдання утворення навчально-практичних центрів галузевого спрямування, зокрема із залученням соціальних партнерів, відображено в Концепції, а також визначено пріоритетом у діяльності Міністерства освіти і науки України на 2020 р. із модернізації інфраструктури закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

На базі державного професійно-технічного навчального закладу «Роменське вище професійне училище» у 2017 р. було відкрито навчально-практичний центр із підготовки монтажників санітарно-технічних систем і устаткування, що дало змогу створити сучасну матеріально-технічну базу з професії, вдосконалити кваліфікацію педагогічних кадрів, поглибити взаємодію із соціальними партнерами: підприємствами, місцевими органами влади, центром зайнятості, громадськими організаціями тощо. Окрім цього, діяльність навчально-практичного центру посилила престижність професії «Монтажник санітарно-технічних систем і устаткування», мотивацію учнівської молоді до її здобуття. Так, зросла якість підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів.

Моніторинг ринку праці свідчить про збільшення попиту на кваліфікованих робітників із напрямку підготовки «автомобільний транспорт». В Україні щорічно з'являються сотні тисяч нових автомобілів. Утримання їх у належному стані потребує систематичного технічного обслуговування, що сприяє розвитку ринку послуг із ремонту автомобілів. Мова йде не тільки про кількісне зростання попиту, а й підвищення вимог до якості обслуговування, що актуалізує необхідність зміни підходів до підготовки робіт-

ничих кадрів. Затребуваними на ринку праці є технічно грамотні робітники з високим рівнем сформованості професійних компетентностей та культури праці, що зумовлює необхідність змін в умовах, змісті й організації навчально-виробничого процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що й спонукало колектив нашого освітнього закладу до активної роботи задля створення навчально-практичного центру з підготовки кваліфікованих робітників за професією «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів». Підготовка до відкриття Центру передбачала оновлення матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення на модульно-компетентній основі.

Модернізація матеріально-технічної бази здійснювалась за рахунок різних джерел фінансування: обласного бюджету – 750 тис. грн, власних коштів – 170 тис. грн, коштів соціальних партнерів – 262 тис. грн, а також коштів місцевої влади (м. Ромни) – 50 тис. грн.

У Центрі створено майстерні технічного обслуговування та будови колісних транспортних засобів, навчальну дільницю із шиномонтажу та балансування колісних дисків. Майстерні облаштовано сучасним обладнанням та інструментами, інформаційно-комунікаційними засобами для виконання програм професійно-практичної підготовки здобувачами освіти. Кабінет професійно-теоретичної підготовки оснащено новими меблями, мультимедійним обладнанням, дидактичними матеріалами з діагностики, технічного обслуговування та ремонту колісних транспортних засобів. Розроблено електронний навчально-методичний комплекс з професії «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів».

На базі Центру здійснюватиметься не тільки професійне навчання здобувачів освіти за всіма видами підготовки, а й стажування та підвищення кваліфікації викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти, робітників підприємств, установ, організацій, інших зацікавлених осіб. Планується підготовка та проведення семінарів, майстер-класів, конкурсів фахової майстерності, надання консультативної, інформаційної допомоги з питань використання інноваційних технологій і сучасного обладнання. Відкриття навчально-практичного центру з підготовки кваліфікованих робітників за професією «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» як структурного підрозділу Державного професійно-технічного навчального закладу «Роменське вище професійне училище» відбулося 21 грудня 2019 року.

Сьогодні Державний професійно-технічний навчальний заклад «Роменське вище професійне училище» є багатoproфiльним професійно-технічним навчальним закладом третього атестаційного рівня. Багатoproфiльність училища зумовлена необхідністю надання освітніх послуг з підготовки кваліфікованих робітничих кадрів для різних галузей економіки регіону (будівництво та комунальне господарство, легка промисловість та сфера послуг, торгівля та громадське харчування тощо).

Головне завдання педагогічного колективу – забезпечення високої конкурентоспроможності закладу на регіональному ринку освітніх послуг через створення оптимальних умов для підготовки кваліфікованих робітників різних кваліфікаційних рівнів, підвищення кваліфікації робочої сили, що сприятиме виконанню Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2020–2021 роки з напямку модернізації інфраструктури. З цією метою і надалі передбачається модернізація структури Роменського ВПУ шляхом відкриття навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням «Будівництво та комунальне господарство», «Громадське харчування».

В умовах реформування професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема децентралізації системи управління та диверсифікації джерел фінансування, розвитку державно-приватного партнерства, навчально-практичні центри галузевого спрямування у структурі цих закладів мають стати інноваційними освітньо-просвітницькими осередками, які сприяють регіональному соціально-економічному розвитку та забезпечують потреби особи та суспільства у якісних освітніх послугах.

Напямки діяльності та функції навчально-практичних центрів докладно визначено у Положенні про навчально-практичний центр (за галузевим спрямуванням) професійно-технічного навчального закладу, затвердженеу Наказом Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 14.06.2012 № 694 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 11.09.2017 № 1265. Реалізація окреслених у Положенні напямків діяльності ставить перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти завдання поглиблення співпраці з усіма зацікавленими інституціями з питань визначення потреб регіонального ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах, розбудови сучасної навчально-матеріальної бази їх підготовки, розроблення актуальних освітніх програм для здобуття замовниками освітніх послуг повних та часткових

Відкриття навчально-практичного центру з професії «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» на базі Роменського вищого професійного училища

професійних кваліфікацій, стажування педагогічних працівників за відповідними професіями на провідних підприємствах галузі, запровадження спільної з роботодавцями підготовки кадрів на дуальній основі, запровадження системи забезпечення якості освіти тощо. Підвищення ефективності публічно-приватного партнерства потребує формування нормативно-правової бази, яка впроваджувала б механізми стимулювання роботодавців до участі в освітньому процесі.

Ураховуючи негативну динаміку демографічних процесів у країні, обмежені можливості фінансування освітньої галузі, оптимізація мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти має супроводжуватися визначенням та глибокою модернізацією опорних освітніх закладів шляхом утворення у їх структурі профільних відділень у форматі навчально-практичних центрів галузевого спрямування. Це дасть змогу сконцентрувати фінансові та кадрові ресурси, спрямувавши їх на створення якісного освітнього середовища, умов для здобуття особою професійних кваліфікацій упродовж усього життя з урахуванням інклюзивного навчання.

Навчально-практичні центри на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти мають не тільки надавати різноманітні освітні, а й виробничі, інформаційні, маркетингові послуги, що сприятиме поширенню сучасних технологій, матеріалів та обладнання, формуванню та поглибленню компетентностей учнів (слухачів), швидкій адаптації випускників на робочому місці, підвищенню рівня оплати праці педагогічних працівників та стимулюванню їх професійного зростання.

Отже, створення навчально-практичних центрів як структурних підрозділів закладу професійної (професійно-технічної) освіти сприяє його інноваційному розвитку, ефективному задоволенню потреб замовників освітніх послуг та зростанню економіки регіону і держави.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Любов КОВАЛЕНКО, викладач української мови та літератури ДНЗ «Краматорське вище професійне металургійне училище», м. Краматорськ, Донецька область

Висвітлено питання формування в молодого покоління національної свідомості як світоглядної складової української громадянської ідентичності. Розкрито основні ефективні форми виховної роботи з розвитку патріотизму в учнів ЗП(ПТ)О. Акцентовано увагу на тому, що при систематичному залученні здобувачів освіти до участі в різноманітних культурно-масових заходах відбуваються позитивні зміни в їх світоглядній позиції, висока динаміка зросту шанобливого ставлення та любові до Батьківщини, поваги до минулого нашого народу, а також корегуються ціннісні орієнтації, моральні погляди.

Ключові слова: національна свідомість, носії національної культури, професійна (професійно-технічна) освіта, система ціннісних орієнтацій, стійка громадянська позиція.

Lyubov KOVALENKO

SHARING THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE STUDENT YOUTH

The importance of forming national consciousness in the young generation as a worldview component of Ukrainian civic identity is highlighted. The main effective forms of educational work on the development of patriotism are revealed. It is emphasized that with the systematic involvement of students to participate in various cultural events, there are positive changes in their worldview and high dynamics of growth of respect and love for the Motherland, respect for the past of our people, as well as value orientations, moral views.

Keywords: national consciousness, carriers of national culture, professional (vocational education), system of value orientations, stable civil position.

Усі ми розуміємо, що майбутнє нашої країни в руках молодого покоління. Через деяких час нинішні здобувачі освіти стануть фахівцями і очолять різні галузі та структури держави. І тому, щоб забезпечити гідне майбутнє для народу України та не збитися з правильного курсу, ми повинні подбати про національну свідомість кожного здобувача освіти. Великою проблемою сьогодення є байдужість, невизначеність, хитка ідентифікація підлітка як громадянина, носія національної культури. На жаль, таку невиразну позицію можемо спостерігати й серед дорослого покоління. Зрозуміло, що вплинути на сформовану особистість, заангажовану ворожою до всього українського ідеологією, важко, навіть неможливо. Проте у молоді є шанс. Добре відомо, що підлітки досить гнучкі, часто обирають форму поведінки під впливом інших, чужих поглядів на життя чи політичної думки. І саме в цей період необхідно допомогти невизначеній слабкій особистості спрямувати її потенціал, енергію в правильне русло; створити такі умови, щоб молода людина сама виявила бажання взяти участь у тому чи тому заході, ні в якому разі не примушувати чи

шантажувати її. Усе має відбуватися на засадах поваги один до одного та довіри.

Значну роль у формуванні світоглядної позиції відіграє сім'я. Якщо дитина не отримала необхідних народознавчих фундаментальних знань про себе, своїх пращурів, про націю загалом, то вже в підлітковому віці важко буде пояснити їй, чому, наприклад, певні події відбуваються так, а не інакше. Але через правильно проведену систематичну роботу з цієї проблеми все можна виправити. Саме через створення умов, де молодь могла б не примусово, а з великим бажанням здобути знання, уміння, яких бракує для національної свідомості, відбувається корегування недоліків світогляду особистості. Ідеальні умови та можливості для здійснення такої серйозної роботи дає мистецтво.

ДНЗ «Краматорське вище професійне металургійне училище» бере активну участь у заходах різних рівнів, залучаючи до них здобувачів освіти з перших ж днів їхнього перебування в закладі освіти. Так, одними зі стрижневих проєктів, які створені для підтримки національних цінностей, розвитку національної свідомості у молодого покоління є:

© Коваленко Л., 2020

1. Вокальний ансамбль «Стожари». Родзинкою цього проекту є те, що до складу входять усі вікові категорії учасників освітнього процесу: викладачі, майстри виробничого навчання, здобувачі освіти. Неймовірні, захопливі виступи цього колективу викликають бажання кожного вийти на сцену разом з ними. А найголовніше те, що відбувається обмін досвідом поколінь. Молодь, затамувавши подих, уважно слухає розповіді старшого покоління про звичаї та традиції, які існували в їхньому дитинстві, разом шкодують про втрату деяких, шукають шляхи відтворення їх у сьогоденні.

2. Драматичний гурток «Гран-Прі». Інсценування української класики сьогодні дуже актуальне. Учні охоче вчать тексти героїв п'єс І. Карпенка-Карого, М. Старицького, переживають їх долі на сцені. Характеризують поведінку персонажів, оцінюють їх вчинки. Завдяки такій формі роботи в здобувачів освіти покращується рівень володіння українською мовою та збагачується лексичний запас. Особливо популярними стають репліки улюблених персонажів творів, які актори пам'ятають до самого випуску.

3. До постійно діючих заходів можна віднести Огляд-конкурс художньої самодіяльної творчості. Програма виступу закладу освіти завжди патріотично спрямована. Кожен концертний номер несе в собі любов до України, її возвеличення.

4. Участь у Фестивалі української пісні завжди несе в собі позитивний заряд емоцій не тільки конкурсантам, а й глядачам. Ніщо так не гріє душу, як українська пісня, та, що співала мати, співала Батьківщина.

5. Заходи до Дня української писемності та мови стрімко набувають популярності. Пропагування рідної мови відбувається під гаслом «Українською – це модно, українською – це круто!» Найулюбленіші для здобувачів освіти є прототипи телевізійних шоу, адаптовані до української народознавчої тематики.

6. Цікавими для підлітків, а також для всього педагогічного колективу є тематичні флешмоби та челенджі. Створення відеороликів, мемів для соціальних мереж, спрямованих на популяризацію національних цінностей. Флешмоб до Дня вишиванки, Шевченківських днів.

Такі заходи об'єднують молодь, згуртовують, викликають прагнення перемагати, проявляється гордість за свій народ, шанобливе ставлення до культурних надбань та народжується патріотизм. Цікавим фактом є те, що здобувачі освіти, які мали низький показник

Підготовка до Дня української писемності та мови

національної свідомості, байдуже ставились до будь-яких проектів чи заходів, після відвідування постановки чи концерту виявляли бажання взяти участь. І таких охочих ставало все більше й більше. Учасники конкурсу перед виступом.

Протягом трьох років було проведено моніторингове дослідження з-поміж здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти (починаючи зі вступу на 1 курс у ДНЗ «Краматорське ВПМУ» і до випуску) щодо ефективності впливу певних виховних заходів на рівень національної свідомості молодого покоління. У моніторингову групу входило 75 осіб, які проходили тестування впродовж трьох років навчання. Результати тестувань та опитувань виявилися досить переконливими, що підтверджує очевидне зростання кількості нових учасників, які вагалися й не проявляли активності раніше. Не всі здобувачі освіти виконували акторські ролі чи вокальні композиції, хтось готував костюми, а хтось – реквізит. Деякі допомагали в оформленні афіш чи запрошень, були звукооператорами і відповідальними за своєчасну появу на сцені акторів, навіть звичайними помічниками, яким можна дати будь-яке доручення. Саме в такій груповій роботі виховується відповідальність за себе, за колектив та результат. Незважаючи на доручену функцію, формується національна свідомість, бо особистість перебуває постійно під впливом різних засобів, які розкривають: мелодійність української мови, красу рідного краю, героїчну долю нашого народу, яскравий національний характер українця.

За результатами вхідного контролю було виявлено 14,67 % здобувачів освіти, у яких чітко простежувався високий рівень національної

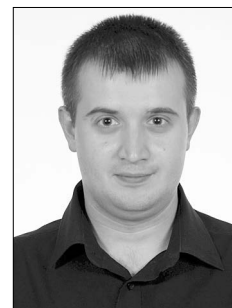
свідомості, вони впевнено виявили бажання активно брати участь у заходах. Протягом року поступово почали долучатися й інші зацікавлені особи. Наприкінці 1-го курсу при повторному тестуванні охочих виявилось більше – 41,33 %, при чому погляди на деякі речі почали змінюватися на краще. На 2-му курсі це був уже сформований колектив з чітко визначеними можливостями кожного, але все ще залишалися й пасивні спостерігачі. Зазвичай наприкінці 2-го курсу показники збільшуються – 63,33 %. Частина звичайних глядачів пропонує допомогу, а в деяких проявляються неочікувані здібності. На 3-му курсі навчання ми бачимо позитивний результат – 89,33%. Це громадяни зі сталою світоглядною позицією, справжні патріоти, які не вагаються над вибором пісні, а саме, якою мовою вона повинна звучати, бо знають і розкажуть іншим, що

рідна мова в нас одна – українська, а вишиванка – це стильно й модно!

Отже, можна сформулювати висновок, що з молодим поколінням треба працювати, допомагати правильно розуміти світ, бути другом та авторитетом. При нестабільній світоглядній позиції необхідно оберігати їх від хибних цінностей, своєчасно виявити й відкоригувати недоліки світосприймання. Бо сьогодні, як ніколи, країні потрібне суспільство з високим рівнем національної свідомості для створення міцної ментальної та соціально-політичної єдності народу. Для розвитку самосвідомості необхідно зберігати українську культуру й українську мову, здійснювати виховання молоді на прикладах історичного минулого, народних традицій та звичаїв. Збереження історичної пам'яті українського народу є запорукою формування національної свідомості в громадян.

УДК 377.031

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ Й ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Олег ГРИЩЕНКО, викладач історії та суспільних дисциплін Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею, м. Кривий Ріг

Перехід до компетентнісного підходу в освітньому процесі зумовив появу нових навчальних дисциплін. Метою вивчення навчальної дисципліни «Громадянська освіта» є формування у молоді соціальної й громадянської компетентностей. У статті розглянуто зміст та особливості методики викладання цієї дисципліни та схарактеризовано її вплив на розвиток патріотизму, гуманізму, активної громадянської позиції особистості, її відданості ідеям демократії та соціальної справедливості у закладах ЗП(ПТ)О.

Ключові слова: громадянська освіта, громадянська компетентність, соціальна компетентність, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

Oleg HRYSHCHENKO

FORMATION OF SOCIAL AND CITIZENSHIP COMPETENCE OF STUDENT

The transition to a competency-based approach in the educational process has led to the emergence of new academic disciplines. The purpose of studying the subject «Civil education» is the formation of social and civic competencies among the younger generation. This article discusses the content and features of the teaching of this discipline and describes its impact on the development of patriotism, humanism, an active civil position of the individual, her devotion to the ideas of democracy and social justice.

Keywords: civil education, civil competence, social competence, institution of vocational education.

Реалізація Закону України «Про освіту» передусім пов'язана з упровадженням компетентнісного підходу. З-поміж зазначених життєво необхідних компетентностей особливу увагу треба звернути на громадян-

ську та соціальну, котрі «...пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей...» [2]. Фактично вони є основою національно-патріотичного виховання здобувачів освіти,

© Грищенко О., 2020

оскільки надають змогу сформувати у молоді почуття патріотизму, людяності, гуманізму та відданості своїй Батьківщині.

Не треба забувати про розвиток у здобувачів освіти політичної, правової, економічної, соціальної, культурної, медійної грамотності, гнучкості й адаптивності, комунікабельності, готовності до співпраці, здатності розв'язувати конфлікти й запобігати дискримінації. За умов належної сформованості означених якостей молода людина, яка тільки розпочинає доросле життя, зможе чітко розуміти своє місце в житті держави й суспільства, а також усвідомлювати моральну, соціальну та юридичну відповідальність за свої вчинки.

Варто зазначити, що вказані компетентності можна здобути шляхом вивчення багатьох навчальних дисциплін, передусім суспільно-гуманітарного циклу. Однак, для більш глибокого й комплексного формування у юнаків та дівчат громадянської та соціальної компетентностей, враховуючи умови сьогодення (зокрема стан перманентної гібридної війни, зовнішньої інформаційної агресії, необхідності інтеграції до європейського цивілізаційного простору з притаманними йому цінностями та установками), у 2018 р. до курсу загально-освітньої підготовки було введено абсолютно нову навчальну дисципліну – «Громадянська освіта» [4]. За своєю суттю вона має інтегрований характер, оскільки до її змісту увійшли складові частини інших дисциплін, здебільшого суспільствознавчого характеру. Структура складається з семи логічно пов'язаних між собою змістових модулів: «Особистість та її ідентичність», «Права і свободи людини», «Людина в соціокультурному просторі», «Демократичне суспільство та його цінності», «Світ інформації та масмедіа», «Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту» та «Україна, Європа, світ» [3, 223–224].

Головним завданням навчальної дисципліни «Громадянська освіта» є вивчення основних аспектів сучасного суспільства в максимально доступній для здобувачів освіти формі. Такий підхід сприяє створенню умов формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Знання, уміння й навички, опановані учнями у процесі вивчення цієї дисципліни, у перспективі забезпечать їм можливість чітко усвідомлювати своє місце в сім'ї, колективі, громаді та країні загалом, формулювати та відстоювати власну думку, особисте кредо у соціокультурному середовищі.

Інтегрований підхід до структурування змісту навчальної дисципліни «Громадянська освіта» має позитивне значення, оскільки в процесі її викладання здобувачі освіти мають змогу отримати комплексні знання про особливості взаємодії індивідуума й суспільства, права й свободи людини та їх реалізацію на практиці, демократичні цінності та інститути, основні економічні процеси, корупцію та боротьбу з нею, вплив мас-медіа на свідомість широких мас, євроінтеграційний курс нашої держави тощо [3]. Раніше такі відомості були розділені між різними навчальними дисциплінами, такими як: «Людина і світ», «Правознавство», «Економіка» та «Європейський вибір України», що створювало певні незручності під час викладання навчального матеріалу.

Тому інтегрований підхід є актуальним у загальноосвітній підготовці в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Адже чимало учнів мають проблеми не лише з узагальненням отриманих знань, а й спостерігаються труднощі у формулюванні власної позиції. Далеко не всі здобувачі освіти можуть одразу зрозуміти прочитану або почуту інформацію, також переказати її. Більш того, декому з них важко написати без помилок навіть прості слова, а банальне читання тексту або його відображення на папері може здатися непереконливим завданням. Оскільки до закладів професійної (професійно-технічної) освіти приходить значна кількість учнів із соціально неблагополучних сімей, то спрацьовує ще один важливий чинник – педагогічна занедбаність таких дітей. Тому мотивація пізнавальної діяльності у них є украй слабкою, а стимул до навчання має яскраво виражену меркантильну природу (отримання стипендії тощо).

Відповідно інтеграція зазначених раніше навчальних дисциплін в рамках однієї – «Громадянської освіти» надала можливість максимально концентрувати увагу здобувачів освіти на комплексному вивченні відомостей про життєво важливих для них питання. За умов стислого висвітлення тих чи тих сфер життя суспільства, підлітки мають змогу не відволікатися на другорядні, несуттєві для їх повсякденності теми, а можуть зосередити свою увагу на найголовнішому.

Найбільш цікавими темами навчальної дисципліни «Громадянська освіта», на думку учнів, є такі: «Як можна захистити свої права в Україні?», «До яких інституцій можна звернутися у разі порушення власних прав?», «Чи можна вважати Україну демократичною та правовою державою?», «Чи існує в нашій країні громадянське суспільство?», «Навіщо потрібні вибо-

ри?», «Чи можуть мас-медіа бути чесними?», «Як виявити та протистояти ворожій пропаганді?», «Як боротися з проявами корупції на побутовому рівні?», «Як раціонально організувати власне домогосподарство?», «Яким чином ефективно контролювати доходи та видатки сімейного бюджету?», «Навіщо Україні потрібний Європейський Союз?».

Перелік проблем, які турбують майбутніх кваліфікованих робітників, є невичерпним. У ході діалогу з юнаками та дівчатами, виявляється, що під впливом мас-медіа та соціальних мереж, коло їхніх інтересів постійно збільшується, тим самим розширюється спектр найбільш актуальних для них питань, які здебільшого є практико-орієнтованими, тобто безпосередньо пов'язані з повсякденною життєдіяльністю кожного з нас. Так можна однозначно й беззаперечно констатувати, що інтегрована навчальна дисципліна «Громадянська освіта» максимально задовольняє як потреби здобувачів освіти, так і побажання самих викладачів [1].

На нашу думку, не треба забувати про те, що євроінтеграційний курс України, зумовлює об'єктивну потребу в розвитку держави на основі демократичних принципів, гуманізму та рівного доступу всіх громадян до розкриття їхніх здібностей. І це не дивно, адже створення необхідних умов для розкриття творчих можливостей людини, а також задоволення її особистих й суспільних інтересів є невід'ємною ознакою демократичного суспільства. Власне у цьому творчому процесі у здобувачів освіти формується толерантність, розуміння інклюзії та поваги до культурного різноманіття, різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення поставленої мети.

Так, за умов продуктивної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, майбутні фахівці поступово засвоюють моделі поведінки людей у колективі, набувають умінь ефективно працювати в команді та, у разі необхідності, поступатися власними інтересами на користь загальних. Водночас, кожен здобувач освіти усвідомлює себе як особистість і громадянин країни з наданим йому набором прав та обов'язків, а також набуває практичних навичок, необхідних для повсякденного життя. Дані процеси супроводжуються набуттям здатностей до політичного аналізу й судження, критичного осмислення отриманої інформації, демократичного обговорення та прийняття відповідального рішення тощо [5, 36]. Формування громадянської компетентності в молоді забезпечує її активну громадянську позицію, здатність не просто

знати свої права та обов'язки, а відповідально їх реалізовувати в конкретній ситуації. Так розвиток соціальної компетентності забезпечує особистості продуктивну співпрацю з різними партнерами в групі та в команді, здатність виконувати різні функції та ролі в колективі.

Отже, викладання навчальної дисципліни «Громадянська освіта» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти має важливе значення для формування у здобувачів освіти громадянської й соціальної компетентностей. Їх практичне застосування надає можливість молодій людині навіть з відносно невисокими інтелектуальними здібностями успішно реалізовувати соціальну роль громадянина України, розуміти свої громадянські права й свободи, відповідально використовувати їх і водночас виконувати свої обов'язки перед суспільством та державою. Саме такий підхід забезпечує у системі професійної (професійно-технічної) освіти виконання стратегічної мети – підготовку не просто висококваліфікованого фахівця у своїй справі, здатного до постійного професійного зростання, а передусім громадянина, відданого демократичним європейським цінностям та ідеям соціальної справедливості, з високим рівнем національного самоусвідомлення й відповідальності за власні рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боренько Я. Громадянська освіта в Україні / Я. Боренько. – [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/171108_citizenship-education-Ukraine-ukr_YB.pdf. – Загол. з екрану.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. – [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Загол. з екрану.
3. Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / П. В. Вербицька, О. В. Волошенюк, Г. О. Горленко та ін. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 224 с.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» від 23.10.2017 р. № 1407. – [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1feallb8a27.pdf>. – Загол. з екрану.
5. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи / Т. О. Ремех // Український педагогічний журнал. – 2018. – № 2. – С. 34-41.

УДК 377.091

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ПОТРЕБ ЕКОНОМІКИ

Людмила ШЕВЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, директор Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, м. Хмельницький

Висвітлено результати співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти та фахової передвищої освіти у підготовці кваліфікованого персоналу для потреб економіки регіону. Обґрунтовано необхідність законодавчого врегулювання створення єдиної системи професійної освіти.

Ключові слова: освіта впродовж життя; законодавчі акти; співпраця; фахова освіта; професійна освіта; регіональне замовлення.

Liudmyla SHEVCHUK

COOPERATION BETWEEN VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION INSTITUTIONS IN TRAINING QUALIFIED PERSONNEL FOR THE NEEDS OF THE ECONOMY

The ways and results of cooperation between institutions of vocational (vocational) education and vocational education before higher education in the training of qualified personnel for the needs of the regional economy are highlighted. The necessity of legislative regulation of the creation of a unified system of vocational education is justified.

Keywords: lifelong education; legislative acts; cooperation; special education; professional education; regional order.

Сталий економічний розвиток будь якої країни неможливий без розвитку людських ресурсів шляхом створення умов кожній особистості для здобуття якісної освіти, зокрема професійної. Здобуття професійних кваліфікацій унормовуються низкою державних законодавчих актів: базовим Законом України «Про освіту», а також законами України «Про фахову передвищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту».

На засіданні Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій, яке відбулося 1 липня 2020 р., виконуючий обов'язки Міністра освіти і науки Сергій Шкарлет презентував план роботи Міністерства на друге півріччя 2020 року, одним із завдань якого у сфері професійної освіти визначено здійснення законодавчого врегулювання створення єдиної системи професійної освіти в Україні.

Об'єднання двох сфер освіти – фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) у єдину систему професійної освіти зумовлені спільними основоположними принципами та завданнями, серед яких провідними є сприяння сталому розвитку суспільства, а, отже, й розвитку економіки держави й регіонів з урахуванням їх особливостей, а також створення умов для здобуття людиною освіти протягом життя.

Реалізація принципу «Освіта впродовж життя» прописана ст. 7 Закону України «Про фахову передвищу освіту»: «Особа може здобувати фахову передвищу освіту на основі ... професійної (професійно-

технічної) освіти». Водночас, цією ж статтею, у пункті 3, зазначено, що «обсяг освітньо-професійної програми фахового молодшого бакалавра на основі професійної (професійно-технічної) освіти... визначається з урахуванням раніше здобутих результатів навчання».

Отже, опановування особою професійних кваліфікацій відповідно до її особистісних потреб набуває неперервного характеру, а врахування раніше отриманих результатів навчання сприяє оптимізації індивідуальної освітньої траєкторії та терміну навчання для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «фаховий молодший бакалавр» за спорідненою спеціальністю.

25 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України Постановою № 519 затвердив нову редакцію Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК), яка гармонізована з Європейською рамкою кваліфікацій. Національна рамка кваліфікацій є системним і структурованим за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. У НРК визначено 8 кваліфікаційних рівнів, кожний з яких характеризується сукупністю компетентностей особи, знань, умінь, навичок та здатностей застосовувати знання. Кожен кваліфікаційний рівень описується відповідним набором дескрипторів, що визначають, з яким рівнем автономності, відповідальності та якої складності завдання може виконувати випускник того чи іншого закладу освіти.

Особливістю 5 рівня НРК є те, що йому відповідають кваліфікації, які можуть отримати здобувачі

професійної (професійно-технічної) освіти, а також фахової передвищої освіти – «фаховий молодший бакалавр». До 5 рівня НРК віднесено також короткий цикл вищої освіти.

Отже, дві сфери: професійної (професійно-технічної) освіти та фахової передвищої освіти, є рівноуповноважені та рівноправні у підготовці кваліфікованих фахівців для різних галузей економіки з освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр». Їх діяльність ґрунтуються на загальних принципах, вимогах до провадження освітньої діяльності та стандартах фахової передвищої освіти.

Кабінет Міністрів України Розпорядженням від 10 червня 2020 р. № 656-р «Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів» визначив графік затвердження регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів, у якому обласні державні адміністрації визначені регіональними замовниками кадрів, а виконавцями замовлення є заклади професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти та вищої освіти, з якими укладено контракт на підготовку фахівців та робітничих кадрів відповідно до регіонального замовлення. При цьому постає проблема узгодженої взаємодії закладів освіти у підготовці фахівців для регіонального ринку праці.

Для успішного соціально-економічного розвитку громад та регіонів винятково важливим є здійснення прогнозування потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях та робітничих кадрах відповідно до їх стратегічних завдань, а також розміщення замовлення на підготовку кадрів у відповідних закладах освіти з метою узгодження пропозиції та попиту на ринку праці, кореляції між ринком праці та системою освіти, реформування системи професійної освіти, стимулювання роботодавців до участі у розвитку професійної освіти.

Аналітичну діяльність щодо назрілих потреб сучасності стосовно ринку праці на державному рівні здійснює Національне агентство кваліфікацій. Водночас, основним джерелом даних з ринку праці є статистична інформація, яка збирається Державною службою зайнятості. Проте вона фрагментарно відображає реальну ситуацію на ринку праці, не надаючи цілісної картини. Саме тому заклади фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, визначаючи свої перспективні можливості, звертаються до регіональних центрів зайнятості щодо потреб економіки області у кваліфікованих кадрах. При цьому, виникає потреба в забезпеченні збалансованості та гнучкості системи підготовки кадрів відповідно до потреб регіонального ринку праці та здійсненні оптимізації мережі професійної освіти державної та комунальної форм власності.

Важливого значення у стратегічному плануванні діяльності закладів освіти також набувають дослі-

дження під назвою «Туринський процес», які здійснюються під егідою Європейського фонду освіти у країнах Південного й Східного Середземномор'я, Західних Балкан й Туреччини, Центральної Азії, країнах Східної Європи, в тому числі, й в Україні.

Мета цих досліджень – зробити професійну освіту і навчання у країнах-партнерах рушієм навчання впродовж життя та сталого розвитку з особливим акцентом на питаннях конкурентоспроможності та згуртованості. За методологією Туринського процесу країни-партнери щодва роки, залучаючи широке коло соціальних партнерів, здійснюють кількісний та якісний аналіз аспектів розвитку людського потенціалу у сфері професійної освіти і навчання, результати якого оприлюднюються та стають джерельною базою для прийняття управлінських рішень.

У 2020 р. МОН України за підтримки програми ЄС EU4Skills з допомогою регіональних навчально (науково)-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти України за певною методологією здійснило аудит регіональних мереж професійної освіти з метою підготовки регіональних оглядів систем професійної освіти, розроблення інтерактивних інструментів візуалізації даних та підготовки у другому півріччі 2020 р. рекомендацій для обласних державних адміністрацій щодо функціонування у регіонах закладів професійної (професійно-технічної) освіти та закладів фахової передвищої освіти.

Наприклад, у Хмельницькій області кваліфіковані кадри за освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр» готують 21 заклад фахової передвищої освіти та 4 заклади професійної (професійно-технічної) освіти для 16 галузей економіки із 42 спеціальностей. Водночас, підготовка кваліфікованих робітників зі 127 робітничих професій здійснюється у 23 закладах професійної (професійно-технічної) освіти та чотирьох фахової передвищої освіти.

Аналіз Класифікатора професій ДК 003:2010 засвідчує, що є можливість забезпечити наступність навчання випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти з отриманих ще з 59 професій за спорідненими спеціальностями у закладах фахової передвищої освіти за умови спільної взаємодії та проведених відповідних заходів щодо провадження освітньої діяльності. Адже досвід підтверджує, що саме ті вступники, які мають високу робітничу кваліфікацію, у майбутньому стають професійними та ефективними організаторами виробництва, менеджерами.

Розуміючи важливість об'єднання зусиль закладів освіти у забезпеченні регіонального ринку праці кваліфікованими фахівцями та налагодження взаємодії, у 2015 році до складу науково-методичної ради Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області було запрошено голову ради директорів ВНЗ І-ІІ

рівня акредитації Н. Трішкіну, директора Хмельницького торгівельно-економічного коледжу КНТЕУ, кандидата педагогічних наук, доцента (нині – викладач коледжу). Це сприяло налагодженню комунікації, взаємодії та консолідації зусиль у підготовці кваліфікованих кадрів для потреб економіки, обміну кращим досвідом щодо впровадження інноваційних педагогічних та виробничих технологій, забезпечення неперервності у здобутті професійної освіти.

Питання, що розглядали на засіданнях науково-методичної ради, є актуальними, а прийняті рекомендації мають практичну значущість для обох сфер освіти. Усі засідання проводили у відкритому режимі, трансливали на заклади професійної (професійно-технічної) освіти, оприлюднено на сайті Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області. Зокрема, аналізувались такі проблеми, як:

- стан та проблеми організації ступеневої професійної освіти;
- роль соціального партнерства у забезпечення якісної підготовки фахівців відповідно до потреб ринку праці;
- організація навчально-виробничого процесу в умовах виробництва;
- забезпечення якості загальноосвітньої підготовки у системі професійної освіти;
- організація виховної роботи у закладі професійної освіти;
- упровадження сучасних педагогічних і виробничих технологій в освітній процес;
- результативність системи профорієнтаційної роботи в закладах професійної освіти області;
- робота психологічної служби щодо здійснення психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу, тощо.

Велике значення для обох сфер освіти має створена педагогами закладів професійної (професійно-технічної) освіти навчальна література, методичні розробки, відеоуроки, відеопрезентації, навчально-педагогічні комплекси тощо, схвалені науково-методичною радою до поширення в закладах освіти. Такий обмін напрацюваннями сприяє взаємозбагаченню педагогічної спільноти регіону та має позитивний вплив на підвищення якості підготовки кваліфікованого виробничого персоналу.

Водночас, представники закладів фахової передвищої освіти брали участь у Всеукраїнській інтернет-конференції «Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти» (20.01.2016 р.); Всеукраїнській вебконференції «Інноваційна особистість педагога закладу професійної освіти – запорука якості підготовки сучасного робітника: методичний аспект» (26.11.2018 р.), організаторами яких був Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області.

ліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області. Педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти брали також активну участь у Науково-практичній конференції «Готельно-ресторанний сервіс та регіональна кухня Поділля», організований Хмельницьким торгівельно-економічним коледжем КНТЕУ.

Науково-педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти висвітлюють свої науково-методичні та практико-орієнтовані педагогічні напрацювання у науковому віснику «Професійна освіта», офіційному виданні Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, а також мають можливість підвищення кваліфікації за ліцензованими освітніми програмами у нашій установі.

На Хмельниччині також практикується спільна робота щодо виявлення та підтримки обдарованої молоді. Цьому сприяють проведені за участю роботодавців регіону обласні конкурси за фахом: Подільський відкритий конкурс науково-технічних робіт учнів та студентів «Енергоефективність у промисловості, сільському, міському та домашньому господарстві»; фаховий конкурс за ініціативи та підтримки Подільської гільдії кулінарів «Кращий кухар-юніор Поділля». Переможцями цих конкурсів стають і учні, і студенти, розділяючи спільну радість відзначення кращих творчих робіт. Результати конкурсів оприлюднюються на офіційних сайтах установ, у соціальних мережах та сприяють популяризації професійної освіти.

Завдяки злагодженій співпраці двох освітніх систем у регіоні замість нездорової конкуренції відбувається процес формування відповідного інформаційного освітнього фахового середовища, яке об'єктивно має становити інтерес як для діяльності старшої загальноосвітньої школи професійного спрямування, так і для вищих навчальних закладів.

Започаткування такої співпраці обох сфер освіти має свої позитивні результати: щорічно 10–12 % випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти Хмельницької області на основі здобутої повної середньої освіти та робітничої кваліфікації вступають на навчання до закладів фахової та вищої освіти. Зокрема, у 2019 р. 199 випускників профтехосвіти Хмельниччини продовжили навчання у закладах фахової передвищої освіти та 74 випускники на основі результатів незалежного зовнішнього оцінювання – у закладах вищої освіти.

Отже, співпраця закладів професійної та фахової передвищої освіти створює умови для особистості у створенні нею власної освітньої траєкторії відповідно до професійних інтересів та здібностей, сприяє підготовці вмотивованого висококваліфікованого персоналу для економіки та потребує здійснення законодавчого врегулювання з метою створення єдиної системи професійної освіти.

УДК 377-05:[364:159.9]

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК НАПРЯМ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ УЧНЯМ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Ірина ТКАЧУК, кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії прикладної психології освіти Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України, м. Київ

Висвітлено проблеми психосоціальної допомоги учням закладу професійної освіти. Визначено зміст, завдання та засоби психологічного супроводу професійного самовизначення учнів, які пережили кризові життєві події внаслідок військових дій.
Ключові слова: психосоціальна підтримка, заклади професійної освіти, професіональне самовизначення, професіональна орієнтація.

Iryna TKACHUK

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AS A DIRECTION OF PSYCHOSOCIAL ASSISTANCE TO STUDENTS IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTION

This article highlights the problem of psychosocial assistance to students in vocational education institutions. The content, tasks, and means of psychological support for the professional self-determination of students who have experienced crisis events as a result of military actions have been determined.

Keywords: psychosocial support, vocational education institutions, professional self-determination, vocational guidance.

Постановка проблеми. Тривалий військовий конфлікт на території України і спричинена ним психічна травматизація дорослих і дітей призвели до нових потреб щодо надання психосоціальної допомоги населенню. Це зумовило необхідність створення нових підходів у психосоціальній роботі з постраждалими, а особливо з дітьми й підлітками, як найвразливішою категорією населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз публікацій з теорії і практики психосоціальної допомоги постраждалим від травматичних подій (С. Богданов, О. Бондаренко, Я. Дубініна, Дж. Пірс, Л. Сафонова, Т. Титаренко, В. Панок та ін.) дає можливість встановити, що більшість науковців розуміють цей термін як вид професійної підтримки людини або сім'ї в період життєвої кризи.

За визначенням Я. Дубініної, основними завданнями психосоціальної допомоги мають бути: розширення діапазону соціальних і особистісних ресурсів людини для самостійного розв'язання проблем і подолання труднощів, які в неї виникають; актуалізація творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних можливостей людини, необхідних для виходу з кризового стану; стимулювання самоповаги і впевненості [1].

Головною метою психосоціальної допомоги дітям і підліткам, які пережили травмуючі події внаслідок військових дій, у закладі освіти, на думку науковців Українського науково-

методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України практичної психології і соціальної роботи, є сприяння збереження їх у статусі продуктивного суб'єкта діяльності, особистості та індивідуальності, здатної до позитивної взаємодії зі світом, людьми і собою. Зазначена мета досягається шляхом вирішення таких завдань: сприяння стабілізації емоційного стану та раціональному сприйняттю власної життєвої ситуації; формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій; активізація процесів самопізнання, самоприйняття, саморегуляції і самоконтролю; надання допомоги у побудові позитивного образу майбутнього; сприяння прийняттю на себе відповідальності за власне майбутнє; розвиток соціальної компетентності та соціальної активності, оволодіння стратегіями успішної поведінки; формування спрямованості на особистісний розвиток і соціальну самореалізацію. Одним із найважливіших засобів соціальної і психологічної реабілітації учнів старшого підліткового і молодшого юнацького віку, що опинилися у складних життєвих обставинах, яку можуть забезпечити працівники психологічної служби закладів освіти у своїй повсякденній роботі – це психологічний супровід їхнього особистісного і професійного самовизначення [2].

Мета статті – визначити зміст, завдання та засоби психологічного супроводу професійного самовизначення учнів закладу професійної освіти, які пережили кризові життєві події внаслідок військових дій.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел та узагальнення результатів, проведений нами упродовж 2016–2018 рр., дав змогу сформулювати висновок про те, що обов'язковими умовами психологічного супроводу професійного самовизначення учнів старшого підліткового і молодшого юнацького віку, які пережили травмуючі події, є такі: зміст психологічного супроводу цього процесу має будуватися з урахуванням особливостей ситуації, у якій учні опинилися; психологічний супровід, передусім, має орієнтуватися на особистісний розвиток учнів, як суб'єктів діяльності, здатних до побудови образу власного професійного майбутнього і вирішення практичних завдань його досягнення; на протигагу характерному для учнів згаданої категорії песимістичному баченню власного майбутнього, особливу увагу треба приділяти сприянню їхній оптимістичній налаштованості у побудові життєвих перспектив, формуванню спрямованості на майбутню професійну успішність [3].

Характеризуючи зміст психологічного супроводу професійного самовизначення учнів, що мають травматичний досвід, варто зазначити, що основу для побудови образу власного професійного успіху складають уявлення людини про обрану або ж бажану професійну сферу. Складовими цього уявлення є знання про зміст та умови праці за професією, стан і перспективи розвитку обраної професії на ринку праці, вимоги професії, що висувуються до особи, яка бажає нею оволодіти (вимоги до фізичних даних, психологічних якостей).

У профорієнтаційній діяльності молода людина зустрічає різноманітні труднощі і проблеми, деякі з них вона успішно долає, а деякі – ні. Переживання, позитивні або негативні, викликані успіхом або невдачею, створюють напруженість для учня, і від того, яким чином відбудеться розв'язання цієї проблеми, залежить напрям подальшої діяльності молодої людини; чи буде він спрямований на успіх або на невдачу. Тому психологу, який працює з учнями, що пережили кризові життєві події, варто особливі зусилля спрямовувати на такі напрями: формування адекватної самооцінки; формування реалістичного рівня домагань та відпрацювання реалістичного цілевизначення; корекції поведінки після невдачі, тобто розвитку тенденції повернення до вирішення завдання, у якому вони зазнали невдачі; навчання конструктивній атрибуції своїх успіхів і невдач; розвиток почуття підконтрольності ситуації, що складається, впевненості в тому, що багато чого залежить від самої особи.

Молодій людині, що самовизначається також необхідна допомога у формуванні професійних намірів, які передбачають не тільки постановку мети, а й розмірковування над способами її досягнення, тобто програмою досягнення успіш-

ного професійного майбутнього. Для досягнення терапевтичного ефекту в роботі із зазначеною категорією учнів недостатньо лише сформувати в них відповідну мотивацію. Важливо залучити їх у безпосередню практичну діяльність професійної спрямованості.

Успішно вирішувати практичні профорієнтаційні завдання молоді люди зможуть лише за умови ефективного їх планування, яке передбачає конкретизувати поточні завдання, деталізувати та розподілити у часі. Планування профорієнтаційної діяльності дасть змогу учням сформувати необхідні навички, які, безумовно, стануть їм у нагоді в майбутньому для успішної реалізації професійних проєктів.

Починаючи діяльність, пов'язану з вирішенням практичних профорієнтаційних завдань, учень має самостійно зорієнтуватися в ситуації, оволодіти необхідними знаннями, правильно визначити мету (відповідно до наявної ситуації, яка визначає реальність і її досягнення), деталізувати конкретні способи і засоби власної діяльності. Виконуючи дію, він або досягає мети, або зустрічається з різного роду проблемними ситуаціями, і самостійно або з допомогою дорослих їх долає. І від того, чи буде ним зафіксовано досвід розв'язання проблеми, залежатиме його подальший поведінковий сценарій у подібних ситуаціях. Учень може розгубитись і знову звернутися за допомогою дорослих, а може згадати алгоритм вирішення такої проблеми і використати його в аналогічній ситуації.

Отже, саме через ситуації, у яких молода людина є суб'єктом профорієнтаційного процесу, здійснює свідомі дії і вчинки, планує і регулює власну діяльність і рухається до визначеної мети відбувається корекційний вплив, гармонізується така важлива частина особистості учня, як «Я-концепція».

На основі цього можна сформулювати висновок, що змістом психологічної допомоги у професійному самовизначенні молодих людей, що пережили кризові життєві події – є сприяння їхній цілеспрямованій діяльності, яка спрямована на: формування власного уявлення про особистий успіх в обраній професійній сфері; на конструювання індивідуального професійного, соціального та особистісного успішного професійного проєкту; активізацію на підставі набутого досвіду рефлексії власної стратегії і способів практичної реалізації проєкту досягнення професійного успіху [3].

Реалізація цього змісту має відбуватися в процесі виконання таких психолого-педагогічних завдань: активізація пізнавально-пошукової профорієнтаційної діяльності учнів; допомога учням у створенні особистих професійних планів; забезпечення підтримки і організація рефлексії профорієнтаційної діяльності учнів. Реалізувати визна-

чені зміст і завдання психологічного супроводу професійного самовизначення учнів, що зазнали травматичного досвіду внаслідок військових дій, можливо різними шляхами, використовуючи різні форми і методи профорієнтаційної роботи. Ефективним засобом для вирішення першого з визначених завдань є профорієнтаційні тренінги.

Вирішення другого завдання – допомоги учням у створенні особистих професійних планів, здійснюється практичним психологом, переважно, у процесі професійного консультування. Важливою складовою частиною професійної консультації є психодіагностика. Одним із завдань психодіагностичного обстеження, яке є особливо актуальним для роботи з учнями, що пережили травмуючі події внаслідок військових дій, – виявити, що їм заважає створювати успішну профорієнтаційну стратегію. Варто наголосити, що у кожного учня, який пережив кризову життєву подію, ці проблеми мають свою специфіку, яка зумовлена індивідуальними та віковими особливостями, статтю, соціальною ситуацією та життєвим досвідом.

У якості підґрунтя для створення індивідуально орієнтованої корекційно-розвиткової програми для учнів, які пережили травмуючі події, нами запропоновано діагностичну програму. Ця програма також допоможе забезпечити контроль за динамікою корекційного процесу та оцінити його ефективність. Програма охоплює три блоки: когнітивний; мотиваційний і діяльнісно-результативний.

Методики когнітивного блоку спрямовані на виявлення в учнів ступеня ґрунтовності знань про умови досягнення професійного успіху в обраній сфері діяльності, це: опитувальник «Професійні наміри» (автор: Е. Зеєр), шкали: знання про професії; оцінка своєї придатності до професії; методика «Готовність до вибору професії» (автор: А. Чернявська), шкала «інформованість»; анкета «Професійний успіх» (автор: І. Ткачук) [3].

Мотиваційний блок представлений методиками, спрямованими на виявлення дієвості наміру реалізувати власний проект успішного професійного майбутнього (привабливість образу майбутнього професійного успіху; оптимістичний стиль атрибутів в профорієнтаційній діяльності; намір виконувати діяльність пов'язану з майбутньою професією згідно з визначеним стандартом). Методика «Готовність до вибору професії» (автор: А. Чернявська), шкали: «Автономність»; «Прийняття рішення»; «Емоційне ставлення»; методика діагностики мотивації до успіху та методика діагностики мотивації до уникнення невдач (автор: Т. Елерс); методика РСК (рівень суб'єктивного контролю) (автор: Е. Бажін, Е. Голинкіна, Л. Еткінд); методика дослідження самооцінки Дембо-Рубінштейн (модифікація І. Ткачук); опитувальник «Професійні

наміри» (автор: Е. Зеєр), шкали «Життєві плани»; «Захоплення і професійні наміри».

Діяльнісно-результативний блок спрямований на виявлення в учнів ступеня розвитку вмінь та важливих якостей, необхідних для організації, рефлексії та регуляції власної профорієнтаційної активності (активність у вирішенні актуальних профорієнтаційних завдань; уміння планувати й організовувати діяльність у контексті обраної професії; рефлексія і регуляція власної профорієнтаційної активності) представлений такими методиками: методика «Готовність до вибору професії» (автор: А. Чернявська) шкала «Планування»; експертна педагогічна оцінка, анкета «Вміння та важливі якості, необхідні для профорієнтаційної діяльності» (автор: І. Ткачук) [3].

Варто наголосити, що психологічний супровід професійного самовизначення учнів, які опинилися у складних життєвих обставинах, передбачає допомогу їм не лише у визначенні мети, а й в організації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для її досягнення, за умови, що весь процес супроводу при цьому буде заснований на активності самого учня, який здійснює реальні дії, регульовані ним самим, а не дорослим. Тільки за цієї умови можуть бути успішно вирішені питання корекції та особистого розвитку молодшої людини.

Висновки. У статті визначено зміст, завдання та засоби психологічного супроводу професійного самовизначення учнів закладу професійної освіти, які пережили кризові життєві події внаслідок військових дій. Представлена робота не вичерпує всіх необхідних аспектів психосоціальної допомоги учнів закладу професійної освіти, які пережили травмуючі події внаслідок військових дій. Подальших досліджень потребує питання створення у закладі професійної освіти системи допомоги учням, які пережили травмуючі події, на основі взаємодії працівників психологічної служби з педагогами, батьками учнів та всіма інституціями, дотичними до організації допомоги людині у кризовій ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубініна Я. П. Оволодіння технологіями психосоціальної допомоги як складова професійної підготовки фахівця з соціальної роботи / Я. П. Дубініна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10251/1/131-132.pdf>
2. Науково-методичні засади надання психосоціальної допомоги дітям, котрі опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / [В. Г. Панок, І. І. Ткачук, В. Д. Острова та ін.]. // Педагогіка і психологія. – 2019. – Вип. 2 (103). – С. 64 – 71.
3. Ткачук І. Психологічний супровід особистісного і професійного самовизначення старшокласників, що опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових конфліктів / І. Ткачук. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. – 78 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Світлана МОСЕЙЧУК, директор Державного навчального закладу «Центр сфери обслуговування м. Житомира», м. Житомир

Розглянуто шляхи оновлення змісту, умови підвищення якості навчально-професійної підготовки робітників готельно-ресторанної сфери у ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира». Розкрито особливості процесу становлення кваліфікованих робітників, визначено важливі чинники, які впливають на формування професійних і ключових компетентностей здобувачів освіти.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, конкурентоспроможність, освітні інновації, навчально-виробничий процес, модульно-компетентнісний підхід, педагогічні, виробничі технології, професійні кваліфікації, елементи дуальної форми навчання, проектно-цільова організація освітнього процесу, платні послуги, Центр професійної кар'єри.

Svitlana MOSEYCHUK

INNOVATIVE PROJECTS IN THE TRAINING OF HOTEL AND RESTAURANT SPECIALISTS

Submitted the innovative ways of principal, conditions of quality raising in teaching and training the specialists of hotel and restaurant business at State Educational Establishment «Zhytomyr Centre of Service Area». Revealed the formation peculiarities of a qualified worker. Determined the important factors to influence the formation of professional and key competences of applicants of education.

Keywords: organizational-pedagogical conditions, competitiveness, educational innovations, educational-production process, module-competence basis, pedagogical and production technologies, professional qualifications, elements of dual form of training, project-oriented educational process, paid services, the Center of Professional Career.

Конкурентоспроможність закладів професійної (професійно-технічної) освіти далі (ЗП(ПТ)О) на ринку освітніх послуг, а здобувачів освіти – на ринку праці, значною мірою залежить від застосування освітніх інновацій, високого професіоналізму педагогічного колективу, наближення освітнього процесу до умов сучасного виробництва через упровадження сучасних педагогічних і виробничих технологій. Це спонукає педагогічний колектив ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» до пошуку таких форм і методів трансляції знань, організації навчально-виробничого процесу, оновлення структури професійного навчання, які дають змогу забезпечити належну якість підготовки кваліфікованого робітника.

Вивчивши ринок праці та ринок освітніх послуг у м. Житомирі та області, враховуючи збільшення мережі місць відпочинку, нарощування темпів розвитку харчової галузі, активний розвиток малого та середнього бізнесу, необхідність створення привабливої виробничої, обслуговуючої, соціальної інфраструктури, перспективу майбутнього Житомирщини, позитивну динаміку темпів виробництва та розвитку соціальної сфери, потреби регіону

© Мосейчук С., 2020

у кваліфікованих робітниках, за останні роки в ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» введено та проліцензовано 31 професію за такими видами підготовки: первинна професійна підготовка, професійно-технічне навчання, перепідготовка безробітних.

Підготовка за професійними кваліфікаціями кухар 3, 4 розряду, офіціант 3, 4 розряду, кондитер 4 розряду, бармен 4 розряду, майстер ресторанного обслуговування 5 розряду, пекар 2 розряду, адміністратор, порт'є, агент з організації туризму ґрунтується на компетентнісному підході з урахуванням галузевих та регіональних особливостей, структурується за модульним принципом.

Оновлення змісту професійної підготовки у закладі здійснюється на модульно-компетентнісній основі з системним застосуванням інноваційних практико-орієнтованих педагогічних і сучасних виробничих технологій. Будь-яка професійна діяльність передбачає певні компетентності, які в сукупності забезпечують ефективне здійснення діяльності суб'єктом праці. Сучасна індустрія гостинності знаходиться у стані постійного розвитку, упровадження інновацій і вимагає від випускника не тільки суто професійної компетентності, а й розвинених навичок фахівця інноваційного

типу: креативності, комунікабельності, критичного мислення, вміння комплексно вирішувати проблеми і приймати рішення, готовності до постійного вдосконалення і професійного зростання.

Успішний розвиток цих навичок неможливий без розуміння здобувачами освіти необхідності сучасних знань, умінь, навичок, зацікавленості, творчого підходу, застосування теоретичних знань у практичній діяльності, орієнтації на практичний результат. Важливим чинником, що впливає на формування професійних і ключових компетентностей фахівця, є запровадження педагогами ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» сучасних методик професійного навчання з використанням методів бесіди, діалогу, ситуативних вправ, ділових, рольових ігор, тестування, творчих проєктів; організація і проведення різного виду практичних занять: семінарів, тренінгів, майстер-класів. Ми практикуємо професійні та мотивуючі майстер-класи від успішних фахівців-практиків, тренінги з розвитку професійних, особистісних, підприємницьких компетентностей, запрошуємо провідних працівників галузі міста й області.

Становлення фахівця готельно-ресторанної справи у ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» відбувається у декілька етапів. Результатом першого є професійна самовизначеність, другого – навченість, що становить «ядро» професії, третього – умілість, що є першим рівнем професійної майстерності. Головним результатом усього розвитку є не сума знань, умінь, навичок, а володіння професійними та ключовими компетентностями, спроможність максимально ефективно користуватися ними в обраній професії. Рівень сформованості цих компетентностей і реалізація їх у виробничій професійній діяльності є показником якості навчання, забезпечує здобувачеві освіти (випускнику) успіх, саморозвиток, повагу в колективі, кар'єрне зростання.

Необхідною умовою запровадження інновацій, формування нового іміджу професійних кваліфікацій, підвищення якості професійної підготовки є модернізація матеріально-технічної бази Центру, яка є предметом гордості усіх працівників нашого закладу. Здобувачі освіти готельно-ресторанного напрямку отримують якісну професійну підготовку в сучасних кабінетах, кухнях-лабораторіях з дегустаційними залами, відпрацьовують уміння в майстернях служби прийому та розміщення відвідувачів готелю, технології управління персоналом, навчально-тренувальному готелі-гостелі «Саквояж», розрахованому на 24 місця, навчально-тренувальному барі «Анту-

ріум», навчальному туристичному агентстві, навчально-тренувальній лабораторії організації обслуговування, які входять до складу НПП готельно-ресторанної справи, одним з напрямів діяльності якого є удосконалення практичної підготовки здобувачів освіти.

З метою наближення освітнього процесу до умов сучасного виробництва упроваджуємо в освітню діяльність сучасні методики професійного навчання, інноваційні педагогічні і виробничі технології, високотехнологічне обладнання, комп'ютерне програмне забезпечення. Тільки за три останні роки матеріально-технічна база професій готельно-ресторанного напрямку поповнилася пароконвекційною піччю, спіральною тістомісильною машиною, пекарською двокамерною шафою, електричною плитою ПЕ-4, холодильною шафою, жаровою кондитерською шафою, мікрохвильовою піччю, пральними машинами, телевізорами, міксерами, фритюрницями, млинницями, блендерами, коктейлезбивачами тощо.

У ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» працюють висококваліфіковані педагогічні працівники, які забезпечують повноцінне запровадження новітніх технологій в освітній процес. Але навіть за цих умов заклад професійної (професійно-технічної) освіти не може підготувати робітника, який міг би працювати за сучасними технологіями без набуття додаткових, украй актуальних знань, безпосередньо на виробництві. Саме тому існує тісний зв'язок між нашим закладом освіти і сучасним виробництвом. З 2017 р. у ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» запроваджуються елементи дуальної форми навчання з професії пекар, а з 2019 року – з професій офіціант, кондитер.

Іще одним засобом модернізації професій, актуальною формою інноваційної діяльності є проєкти. Сьогодні педагоги та здобувачі освіти є учасниками і свідками того, як конкретна інноваційна діяльність стає традицією. ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» першим в області і в Україні перейшов на проєктно-цільову організацію освітнього процесу і 15 років систематично і комплексно здійснює психолого-педагогічне, професійно-виробниче, методичне проєктування діяльності. За цей час було реалізовано більше 60 загальних і 150 практико-зорієнтованих творчих проєктів.

Проєктна діяльність створює умови для розвитку комплексу компетентностей, необхідних для професійного зростання. Компетентності визначають професійний рівень, здатність генерувати ідеї, працювати в команді, креативно мислити, здійснювати вибір і приймати рішення, уміння презентувати себе, навчатися

впродовж життя. Особливої актуальності набувають проєктні технології ще й тому, що в ході реалізації проєктів розкриваються індивідуальні здібності, формуються дослідницькі, комунікативні та інші уміння й навички, відбувається формування фахівця нового типу. Цікавими, актуальними для здобувачів освіти виявилися професійно-спрямовані проєкти «Професіонал», «Центр професійної кар'єри» «Студія кулінарного дизайну», «Сучасні технології обслуговування», «Відродження українських традицій випікання хліба».

Застосування інноваційних технологій і методів навчання, які забезпечують формування у здобувачів освіти цілісної системи компетентностей у професійній сфері діяльності, наближення освітнього процесу до умов сучасного виробництва, зростання рівня професіоналізму здобувачів освіти обумовили ще один напрям діяльності НПП готельно-ресторанної справи – надання платних послуг населенню, а саме:

- виробництво та реалізація продукції громадського харчування, організація її споживання (виготовлення кулінарних напівфабрикатів, кондитерських, хлібо-булочних виробів, приготування комплексних обідів та організація споживання, кейтерингове обслуговування урочистих заходів і подій, сервірування тематичних столів тощо);

- готельні послуги (розміщення в номерах категорії «стандарт» та готелі навчально-тренувального готелю-гостелю «Саквож» з наданням додаткових послуг: сніданок у готелі, перукарські, візажні, манікюрні, педикюрні, комп'ютерні послуги, ремонт одягу, заняття у тренажерному залі).

Досвід роботи у цьому напрямі переконливо свідчить, що надання платних послуг населенню сприяє зростанню фахової майстерності здобувачів освіти та престижності професій готельно-ресторанної індустрії. Важливою складовою діяльності Центру сфери обслуговування м. Житомира, ефективним засобом організації профорієнтаційної роботи є Центр професійної кар'єри. Мета діяльності Центру – надання інформації про конституційні права молоді та випускників закладу освіти, активізація власних зусиль молоді щодо вирішення проблем зайнятості, формування активної життєвої позиції, сприяння розвитку підприємницької ініціативи, розширення спектру методів пошуку роботи та підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці, їх працевлаштування.

Працюючи за п'ятьма напрямками, Центр професійної кар'єри проводить аналіз соціально-професійного середовища, моніторинг ринку

праці щодо фахівців, яких готує заклад освіти, моніторинг працевлаштування та закріплення випускників на робочих місцях (моніторинговий напрям); тренінги, ділові ігри, лекції, діалоги (з обговоренням та самоаналізом) для педагогів і здобувачів освіти (навчально-тренінговий напрям); організовує зустрічі-спілкування роботодавців з випускниками, профорієнтаційну роботу з учнями шкіл, Дні кар'єри, Дні відкритих дверей, майстер-класи, екскурсії тощо (напрямок організації профорієнтаційної роботи); співпрацю з роботодавцями з питань проходження виробничої практики, працевлаштування, анкетування роботодавців та здобувачів освіти за результатами проходження виробничої практики тощо (напрямок організації виробничого навчання та практики); інформаційно-консультативну підтримку молоді у пошуку роботи, започаткуванні власної справи, консультативну підтримку психолога, юриста, бізнес-консультанта, розробляє інформаційні матеріали (буклети, довідники, презентації), формує бази даних підприємств, бази вакансій, матеріали для ЗМІ та вебсайту (інформаційно-консультативний напрям).

За планом роботи Центру професійної кар'єри для здобувачів освіти з професій сфери обслуговування було проведено заняття з елементами тренінгу «Самопрезентація: як справити перше враження», «Конструктивне вирішення конфліктів», «Мистецтво спілкування», «Я – особистість», «Основи лідерства»; ділові та рольові ігри «Проходження співбесіди», «Я і конфлікт», «Лабіринти спілкування», «Закон і ми» (законодавчі аспекти працевлаштування); практичні роботи «Пошук вакансій у мережі Internet», «Техніки пошуку роботи»; майстер-класи «Складаємо резюме», «Співбесіда з роботодавцем», «Самопрезентація».

Отже, Центр професійної кар'єри – це помічник здобувачів освіти у побудові успішної кар'єри та надійний партнер роботодавців у формуванні якісного кадрового резерву. Створення відповідних організаційно-педагогічних умов в сучасному освітньому середовищі нашого закладу обумовило можливість реалізації мети діяльності ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира»:

- надання конкурентоспроможних освітніх послуг;

- підготовка компетентного, висококваліфікованого робітника з необхідним набором особистісних якостей, що оптимально задовольняють потреби ринку й суспільства;

- підготовка конкурентоздатних випускників, які адаптовані до швидкозмінних вимог суспільства.

УДК 377

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Веронія МАРТИНЮК, кандидат педагогічних наук, доцент, викладач Чернівецького вищого комерційного училища Київського національного торгово-економічного університету, м. Чернівці;

Галина СТАНКО, кандидат економічних наук, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, м. Чернівці

Схарактеризовано особливості регіонального ринку праці. Досліджено динаміку попиту і пропозиції на ринку праці для випускників ЗПТО. Визначено стратегічну мету взаємодії ринку праці та ринку надання освітніх послуг системи ЗПТО на регіональному рівні.

Ключові слова: ринок праці, ринок надання освітніх послуг, випускник ЗПТО, працевлаштування.

Veronika MARTYNIUK, Halyna STANKO

THE IMPACT OF THE REGIONAL LABOR MARKET ON THE QUALITY OF TRAINING THE YOUTH FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

The article deals with the problem of the regional labour market characteristics and its influence on the VET market. The labour market' supply and demand dynamics when applied to a VET graduates' preparative for professional activity is outlined. Strategic objectives of correlation between the labour market and VET market are identified.

Keywords: Labour market, VET market, VET graduates' preparative, regional employment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За професійно-кваліфікаційною ознакою ринок праці поділяють на ринки за професіями, спеціальностями та рівнем освіти. Ринок праці в Україні формується відповідно до світових та загальнодержавних викликів, які неупинно видозмінюються. У цьому контексті очевидно, що якісна підготовка учнів ЗП(ПТ)О до професійної діяльності, а також їхнє успішне працевлаштування є залежними від вимог, пропозицій і потреб національного та європейського ринків праці.

Звернемо увагу, що, відповідно до статистичних даних [8], упродовж років в Україні лише незначна кількість випускників шкіл планують здобувати професійно-технічну освіту, більшість орієнтується на заклади вищої та передвищої освіти. Це може означати, що українські абітурієнти не вважають професійно-технічну освіту в Україні престижною і перспективною, адже здобувачі освіти системи ЗП(ПТ)О змушені:

- навчатися на застарілому обладнанні;
- здобувати професії, які у перспективі не матимуть попиту на сучасному ринку праці;
- залежати від рівня довіри роботодавців до якості освіти випускників цих закладів;
- задовольняти вимоги і умови успішного працевлаштування;
- залежати від ситуативних коливань попиту і пропозиції на ринку праці.

© Мартинюк В., Станко Г., 2020

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему співвідношення ринку праці та ринку освітніх послуг України досліджували С. Грінєвська, О. Грішнова, О. Дяків, О. Каменська, О. Мартякова, Н. Мосьпан, О. Новіков, І. Петрова, Г. Решетова, Н. Сапельнікова, Ю. Тарасенко, А. Ткачук, Л. Шевченко, Г. Ярошенко, та ін. Питання обґрунтування доцільності спеціальної підготовки кадрів, визначення її змісту, форм, методів, умов підготовки випускників до професійної діяльності з урахуванням специфіки професійної діяльності та потреб ринку праці висвітлено у працях Н. Ничкало, І. Зязюна, В. Антонюк, Є. Барбіної, Г. Васяновича, В. Дружиніної, В. Ковальчука, В. Костюченка, В. Лозової, В. Луначека, Н. Лисенкової, М. Романішиної, Т. Рогової, О. Романовського та ін.

Звертаємо увагу, що Європейський центр розвитку професійної освіти – Cedefop (European Center for the Development of Vocational Training) – опублікував звіт «Прогноз навичок: тенденції та виклики до 2030 року», у якому описуються тенденції розвитку робочої сили в Європі та прогнозуються невідповідності кваліфікацій і навичок потребам ринку праці на період до 2030 року [11]. У звіті наголошується, що для конкурентних ринків праці ключовим чинником є інвестування у професійні компетентності громадян та здобувачів освіти.

Проблему кореляції понять «ринок праці» та «ринок освітніх послуг ЗП(ПТ)О» ґрунтовно до-

сліджує В. Радкевич [6]. Вона наголошує на доцільності застосування компетентнісного підходу до підготовки випусників ЗП(ПТ)О, оскільки ця методологія ґрунтується на підвищенні соціальної активності, конкурентоспроможності й професійної мобільності кваліфікованих робітників, особливо в умовах постійного зростання конкурентності на ринку праці.

У публікаціях Л. Ільч [2; 3] знаходимо узагальнення щодо неузгодженості між попитом на кваліфікації та їх пропозицією на ринку праці. Науковець досліджує явище дисбалансу в освіченості та кваліфікації робітників на рівні підприємства та його вплив на продуктивність. Л. Ільч вважає, що для уникнення цієї неузгодженості (дисбалансу) необхідна консолідація зусиль усіх стейкхолдерів за такими напрямками:

- а) удосконалення статистичного обліку розподілу робочої сили за професіями та кваліфікаціями;
- б) узгодження професій та напрямів підготовки;
- в) затвердження оновлених професійних стандартів;
- г) створення єдиної інформаційної бази та методичного забезпечення для прогнозування попиту й пропозиції на професійні компетентності [2; 3].

Науковиця пов'язує проблеми дисбалансу на ринку праці з невідповідністю змісту системи професійної освіти сучасним вимогам економіки.

Важливими для нашого дослідження були роботи Т. Рогової [7], яка вивчає основні тенденції та перспективи розвитку ринку освіти в Україні в умовах ринкової трансформації суспільства; формулює рекомендації щодо гуманізації та гуманітаризації освітньої сфери з метою підвищення якості підготовки фахівців. Проте, звернемо увагу, що дослідниця висвітлює проблеми професійної освіти загалом у державі та у закладах вищої освіти зокрема.

Мета статті – виявити вплив попиту і пропозиції на регіональному ринку праці на підготовку випусників ЗП(ПТ)О до професійної діяльності.

Досягненню означеної мети сприятимуть такі завдання:

- ідентифікувати характерні особливості ринку праці на рівні регіону (Чернівецька область);
- встановити і описати динаміку попиту і пропозиції на ринку праці для молоді (вікова група – до 35 років) за освітою (випусники ЗПТО);
- виявити причини та можливі наслідки поширення неформальної зайнятості молоді;
- конкретизувати стратегічну мету взаємодії ринку праці та ринку надання освітніх послуг системи ЗП(ПТ)О на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи результати наукових пошуків,

здійснених низкою українських науковців [4; 5; 8; 9] на макро- і мікрорівнях, зосередимо дослідження на мікрорівні, а саме на вивченні ринку праці Чернівецької області.

Враховуємо, що на загальнодержавному рівні (макрорівень) стратегічними цілями розвитку сучасної системи професійної освіти вважають [7]: формування ефективного, конкурентоспроможного ринку освітніх послуг; забезпечення підтримки пріоритетних напрямів підготовки професійних кадрів; створення умов для безперервної освіти фахівців упродовж всієї трудової діяльності. Оскільки ринок праці передбачає залучення молодих фахівців до функціонування економіки всієї країни, то вирішення питання підготовки випусників ЗП(ПТ)О до професійної діяльності передусім відбувається на регіональному рівні, тобто на мікрорівні.

Розглянемо ситуацію на ринку праці Чернівецької області, а саме попит і пропозицію у розрізі робітничих професій та видів діяльності (мал. 1).

Мал. 1. Динаміка безробіття у Чернівецькій області, 04.2017 – 04.2020 рр. [складено автором за даними державної служби зайнятості у Чернівецькій області]

Порівнюємо показники квітня 2019 р. з квітнем 2020 р. За професійними групами у 2019 р. (станом на квітень) з-поміж зареєстрованих безробітних переважали: робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (18,4 %), представники найпростіших професій (14,1 %), законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (12,8 %); працівники сфери торгівлі та послуг (12,6 %).

За професійними групами у 2020 р. (станом на квітень) з-поміж зареєстрованих безробітних переважали: робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (20,1 %), працівники сфери торгівлі та послуг (13,5 %), представники найпростіших професій (13,1 %), кваліфіковані робітники з інструментом (12,4 %).

За професійними групами найбільший попит роботодавців у 2019 р. спостерігався на кваліфі-

Таблиця 1

Динаміка руху випускників ЗП(ПТ)О Чернівецької області у 2019 р.

	Кількість випускників 2019 року	Працевлаштовані	Продовжують навчання	Призвані на військову службу	Непрацевлаштовані
Всього по області	2262	1863	117	28	254

кованих робітників з інструментом (27 %), робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (20,8 %), робітників найпростіших професій (11,9 %).

За професійними групами найбільший попит роботодавців у 2020 р. спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (31,2 %), робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (17,2 %), фахівців (14,6 %). Очевидно, що у 2020 р. ринок праці Чернівецької області потребує молодих кваліфікованих робітників, тобто випускників ЗП(ПТ)О.

Для отримання цілісної картини попиту і пропозиції ринку праці досліджуваного регіону розглянемо кількісні показники руху випускників ЗП(ПТ)О, поданих у табл. 1.

Як бачимо, у 16 закладах професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької області, відповідно до державної статистичної звітності за 2018/2019 навчальний рік (форма № 1), непрацевлаштовано 254 особи, що становить 11,23 % від загальної кількості випускників ЗП(ПТ)О регіону у 2019 р.

Врахуємо, що працевлаштування випускників системи ЗП(ПТ)О – це сукупність соціально-економічних та інституційно-правових заходів, що реалізуються за безпосередньої активної участі молоді, відповідних державних та недержавних органів і спрямовані на:

- забезпечення ефективної зайнятості та гідних умов праці для молоді;
- створення передумов для її розвитку і вдосконалення відповідно до вимог ринку праці [10].

Проте, як зауважує Л. Лавриненко [5], гарантоване працевлаштування усіх випускників не відповідає принципам ринкової економіки. Роботодавець має право вибрати кращого фахівця, оскільки йому доведеться вкладати кошти в удосконалення професійних компетентностей робітника, щоб підвищити рівень прибутковості свого бізнесу. Очевидно, що держава не має «нав'язувати» випускників закладів професійної

освіти роботодавцю. Завдання держави – максимально сприяти конкурентоспроможності випускників ЗП(ПТ)О на ринку праці.

Надзвичайно важливо психологічно підготувати здобувача освіти ЗП(ПТ)О до конкуренції на ринку праці. Науковець І. Гриценко, аналізуючи емпіричні результати опитування щодо ставлення випускників ЗП(ПТ)О до професійної кар'єри, встановила, що у колі їх суб'єктивних потреб:

- а) достовірна інформація про кар'єрне зростання;
- б) успішне працевлаштування на ринку праці;
- в) ідеалізоване бажання швидко збудувати власну кар'єру [1].

Однак, усвідомлення диспропорції між бажаним і наявним не завжди спонукає випускників ЗП(ПТ)О до дії, оскільки вони відчують невпевненість у своїх силах; недостатньо усвідомлюють рівень якості отриманих професійних компетентностей; не знають шляхів і способів побудови успішної професійної кар'єри.

Нестача професійного досвіду, матеріальні проблеми, психологічний дискомфорт через відсутність роботи й неможливість налагодити стабільний спосіб життя спонукають молодь займатися нерегламентованими видами діяльності, тобто неформальною зайнятістю. Це явище є небажаними і небезпечними як для випускника ЗП(ПТ)О, так і для держави, оскільки означає переміщення частини зайнятого населення з офіційного сектора економіки до неофіційного, тіньового.

За офіційними даними Державної служби статистики України, у 2019 р. кількість молодих осіб, які працювали на неформальних робочих місцях, становила 1,3 млн. Кількість зайнятих у неформальному секторі економіки зростає серед старших категорій молоді. Ця тенденція простежується як у чоловіків, так і у жінок (табл. 2).

Варто зазначити, що наслідки поширення неформальної зайнятості випускників ЗП(ПТ)О не можна трактувати однозначно. Це явище доцільно розглядати як вимушену форму адаптації випускників ЗП(ПТ)О до умов несприятливої соціально-

Таблиця 2

Неформально зайнята молодь за статтю та віковими групами у 2019 р.

Стать	За віковими групами (тис. осіб)			Всього молоді
	15–24 р.	25–29 р.	30–34 р.	
Всього	344,6	451,9	515,5	1312,0
Жінки	128,7	153,6	187,2	469,5
Чоловіки	215,9	298,3	328,3	842,5

економічної ситуації у державі. Ця тенденція може мати і позитивні результати, а саме: зниження кількісного показника безробітних та послаблення напруженості на ринку праці; можливість отримувати дохід, який є вищим порівняно із соціальними виплатами по безробіттю; доступ до нових професій; відносно «доступне» здобування нових навичок; соціальна, трудова і професійна мобільність тощо.

Проте, на рівні регіону, масштабне залучення випускників ЗП(ПТ)О до роботи у неформальному секторі обмежує можливість реалізації більшості соціальних прав, передбачених Конституцією та трудовим законодавством; підвищує ризик нестабільної зайнятості. Крім того, тривала зайнятість у неформальному секторі може призводити до втрати професійно-кваліфікаційних навичок випускника ЗП(ПТ)О; зниження його матеріального та культурного рівня, що значно погіршує якість трудового потенціалу.

На нашу думку, для того, щоб максимально унеможливити участь випускників ЗП(ПТ)О у неформальному секторі економіки регіону, необхідно враховувати наступні аспекти: а) проблеми молодіжного сегмента; б) позитивні і негативні чинники формування попиту і пропозиції ринку праці; в) підготовку робітничих кадрів з урахуванням вимог і потреб роботодавців; г) механізми стимулювання роботодавців до налагодження соціального партнерства із ЗП(ПТ)О; д) актуальні інформаційні бази щодо дійсного стану працевлаштування випускників ЗП(ПТ)О; е) вчасне прогнозування потреб ринку праці.

Погоджуємося з Л. Ільч [2; 3], що ідеальна мета взаємодії ринку праці та ринку надання освітніх послуг передбачає:

- розроблення технічного завдання для створення бази даних про зайнятість випускників ЗП(ПТ)О;
- створення центрів дослідження мобільності робочої сили;
- моніторинг конкурентоспроможності ЗП(ПТ)О за критеріями ефективної зайнятості випускників та оцінками роботодавців;
- формування інформаційної бази даних про зайнятість випускників ЗП(ПТ)О для планування потреб економіки регіону у фахівцях;
- розроблення веб-порталу «Індикатори якості навчання і підготовки випускників ЗП(ПТ)О»;
- удосконалення системи соціального партнерства закладів ЗП(ПТ)О з інститутами бізнесу та влади.

Стратегічна мета взаємодії суб'єктів ринку праці та ЗП(ПТ)О – максимальне задоволення потреб усіх зацікавлених сторін [3; 4]. Це, з одного боку, дає змогу уникнути або знизити рівень дисбалансу між попитом на кваліфікації та їх пропозицією на ринку праці; підвищити якість освітніх послуг (поліпшення змісту професійної освіти, удосконалення її форми, забезпечення релевантності компетентностей випускників ЗП(ПТ)О), а з іншого – задовольняє усіх стейкхолдерів у відповідних освітніх продуктах та послугах.

Висновки. Дослідження виявило дистанціювання пропозицій освітніх послуг ЗП(ПТ)О Чернівецької області від потреб регіонального ринку праці. Спостерігається перевищення обсягів випуску фахівців певного профілю над реальними потребами регіону, що призводить до проблем із працевлаштуванням за фахом, зростанням державних витрат на соціальні виплати з безробіття та на перенавчання, і, таким чином, спричиняє перехід випускників цих закладів у сектор неформальної зайнятості тощо.

Вважаємо своєчасним, об'єктивно доцільним і аргументованим створення у Чернівецькій області низки регіональних багатофункціональних центрів професійної досконалості, на які покладається місія стати осередками інноваційної неформальної та інформальної освіти. Моніторинг показників рівня працевлаштування випускників цих центрів дасть поштовх до об'єктивних узагальнень і релевантних пропозицій, які сприятимуть максимальному уникненню дисбалансу між попитом і пропозицією на ринках праці та освітніх послуг, що надаються закладами цієї системи у Чернівецькій області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко І. А. Формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри / Інна Гриценко // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка. – 2018. – № 15. – С. 81–87.
2. Ільч Л. М. Соціально-економічний механізм взаємодії ринків праці та освіти / Л. М. Ільч // Економіка промисловості. – 2017. – № 2. – С. 97–116.
3. Ільч Л. М. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність, характерні риси та модель функціонування / Л. М. Ільч // Економіка та держава. – 2017. – № 4. – С. 69–74.
4. Каменська О. О. Концептуальні основи формування людського капіталу в збалансованій системі показників / О. О. Каменська, Н. О. Весела // Вісник економічної науки України. – 2016. – № 2 (31). – С. 91.
5. Лавриненко Л. М. Взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг / Л. М. Лавриненко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Вип. 9. – С. 592–596.
6. Радкевич В. О. Ринок праці і професійна освіта в умовах модернізації національної економіки / В. Радкевич // Інноваційність у науці і освіті: наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого Франтішека Шльосека / [В. Кремень (голова редкол.), Є. Куніковські (заст. голови), Н. Ничкало (заст. голови)]; упор.: Н. Ничкало, І. Савченко; Хмельницький національний університет. – К.: Богданова А. М., 2013. – С. 440–446.
7. Рогова Т. В. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість / Т. В. Рогова // Педагогіка та психологія. – 2017. – Вип. 56. – С. 294–301.
8. Тимченко А. Реформування ПТУ або як зробити профтехосвіту престижною? / А. Темченко // Community. – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://community.com.ua/statti/reformuvannya-ptu-abo-yak-zrobiti-proftechosvitu-prestizhnoyu/>
9. Тупичак Л. Л. Ринок праці регіону як головний чинник визначення потреб в освітніх послугах / Л. Л. Тупичак. // Демократичне врядування. – 2013. – Вип. 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_25.
10. Туринський процес 2018–2020. Україна. Регіональний рівень. Аналіз системи професійно-технічної освіти Чернівецької області. Проект Європейського Фонду Освіти «Туринський процес 2018–20» / Міністерство освіти і науки України, Європейський Фонд Освіти. – 2019. – 44 с.
11. Прогноз навичок: тенденції та виклики до 2030 року. Звіт Європейського центру розвитку професійної освіти – Cedefop (European Center for the Development of Vocational Training). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports>.

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Олександра БОРОДІЄНКО, доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

Проаналізовано зарубіжний досвід публічно-приватного партнерства у професійній освіті.

Ключові слова: професійна освіта, публічно-приватне партнерство.

Oleksandra Borodiyenko

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING: ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE

The article is devoted to the analysis of foreign experience of public-private partnership in vocational education.

Keywords: vocational education and training, public-private partnership.

Постановка проблеми. Стратегічні завдання розвитку професійної (професійно-технічної) освіти України, декомповані на інституційний рівень, набувають специфічного смислового навантаження з урахуванням процесу децентралізації та з проекцією на регіональні особливості підсистем професійної освіти, ринку праці та вимог роботодавців [2, 3]. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність розроблення та реалізації таких освітніх програм підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, які з високою точністю та необхідною гнучкістю враховували б поточні та перспективні вимоги регіональних ринків праці щодо кваліфікацій та професійної компетентності працівників.

На нашу думку, освітні та освітньо-професійні програми закладу професійної (професійно-технічної) (далі професійної) освіти мають відповідати таким критеріям: поєднувати теоретичну підготовку з набуттям практичного досвіду в реальних умовах виробництва; забезпечувати отримання учнями раннього практичного досвіду шляхом стажування/практичної підготовки; поєднувати професійну (технічну) підготовку з набуттям так званих м'яких навичок (навички командної роботи, ефективні комунікації, управління часом тощо); пропонувати поряд із освітніми також і супутні послуги (допомога у пошуку роботи, кар'єрне консультування тощо) [2, 3].

Очевидно, що реалізація зазначених завдань й ініціатив не є можливою без залучення широкого кола стейкхолдерів та соціальних партнерів, взаємодія з якими на систематичній і постійній основі є фундаментом публічно-

приватного партнерства у галузі професійної (професійно-технічної) освіти. У сучасних умовах взаємодія стейкхолдерів на основі публічно-приватного партнерства в професійній освіті в Україні, на нашу думку, має дискретний та несистематичний характер, що унеможливорює реалізувати продуктивний потенціал такої форми партнерства повною мірою. Натомість, є досить потужні напрацювання у зарубіжному досвіді, що актуалізує необхідність його вивчення та інтеграції прогресивних ідей у національну професійну освіту.

Аналіз публікацій. Дослідженню проблем та перспектив розвитку публічно-приватного партнерства у системі освіти присвячені наукові праці А. Андрущенка, Н. Балабанової, В. Бакуменка, Д. Белла, О. Бородієнко, В. Буреги, К. Ващенко, Л. Вітківської, Д. Гелбрейта, В. Горника, Г. Губерної, О. Дація, І. Драгана, В. Ємельянова, В. Жернакова, О. Заржицького, Х. Йонга, Є. Карташова, А. Колота, Н. Нічкало, В. Радкевич, Є. Романенка, О. Садової, Л. Сергєєвої, С. Сімака, В. Скуратівського, А. Федулїна та ін.

Мета статті – проаналізувати зарубіжний досвід публічно-приватного партнерства у професійній освіті.

Виклад основного матеріалу. Англomовне поняття «Public Private Partnership» у вітчизняній літературі часто перекладається як «державно-приватне партнерство», «приватно-державне партнерство», «публічно-приватне партнерство». Більш того, часто можна зустріти також такі близькі за значенням дефініції, як «приватна фінансова ініціатива» (Private Finance Initiative (PFI) (Великобританія), «проект надання послуг» (Service Provision Project (SPP) (Мекси-

ка), «альтернативне фінансування закупівель» (Alternative Financing and Procurement) (Канада), «участь приватного сектору» (Private sector participation (PSP) (Світовий банк) тощо [4–9].

Найбільш близьким до відображення змісту концепції уявляється поняття «публічно-приватне партнерство»; до того ж воно найбільш точно відтворює й сутність відносин, оскільки в якості публічного партнера в закордонній практиці часто виступають не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, потужні громадські організації та благодійні фонди. Проте, у працях українських і російських науковців найчастіше використовується поняття «державно-приватне партнерство» як таке, що більш однозначно сприймається нашою громадськістю. Не зважаючи на усталену практику використання цього поняття в українській науковій літературі, у статті ми послуговуватимемось поняттям «публічно-приватне партнерство» як таким, яке найбільш повною мірою відображає суть цього феномену та передбачає широку залученість різних партнерів та використання широкого спектру форм взаємодії між ними.

Так партнерство державного і приватного секторів означає таку форму співпраці між державними органами влади та світом бізнесу, яка має на меті забезпечення фінансування, будівництва, відновлення, управління або утримання інфраструктури чи надання суспільних послуг [3].

У зарубіжній практиці концепція публічно-приватного партнерства (ППП) виходить за рамки професійної освіти і навчання (ПОН) і може стосуватися широкого кола потреб державного і приватного секторів. У загальному сенсі партнерство можна замислити з використанням принципу багаторівневого управління із залученням суб'єктів, що представляють різні рівні урядової ієрархії. Це може допомогти поліпшити комунікацію, подолати ізолюваність та досягти балансу між політичними, економічними та соціальними інтересами [2; 4; 7]. Саме тому перехідні економіки та, зокрема, країни, що розвиваються, намагаються створити нові сприятливі середовища, які допомагатимуть збільшувати конкурентоспроможність бізнесу, забезпечуючи наявність необхідних для економічного зростання кваліфікованих робітничих кадрів.

Проекти PPP базуються на ідеї про те, що найбільш ефективне використання бюджетних коштів є можливим шляхом використання досвіду й експертизи приватних партнерів та розподілу ризиків між сторонами, які найкращим чином зможуть їх подолати. Згідно з Європейським звітом про PPP, виданим у 2009

році компанією DLA Piper, спектр *форм співпраці* в рамках PPP є доволі різноманітним: у деяких країнах поняття PPP співвідноситься тільки з концесією, коли послуги, що надаються, оплачують споживачі (фінансування інфраструктури на концесійних засадах є загальноприйнятою практикою у Великій Британії, Франції, Італії та Іспанії). У інших, публічно-приватне партнерство передбачає будь-яку форму аутсорсингу та спільних підприємств, створених державним та приватним секторами [4].

Розбудова PPP у зарубіжних країнах була закономірним результатом тих викликів, які стояли перед сферою професійної освіти і навчання (ПОН), та могли бути декомпозовані на *національний* (необхідність визначення незалежної політики щодо ключових питань професійної підготовки, зокрема щодо переходу від загальної до професійної освіти; низький престиж професійної підготовки у порівнянні з академічною освітою; недостатній обсяг фінансування професійної освіти; зростаючий інтерес професійних асоціацій, бізнесу та профспілок, які бажають і здатні забезпечити компетентний персонал, ресурси та фінансування для взаємодії з державним сектором у процесі планування та реалізації професійної підготовки), *інституційний* (низький рівень якості управління закладами, практична відсутність прогресивних моделей управління; недостатній рівень кваліфікації викладачів та тренерів (як технічних, так і педагогічних компонентів професійної компетентності; невідповідність змісту навчання специфіці практичних робочих ситуацій; недостатній рівень співпраці з місцевими компаніями) та *індивідуальний рівні* (дефіцит регульованого та безпечного життєвого середовища, необхідного для постійної та успішної участі у навчальних заходах; низька впевненість учнів у перспективах зайнятості та доходу; необхідність самостійного фінансування здобуття професійної освіти; низький рівень «прийняття» особою отриманого фаху) [1].

Відповідно до міжнародного досвіду *публічно-приватне партнерство в професійній освіті* – це механізм для узгодження дій та поділу відповідальності між державними та приватними зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) професійної освіти, що застосовується для формування, розроблення, фінансування, управління та підтримки проектів, що знаходяться у сфері спільних інтересів. Такі проекти можуть набувати форми заходів з розроблення стратегій або програм для їх впровадження, та можуть містити цілу низку напрямів, таких як дослідження, інновації, наступність професійної та вищої освіти, розвиток підприємницьких навичок, розвиток бізнесу тощо [2; 4; 5; 6; 7].

На думку учасників дослідження, проведеного організацією «Міжнародна освіта» (Education International) публічно-приватне партнерство забезпечує державному сектору очевидні *переваги*. Респонденти зазначили, що *ефектами* від участі державного сектору в проєктах ППП є: диверсифікація джерел фінансування освіти (78,5 % респондентів), поліпшення якості освітніх послуг (57 %), упровадження інновацій у систему управління закладом (50,8 %), поліпшення доступу до освіти (49,4 %), зростання стандартів управління (38,0 %), фінансування реформ в освіті (35,4 %), забезпечення дисципліни (24,1 %) [9].

Отже, публічно-приватне партнерство означає не тільки залучення приватного сектору для фінансування інвестиційних проєктів. У багатьох випадках має місце залучення та впровадження знань і досвіду з управління та сучасних технологій, які має приватний сектор, для реалізації та експлуатації проєктів найбільш ефективним способом. Крім того, останнім часом взаємодія у формі публічно-приватного партнерства відіграє значну роль у забезпеченні якості професійної освіти. Аналіз зарубіжного досвіду [3–9] дав змогу виокремити специфічні моделі такої взаємодії – ліберальну, солідарну, патерналістську та модель консорціуму.

Солідарна модель (характерна для Німеччини, Австрії, Швейцарії, Данії, Норвегії, Нідерландів) характеризується високим рівнем залученості роботодавців у забезпечення якості як первинної професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, так і у підвищення кваліфікації наявного персоналу підприємств. Історично така взаємодія здійснюється між асоціаціями роботодавців та профспілками на національному рівні. У таких системах посередницькі організації, такі як торгово-промислові палати, відіграють центральну роль в узгодженні інтересів окремих компаній, регіональних та національних органів влади, закладів професійної освіти та світу праці [1].

Ліберальна модель (характерна для США, Китаю та Російської Федерації) характеризується низьким рівнем співпраці між роботодавцями та закладами професійної освіти щодо змісту, технологій та методів професійної підготовки, забезпечення якості первинної професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Основними постачальниками освітніх послуг із професійної підготовки кваліфікованих робітників залишаються заклади професійної освіти (коледжі, професійні ліцеї). Компанії ж наймають кваліфікованих робітників з ринку праці, здійснюючи самостійно їх адаптацію, перепідготовку та підвищення кваліфікації. Заклади професійної освіти майже не співпрацюють з

підприємствами з метою здійснення практичного навчання учнів в умовах виробництва [1].

В окремих випадках спостерігається дискретна, не системна взаємодія в рамках ППП, переважно на регіональному рівні (у певних регіонах США, Китаю, Російської Федерації), яка представляє так звану *модель консорціуму*. Групи компаній, які представляють певну галузь у певному регіоні, погоджуються щодо стандартів, необхідних для сертифікації та ліцензування у своїй галузі, і можуть запропонувати стажування чи інші форми навчання на робочому місці. Координація спільної діяльності переважно відбувається через створення такої організації, як галузева рада, яка співпрацює з групою місцевих закладів професійної освіти з метою забезпечення відповідності освітніх програм потребам галузі на рівні початкового та середнього рівня кваліфікації. Наприклад, у Західному Массачусетсі невеликі фірми у галузі нанотехнологій та біотехнологій сформували «Массачусетське виробниче об'єднання», яке, крім іншого, працює над узгодженням освітніх програм закладів професійної освіти з потребами компаній-членів, а також над створенням пілотних освітніх програм [1].

Натомість *патерналістська* модель взаємодії базується на активній участі крупної (системоутворюючої) компанії, яка здійснює матеріально-технічне забезпечення базового закладу професійної освіти, який зокрема і забезпечує її (компанії) потреби у кваліфікованих робітниках. Крім того, така компанія надає у користування навчальне обладнання, часто здійснює обслуговування приміщень за власний кошт, надає інструктивні матеріали та вказівки щодо компетентностей, забезпечує працевлаштування випускників. Зі свого боку органи місцевої влади лобіюють введення до освітніх програм тих модулів, які є універсальними і можуть забезпечити набуття навичок, які затребувані іншими гравцями ринку. Така модель також широко представлена у Німеччині; часто малий та середній бізнес, який представляє певну галузь економіки, користується вигодами від залучення у взаємодію крупної компанії (Leitbetrieb) з цієї ж галузі. Часто патерналістська модель реалізується транснаціональними компаніями, які розгортають свою діяльність у інших країнах. Наприклад, крупні німецькі компанії, такі як Volkswagen, прагнуть максимально повторити німецьку систему дуальної освіти у випадку, коли вони розгортають виробництво за межами ЄС. Як і в Німеччині, модель навчання компанії Volkswagen передбачає поєднання теоретичної підготовки у технічному коледжі та практичної підготовки на робочому місці (у навчальних центрах, розташованих на

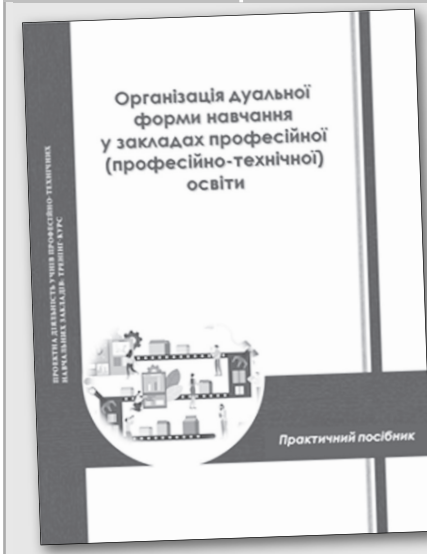
виробництві або в спеціально облаштованих приміщеннях, на «навчальних станціях» та виробничих майданчиках) [1].

Висновки. Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки: метою публічно-приватного партнерства може бути як досягнення суспільно значущих цілей, так і безпосередня економічна вигода для суб'єктів взаємодії. У професійній освіті партнерство може стосуватись: спільного розроблення стратегій або програм для їх впровадження, спільних досліджень, упровадження інновацій, забезпечення наступності професійної та вищої освіти, розвитку підприємницьких навичок, інвестицій у розвиток бізнесу. Проекти публічно-приватного партнерства у професійній освіті сприяють: диверсифікації джерел фінансування освіти, поліпшенню якості освітніх послуг, впровадженню інновацій у систему управління закладом, поліпшенню доступу до освіти, зростанню стандартів управління, покращенню фінансування реформ, забезпеченню дисципліни. Взаємодія в рамках публічно-приватного партнерства дає можливість: ефективно та оперативно реалізувати інфраструктурні проекти, інкорпорувати управлінську експертизу приватних партнерів задля більш ефективного управління об'єктами і процесами, широко впроваджувати технологічні інновації у діяльність закладів професійної освіти, диверсифікувати джерела залучення коштів в умовах їх дефіциту. Для вирішення актуальних завдань модернізації професійної освіти в Україні на національному та регіональному рівнях продуктивним є впровадження солідарної та патерналістської моделей взаємодії стейкхолдерів на основі публічно-приватного партнерства забезпечення якості професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородієнко Олександр. Зарубіжний досвід публічно-приватного партнерства у забезпеченні якості професійної освіти і навчання / О. Бородієнко // Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 28 трав. 2020 р. / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. О. І. Локшиної. – 2020. – Київ, Біла Церква, Авторитет. – С. 328–332.
2. Бородієнко О. В. Публічно-приватне партнерство закладів професійної освіти: практичний посібник / О. В. Бородієнко. – 2020. – Київ: ПТО НАПН України. – 219 с.
3. Bhaskaran S. (2017). National skill development corporation: creating vocational skills through public-private partnership // United Nations Development Programme Istanbul International Center for Private Sector in Development.
4. DLA Piper. (2009). *European PPP Report*.
5. Dunbar M. (2013). Engaging the Private Sector in Skills Development (изд. UKFIET International Conference on Education and Development – Education & Development Post 2015: Reflecting, Reviewing, Revisioning. Oxford, 10 – 12 Sept.
6. ETF Policy Papers. (2017). The Role of the Private Sector in Vocational and Education and Training. Developments and Success Factors in Selected Countries.
7. European PPP Expertize Centre. (2018). Market Update Review of the European PPP Market in 2018.
8. Grunwald E. (2008). Public-Private Partnership Models in TVET and their Impact on the Role of Government. GTZ.
9. Public Private Partnerships in Education. (2009). Education International.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти : прак. посіб. / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. – Житомир: Полісся, 2019. – 337 с.

До практичного посібника увійшли матеріали, що дадуть змогу педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти організувати професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми здобуття освіти. Наведено нормативні документи, що регламентують упровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників. Представлений зарубіжний досвід дуальної системи професійної освіти і навчання. Розкрито її особливості, характерні для вітчизняних закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Запропоновано методiku організації професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти на модульно-компетентнісній основі, охарактеризовано діагностувальний інструментарій навчальних досягнень учнів в умовах дуальної форми навчання.

«ПЕДАГОГІЧНИЙ ОСКАР-2020» – ПРОФЕСІЙНИЙ КОНКУРС ІННОВАЦІЙНОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ

Ніна ЛИХОГОД, завідувач лабораторії педагогічних інновацій Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти МОН України, м. Київ

З метою взаємодії та координації зусиль для реформування професійної (вищої) освіти, забезпечення її конкурентоспроможності, сприяння інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності, ефективного використання інноваційних технологій між Національною академією педагогічних наук України та Державною установою «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» підписано Меморандум про співпрацю. Одним із напрямів цієї спільної роботи є проведення конкурсу професійної майстерності педагогічних працівників. Тож для виявлення педагогів-новаторів, які щодня змінюють освіту, третій рік поспіль за підтримки Національної академії педагогічних наук України у Науково-методичному центрі вищої та фахової передвищої освіти МОН України проводиться конкурс «Педагогічний ОСКАР» – чемпіонат професійної майстерності педагогічних працівників закладів фахової перед вищої освіти для їх підтримки, а також надання можливості обмінюватися ідеями, знаходити однодумців та змінювати світ разом. Відповідно до Положення конкурс проводять у два етапи: відбірковий – у закладі освіти та завершальний – у Науково-методичному центрі вищої та фахової передвищої освіти МОН України.

На завершальний етап конкурсу цього року представлено 1378 творчих робіт із 139 закладів фахової передвищої освіти у дев'яти номінаціях. Тенденції турніру вчергове підкреслюють, що освіта ХХІ століття – це освіта нової епохи – епохи знань і метою цієї епохи має бути не лише дати базові знання з різних галузей науки і мистецтва, а й сформувати навички, які допоможуть молодим людям максимально реалізувати власний потенціал і досягнути високих результатів на рівні творчості. А ключовою фігурою у створенні освітнього й виховного середовища, що сприяє розвитку творчої природи молодого покоління, є педагог. «Лише творчий учитель може бути джерелом успіху своїх вихованців», – писав Василь Сухомлинський. У свою чергу це висуває особливі вимоги до професійної й особистісної підготовки педагога. З творчою, інтелектуально обдарованою молоддю мають працювати педагоги, здатні на творчість, які можуть приміряти на себе роль дитини, молодої людини. А якщо вони не будуть проявляти свою творчість? Замикатимуть її в собі, то чи зможуть спонукати до цього своїх вихованців? Де ж педагогам проявляти себе? Найперше – в

аудиторії, під час навчальних занять. Але великі можливості для розвитку творчості педагогів має робота в позааудиторний час, лише потрібно створити їм для цього умови. Тому важливе значення має залучення педагогів до різних форм методичної роботи щодо розвитку творчого потенціалу, впровадження в освітній процес нових технологій.

Щороку конкурс об'єднує понад 2 тис. учасників. Ми докладаємо всіх зусиль, щоб захід сприяв розвитку творчого потенціалу педагогів, намагаємося, щоб кожен рік конкурс проходив по-новому і сприяв реалізації головної мети – повторення базових положень педагогіки, розвиток винахідливості та творчого потенціалу педагогів, підвищення рівня їх професійної майстерності, виховання естетичних смаків.

У конкурсі оцінюють роботи за номінаціями:

Інноваційна діяльність закладу освіти:

- **інноваційний проект в організації освітнього процесу** (денна, заочна, дуальна, дистанційна форми здобуття освіти, міжнародне співробітництво, співпраця з виробництвом (бізнесом), профорієнтаційна робота, робота приймальної комісії тощо);

- **інноваційна діяльність структурних підрозділів** (методичного (педагогічного) кабінету, відділення, предметної (циклової) комісії, методичного об'єднання, бібліотеки тощо);

- **інноваційний проект в організації виховної, соціально-психологічної роботи** (досвід роботи заступника з виховної роботи, куратора, вихователя гуртожитку, психолога, соціального педагога тощо);

- **творчий проект із збереження та примноження національних традицій** (досвід роботи творчих гуртків, художньо-естетична творчість викладачів, студентів тощо).

Інноваційна педагогічна діяльність викладача:

- **освітній вебсайт викладача (дисципліни) (загальноосвітня і соціально-гуманітарна, професійна підготовки)** – електронний освітній ресурс з дисципліни, який охоплює усі складові навчально-методичного комплексу (навчальний матеріал, контроль знань, практичну, самостійну, позааудиторну (гурткову) роботу тощо);

- **сучасний навчально-методичний посібник (загальноосвітня і соціально-гуманітарна, професійна підготовки)** – посібник pdf-формат, навчальний матеріал не перевантажений текстом, з малюнками, ментальними картами, у схемах і таблицях тощо);

• **електронний навчально-методичний посібник (загальноосвітня і соціально-гуманітарна, професійна підготовки)** – електронний освітній ресурс у гіпертекстовому середовищі відкритого чи локального типу);

• **сучасні засоби унаочнення** (атласи, відеолекції, навчальні відеофільми, буктрейлери, ютуб-канали тощо);

• **інноваційний досвід роботи викладача** (робочі зошити, опорні конспекти, контроль знань, навчальні практикуми, позааудиторна (гурткова) робота, методичні рекомендації тощо)

Після довготривалих дебатов між членами журі звання найкращих з кращих на освітянських теренах нашої країни у галузі впровадження інноватики в організацію освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти вибороли шістнадцять педагогів-новаторів з дев'яти закладів освіти, які вибороли найголовнішу нагороду конкурсу – статуетку OSCAR-2020. Близько 100 осіб були нагороджені дипломами переможців за зайняті місця.

У рамках проведення Всеукраїнської наукової конференції «Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика» в режимі онлайн, відбулося нагородження переможців цього річного конкурсу – вручення головної нагороди конкурсу та дипломів. Зокрема, Василь Кремень наголосив, що здобуття перемоги учасниками конкурсу є найвищим визнанням їхньої педагогічної майстерності, креативності і побажав завжди залишатись творчими особистостями, здатними переконувати високим професіоналізмом та реалізовувати найсміливіші новаторські ідеї.

ОСКАРОНОСЦЯМИ – 2020 стали:

• **Ганна Гожа, Володимир Шевчук**, викладачі Мирогощанського аграрного коледжу, у номінації «Інноваційний проект в організації освітнього процесу» з методичною розробкою «Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців у контексті прикладного краєзнавства» (директор Віктор Терновик);

• **Наталія Мухаровська**, завідувач навчально-методичного кабінету, **Ірина Зінчук**, завідувач навчально-методичної лабораторії, **Микола Стаднік**, методист Новоград-Волинського фахового медичного коледжу Житомирської обласної ради, у номінації «Інноваційна діяльність структурних підрозділів» з методичним посібником «Організація навчально-методичної роботи в інформаційно-мережевій системі «ICloud» (директор Олена Солодовник);

• **Віра Андрич**, викладач Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкребляка, у номінації «Творчий проект із збереження та примноження національних традицій» з композицією (чоловічий, жіночий костюми регіону) «Вишиване мистецтво Буковини» (директор Роман Гаврилюк);

• **Наталія Косенчук**, викладач Відокремленого структурного підрозділу «Ногайський фаховий коледж

Таврійського Державного агро-технічного університету імені Дмитра Моторного», у номінації «Сучасний навчально-методичний посібник (професійна підготовка)» з навчально-методичним підручником з QR-кодами «Технологія зберігання і переробки продукції рослинництва» (директор Олександр Герченів);

• **Людмила Радченко**, канд. іст. наук, **Тетяна Краснюкова**, викладач Відокремленого підрозділу НУБіП України «Боярський коледж екології і природних ресурсів», у номінації «Сучасний навчально-методичний посібник (загальноосвітня підготовка)» з навчально-методичним посібником «Історія України з найдавніших часів до XX ст.» (директор Сергій Кропивко);

• **Лариса Кожедубова**, викладач ДВНЗ «Одеський коледж економіки, права та готельно-ресторанного бізнесу», у номінації «Електронний навчально-методичний посібник (підручник), ресурс (професійна підготовка)» з електронним навчально-методичним підручником «Барна справа» (в. о. директора Галина Чепіль);

• **Ольга Біляк, Наталія Сабова**, викладачі Відокремленого підрозділу НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж», у номінації «Електронний навчально-методичний посібник (підручник), ресурс (загальноосвітня підготовка)» з електронним навчально-методичним посібником «Зарубіжна література» (директор Юрій Садварі);

• **Світлана Новікова, Вячеслав Новіков, Володимир Бурда**, викладачі Відокремленого структурного підрозділу «Старобільський коледж Луганського НАУ», у номінації «Сучасні засоби унаочнення (атласи)» з інтерактивними стендами «Фізика» (в. о. директора Надія Жмуренко);

• **Володимир Тирон**, викладач Відокремленого структурного підрозділу «Василівський фаховий коледж Таврійського Державного агро-технологічного університету імені Дмитра Моторного», у номінації «Інноваційний досвід роботи викладача (методичні рекомендації)» з методичною розробкою «Цікава зарубіжна. Освітні тренди та методичні родзинки» (в. о. директора Юлія Опанасенко). (Докладно про проведення конкурсу на сайті Центру).

Оригінальність, Сучасність, Креативність, Амбітність і Результативність – усі ці якості формують портрет сучасного педагога закладу фахової передвищої освіти. Організатори проведення конкурсу ставлять собі за мету підтримку інноваційної діяльності педагогів, сприяння зростанню професійної майстерності, вивчення та поширення інноваційних педагогічних практик, підвищення ефективності освітнього процесу і якості підготовки фахівців.

Ми бажаємо всім педагогам у новому навчальному році тільки професійного зростання, реалізації найсміливіших планів і разом з нами досягати своєї мети.

Запрошуємо до участі в конкурсі «Педагогічний OSCAR – 2021». Бажаємо перемог!

Вимоги до оформлення авторських рукописів до журналу «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»

1. До журналу приймаються статті наукового, методичного характеру з актуальних проблем, розвитку професійної освіти і навчання в Україні і за кордоном (рубрики: РИНОК ПРАЦІ І ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА, ДИДАКТИКА, ІННОВАЦІЇ, НАВЧАННЯ НА ВИРОБНИЦТВІ, ПЕДАГОГ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ, ПСИХОЛОГІЧНА СКАРБНИЧКА, З ДОСВІДУ, ВИХОВНА РОБОТА, МЕТОДИЧНА РОБОТА, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, які раніше не публікувалися та не були передані для публікації в інші видання, а також відомості про цікаві події у професійно-технічній освіті (рубрики: ХРОНІКА, КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ, ВІТАЄМО) тощо.

Статті друкуються за умови передплати журналу на рік, копія бланка про передплату додається до статті.

2. Структура наукової статті має відповідати вимогам ВАК України за № 1-02/3 від 5 січня 2003 р. До рукопису наукової статті автора, який не має наукового ступеня, обов'язково додається рецензія, підписана особою, що має науковий ступінь, засвідчена печаткою за місцем роботи рецензента (може бути сканована та надіслана у графічному форматі).

3. **Оформлення статті:** обсяг – до 7 сторінок тексту формату А4 українською мовою, через півтора інтервали, шрифт Times New Roman, кегль 14, поля – по 2 см, збережено у редакторі MSWord 97-2003 у форматі *.doc. Зверху пишеться назва статті, прізвище та ім'я, вчений ступінь, наукове звання, посада автора (авторів) статті. У наукових статтях обов'язково додається коротка анотація до статті (2 – 3 рядки) та ключові слова, індекс УДК. Також у наукових статтях назва статті, дані про автора, анотація та ключові слова даються трьома мовами (українською, російською та англійською). Бібліографія до статті має бути складена за правилами стандарту, розміщена за алфавітом і ретельно перевірена автором. Посилання на джерела в тексті треба надавати в квадратних дужках, наприклад [1, 3]. Ілюстративний матеріал у статті має бути високої якості, малюнки і таблиці – бути прив'язаними до тексту, мати порядковий номер і назву.

4. Окремими файлами надсилаються: інформація про автора (авторів) прізвище, ім'я, по батькові (повністю), місце роботи, посада, науковий ступінь, звання, електронна адреса, контактні телефони; якісні фото автора та (за бажанням) фото до матеріалів статей (можуть бути розміщені на обкладинці та на зворотах обкладинки або у тексті статті), копія бланка про передплату журналу.

5. За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей відповідають автори публікацій.

6. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора), перенесення статті до наступного номеру чи відмову від публікації (якщо недотриманні вимоги). За необхідності стаття може повертатись автору на доопрацювання.

3 приводу публікування матеріалів у журналі звертатися до відповідального секретаря члена редакційної колегії старшого наукового співробітника лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидата педагогічних наук ГРИЦЕНКО ІНИІ АНТОНІВНИ за телефоном 097-562-22-22, матеріали надсилати на електронні адреси: grichenokinka@ukr.net, 2345255@ukr.net, ipito_info@ukr.net з поміткою: для журналу «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА».

ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

В. о. директора видавництва
Костянтин КОРНІЄНКО

Головний редактор
редакції журналів
Ніна БЕРІЗКО

Адреса редакції журналу:
02094, м. Київ, вул. Попудренка, 54
8-й поверх, кім. 802
Тел.: (044) 292-83-05

Над номером працювали:
Леся ЯВОРСЬКА
Олена КОНЄЄВА
Віктор ДЯЧЕНКО

На с. 1 обкладинки: Андрій Скороход, здобувач професійної освіти групи № 15 за професією «Слюсар-ремонтник. Електрозварник ручного зварювання», Едуард Гончаров, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Донецькій області, Олександр Кравченко, майстер виробничого навчання групи № 15, Андрій Магдик, здобувач професійної освіти групи № 15, Олександр Кульбака, здобувач професійної освіти групи № 15.

Листи й матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою: 2345255@ukr.net з поміткою «Професійна освіта»

Підписано до друку 09.09.2020 р.
Формат 60x84 1/8. Папір газетний.
Друк офсет. Умов.-друку. арк. 6,5.
Зам. № 16466

Видруковано
ТОВ «Принтстор Груп» 03190,
м. Київ, вул. Данила Щербаківського, 4

Державний комітет зв'язку та інформації України ф.СП-1

ПВ	місце	літер.
----	-------	--------

ДОСТАВНА КАРТКА — ДОРУЧЕННЯ

На газету
журнал

48764

«ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»

найменування видання

Вартість	передплата	кількість комплектів	1
	переадресування		

на 2020 рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
×			×			×			×		

поштовий
індекс

місто

код вулиці

село

буд.	корп.	кв.

область

район

вулиця

прізвище, ініціали

Читайте в наступному номері

- ✓ У Національній академії педагогічних наук України
- ✓ Інновації у професійній освіті Сумщини
- ✓ Цифрова культура педагогічних працівників
- ✓ Формування ділової активності майбутніх робітників